VAS/LE PREDA

TESTUL TEMATIC DE APERCEPTIE

(studiu monografic)

FUNDAŢIA CULTURALA FORUM

Cluj-Napoca- 1997

CUPRINS

1. ISTORIC

Testul tematic de apercepţie (T.A.T.) este - alături de testul Rorschach, Szondi, arborelui, satului ş.a. - una din tehnicile proiective cu largă utilizare, mai ales clinică. în cazul testelor proiective, termenul **te*t** trebuie luat în sensul său mai general, pe care. îl are în limba engleză, de **proba (examinare, tehnica de lucru)** şi nu în sens riguros psiho-metric, deoarece standardizarea şi etalonarea nu se pretează întotdeauna iar sensibilitatea, fidelitatea şi validitatea lor sunt dificil de estimat. Dar aceste probe aduc în practica efectivă a cunoaşterii personalităţii o fineţe clinică menită să compenseze redusa lor rigoare statistică. Testele proiective se disting de testele de aptitudini în special prin ambiguitatea materialului prezentat subiectului şi prin libertatea de răspuns care i se lasă. Prin aceste două caracteristici, tehnicile proiective se situează în liniile generale ale psihologiei configuraţioniste şi psihanalizei. Testele proiective reprezintă unul dintre instrumentele cele mai preţioase ale metodei clinice îri psihologie şi una din aplicaţiile practice cele mai fecunde ale psihologiei dinamice, ale teoriei psihodinamice a personalităţii.

Prima formă a **Testului tematic de apercepţie** („Thematic Apperception Test") a fost elaborată în 1935 de H.A. Murray şi D.C. Morgan, care au utilizat — alături de alte teste — imagini cu scene umane, pe baza cărora subiecţii realizau povestiri, ca instrument de studiu clinic şi experimental al personalităţii normale. Spre deosebire de alte teste,proiective, T.A.T.-ul nu a fost conceput iniţial ca instrument de reliefare a manifestărilor patologice ale personalităţii.

Elaborarea povestirilor pe baza unor imagini a servit iniţial psihologilor pentru studiul imaginaţiei. Primul care utilizează acest gen de studiere a imaginaţiei a fost F. Galton (1880). Apoi, în 1907, Brittain a publicat o probă pentru studierea imaginaţiei, care — prin materialul utilizat — anticipa T.A.T.-ul: un număr de 9 imagini erau prezentate adolescenţilor, care trebuiau să **povestească** istorioarele sugerate de acestea. în 1908, Libby foloseşte aceeaşi metodă la şcolari. în 1925, la al IX-lea Congres internaţional de psihanaliză, H. Clark prezintă o variantă a metodei, în care se cere subiectului să se imagineze copil şi să redea subiectele şi atitudinea acestuia.

Tehnica lui Brittain a fost reluată în 1932 de M. Schwartz (Detroit), care imaginează un test asemănător pentru expertiza delincvenţilor minori. Este vorba de „Testul situaţiei sociale în imagini" („The Social Situation Picture Test"), format din 8 imagini cu copii, în care erau prezentate situaţiile cele mai frecvente întâlnite în povestirile prealabile ale delincvenţilor. Subiectul trebuia să descrie ce gândeşte copilul prezentat în imagine.

Deşi, ca şi pentru probele precursoare apariţiei testului Rorschach (1920), interpretarea era centrată la început asupra imaginaţiei, şi numai mai târziu asupra unor trăsături ale personalităţii.

Constatându-se că elaborarea povestirilor pe baza imaginilor este o situaţie-test care dă numeroase informaţi: asupra personalităţii normale şi mai ales asupra manifestărilor patologice ale personalităţii, s-a trecut la perfecţionarea succesivă a acestei metode. Astfel, în 1938, Murray integrează rezultatele obţinute în urma aplicării T.A.T.-ului şi a altor probe, în doctrina sa despre personalitate, expusă în lucrarea „Explorări în personalitate" („Explorations in Personality"), elaborată de pe principii psihanalitice.

H.A. Murray, medic şi biochimist, a descoperit perspectiva psihanalitică graţie lui C. Jung şi F. Alexander. . ■ -tul său poartă pecetea acestei duble formaţii, căutând să *realizeze* o experimentare provocată a inconştientului. Ca director al Clinicii psihologice Harvard, H.A. Murray organizează, împreună cu colaboratorii săi, o amplă cercetare destinată să valideze un inventar exhaustiv al variabilelor personalităţii şi să furnizeze, astfel, o bază ştiinţifică interpretării T.A.T.-ului. Subiecţii voluntari (studenţi) s-au supus timp de mai multe luni la circa 20 de tehnici de investigaţie psihologică, administrate şi interpretate de diferiţi examinatori: convorbire dirijată, şedinţe de asociaţii libere vizând amintirile din perioada copilăriei şi viaţa sexuală,

conversaţii improvizate, chestionare, testul Rorschach, testul Rosenzweig, probe vizând nivelul de aspiraţie, interacţiunea socială, aprecierea estetică, interesele etc. Prelucrarea şi generalizarea datelor individuale a permis elaborarea a 3 liste de variabile fundamentale ale personalităţii, utilizate de H.A. Murray în interpretarea istorioarelor obţinute prin T.A.T.

în 1943, H.A. Murray publică forma definitivă a T.A.T.-ului (a treia formă) şi manualul de aplicare a acestui test proiectiv, utilizat şi astăzi.

Denumirea de **metode proiective** — dată aproximativ în acelaşi timp de L.K. Frank şi H.A. Murray — este rezultatul unei analogii cu un fenomen observat de S. Freud. Prin proiecţie, Freud desemnează o acţiune psihică din paranoia, care constă în expulzarea din conştiinţă a sentimentelor blamabile, criticabile, pentru a le atribui altora. Ar fi vorba, după părerea lui S. Freud, de un mecanism de apărare al •paranoicilor, care constă în a atribui altor persoane ideile, intenţiile proprii, pe care **eul** nu le poate accepta, cu alte cuvinte, ideile a căror existenţă o persoană nu o admite în mod conştient, sau ideile care-i produc o anumită anxietate.

în acest sens, testele proiective ar favoriza „descărcarea", prin materialul prezentat subiectului, a tot ceea ce acesta refuză să fie, a ceea ce simte în el ca fiind puncte vulnerabile. Ulterior, Freud şi alţi autori constată că fenomenul de proiecţie apare nu numai ca mecanism de autoapărare şi nu apare numai la paranoici, ci are un caracter mai general.

în ultimul capitol din „Psihopatologia vieţii cotidiene", S. Freud arată că **proiecţia** constă şi în simpla necunoaştere (şi nu numai expulzare) de către subiect a dorinţelor şi emoţiilor pe care nu le acceptă ca fiind ale sale, de care el este parţial inconştient şi pe care el le atribuie realităţilor exterioare. Freud spune: „Eu cred într-adevăr că, în bună parte, concepţia mitologică a lumii... nu este altceva decât o psihologie (citeşte: conţinuturi psihice — n.n.) proiectată în lumea exterioară...".

Acest text indică filiaţia celor două sensuri ale cuvântului **proiecţie** şi ne face să căutăm esenţa proiecţiei în mecanismul „deplasării". Proiecţia conservă conţinutul unui sentiment inconştient şi deplasează obiectul acestui sentiment. Fundamentul ultim al proiecţiei — arată Freud — se găseşte în tendinţa la antropomorfism şi într-o

caracteristică proprie inconştientului de a se exprima, de a se proiecta în afară asupra fiinţelor umane şi asupra lucrurilor. Proiecţia este un proces psihic, un mecanism psihic „primar", ca şi realizarea halucinatorie a dorinţei în vis sau transferul psihoanalitic.

A. Ombredane a **distins diverse forme de proiecţie** puse în acţiune în testele proiective:

a) prin **proiecţie speculativi** subiectul regăseşte, în
b) imaginea altuia, caracteristicile pe care le pretinde să fie ale
c) lui însuşi. Ea se efectuează la modul indicativ sau la modul
d) optativ (de exemplu, o fetiţă orfană, crescută de o femeie
e) morocănoasă şi ostilă, povesteşte la o planşă din T.A.T. o
f) scenă de tandreţe între o mamă şi copiii săi);
g) în **proiecţia catartici** subiectul atribuie imaginii
h) altuia mi numai caracteristicile care îi sunt proprii sau care
i) ar dori să fie ale sale, ci şi caracteristicile pe care pretinde că
j) nu le are, pe care refuză să le considere ca fiind ale sale şi de
k) care se eliberează („catarzis"), deplasându-le asupra altuia;
l) în **proiecţia complementari** subiectul atribuie
m) altora sentimente sau atitudini care le justifică pe ale sale
n) (de exemplu, un adult revoltat împotriva conduitei pf edelinc-
o) vente, descrie personaje severe şi injuste faţă de erou, căci el
p) are nevoie, pentru a se revolta, să-i simtă pe alţii ca fiind
q) nedrepţi cu el). Această proiecţie utilizează, de asemenea,
r) modul indicativ şi optativ.

Sensul termenului de proiecţie, ce intră în denumirea probelor care vizează descoperirea a ceea ce este mai profund, mai ascuns, a ceea ce uneori nu este accesibil nici conştiinţei subiectului examinat, se referă la faptul că percepţiile, asociaţiile, gândirea sunt rezultatul nu numai al prelucrării impresiilor externe, al stimulărilor externe, ci şi al motivaţiei, afectivităţii, al experienţei anterioare a persoanei.

Considerăm că proiecţia este un mecanism prin care subiectul se eliberează de o parte a conţinutului său psihic cognitiv şi motivaţional-afectiv, neacceptat sau acceptat de sine, exteriorizându-

l prin mijloacele de expresie verbale sau grafice. Deci subiectul îşi „proiectează" nu numai conţinutul său ideo-afectiv penibil, neconştientizat sau neacceptat, ci şi ceea ce este acceptat sau dorit (trebuinţe, atitudini, interese).

Cu toate precizările aduse de Ombredane şi a extinderii sensului termenului de proiecţie, unii autori consideră că denumirea de **tehnici proiective** este inadecvată deoarece în reacţiile ce au loc în timpul executării unei astfel de probe nu intră în acţiune un mecanism de proiecţie în sensul utilizat de psihanalişti, mecanism care s-ar realiza inconştient, constituind o modalitate de descărcare a tensiunii psihice (având efect catartic). însuşi Muifay, care a contribuit la fixarea acestei denumiri, o preferă pe cea de **„teste de apercepţie",** denumindu-şi testul pe care l-a elaborat „test de apercepţie tematică" (T.A.T.). Termenul de **apercepţie** este luat în sensul utilizat de Herbart, şi anume de întărire a noului conţinut perceptiv de către conţinutul anterior. într-adevăr, **„apercepţia"** este cunoscută ca procesul prin care experienţa nouă este asimilată şi transformată prin prisma experienţei trecute a fiecăruia. Apercepţia este o interpretare: ea dă un sens experienţei.

Percepţia lumii exterioare depinde de amintirile personale, uneori foarte vechi, mai mult sau mai puţin conştientizate (L. Bellak) şi de nivelul actual de anxietate al subiectului (L.E. Abt). De exemplu, arată D. Anzieu, percepţia anterioară a tatălui influenţează percepţia figurilor paternale din T.A.T.; aceasta din urmă constituie un eşantion fidel şi valid al percepţiilor obişnuite ale figurilor paternale de către subiect. Orice interpretare a imaginilor este în parte subiectivă; o apercepţie pur obiectivă, pur cognitivă, nu poate exista. Dacă perceperea şi interpretarea imaginii sunt esenţialmente subiective, se produc **distorsiuni aperceptive.**

De exemplu, la planşa I a T.A.T.-ului se consideră că răspunsul **„un copil cânţi la vioara"** este obiectiv, căci este furnizat de majoritatea subiecţilor. O distorsiune completă ar fi un răspuns de tipul: **„un copil înaintea unui lac".** Interpretările semnificative se situează între cele două: copilul este perceput ca trist sau vesel, ambiţios, abătut etc. înaintea lecţiei de vioară sau a devenirii sale ca violonist.

L. Bellak propune să se distingă patru nivele în **distorsiunea aperceptivi:**

1. Exteriorizarea: subiectul recunoaşte că apercepţia este subiectivă; de exemplu, atunci când o istorioară pe care o inventează redă un episod din propria viaţă;

2. **Sensibilitatea:** atunci când personalitatea este sub
3. tensiune, ea efectuează discriminări aperceptive mai fine în
4. domeniile care corespund trebuinţelor sale sau emoţiilor
5. suscitate de tensiune; o astfel de apercepţie aduce subiectului
6. nu numai o informaţie asupra lumii exterioare, ci în acelaşi
7. timp satisfacerea unei dorinţe;
8. **Proiecţia simpla** sau transferul prin învăţare: când
9. suportă refuzuri brutale succesive din partea mai multor
10. persoane, subiectul se aşteaptă la refuzul brutal şi are tendinţa
11. de a percepe orice nou partener ca răuvoitor (cf. proiecţiei
12. .complementare", după A. Ombredane şi R.B. CatteLL);

4. **Proiecţia cu inversiune** reprezintă mecanismul descris de Freud în paranoia.

Primul nivel este conştient sau mai ales preconştient. Această clasificare a lui Bellak, prin prisma teoriei psihanalitice, arată că de la primul la al patrulea nivel, **procesele psihice primare** (având ca obiectiv descărcarea imediată a tensiunii psihice şi realizarea dorinţelor sau trebuinţelor) diminuează din ce in ce mai mult forţa **proceselor psihice secundare** (care au ca scop o bună adaptare reflexivă la realitate).

Ipoteza care stă la baza T.A.T.-uhii este că o persoană care interpretează o situaţie socială ambiguă o face prin prisma experienţei sale anterioare, a dorinţelor, a conflictelor proprii. Realitatea fizică şi socială este investită cu trebuinţele, valorile, dorinţele, fantasmele subiectului care percepe. în funcţie de dinamica factorilor interni—cognitivi, motivaţionali şi afectivi — are loc acordarea de noi valori semnalizatoare, de noi valenţe sau schimbarea valenţelor obiectelor. Percepţia unui individ se găseşte astfel colorată prin elementele propriei sale personalităţi. Există — după Murray — percepţii care determină un comportament ce ţine seama de dificultăţile realităţii (eul), percepţii care sunt legate de scopuri ideale îndepărtate (idealul eului), percepţii care guvernează conduita morală (supra-eul).

Ipoteza că interpretarea imaginilor T.A.T. se face prin prisma experienţei personale a fost

verificată experimental. De exemplu, L. Bellak a urmărit în ce măsură o experienţă recentă de frustrare influenţează conţinutul povestirilor create. Subiecţilor li s-a dat o serie de imagini T.A.T., după care li s-a spus că povestirile compuse de ei sunt cele mai

nereuşite din câte a auzit examinatorul. Apoi s-a dat o nouă serie de imagini şi li s-a cerut să compună povestirile adecvate. S-a analizat conţinutul agresiv al celor două serii de povestiri, înainte de frustrare au fost, în medie, 12 cuvinte cu semnificaţie agresivă, iar după frustrare, 23 de cuvinte.

După H.A. Murray, **Testul tematic de apercepţie** scoate la lumină trebuinţe, emoţii, sentimente, conflicte şi are ca valoare particulară evidenţierea tendinţelor refulate, neconştientizate.

2. MATERIALUL TESTULUI TEMATIC DE APERCEPTIE ŞI MODUL DE EXAMINARE

Materialul T.A.T.-ului constă din 30 de imagini, în negru şi alb, şi o planşă complet albă. Imaginile sunt constituite din desene, fotografii, reproduceri de tablouri sau gravuri.

Considerându-se că proiecţia se realizează mai uşor şi mai complet atunci când personajul este de acelaşi sex şi aparţine, în linii mari, aceleiaşi perioade de vârstă ca şi subiectul, imaginile conţin personaje de diferite etăţi, de sex masculin şi feminin. Acţiunile în care sunt angajate personajele, expresiile feţelor sunt redate într-un mod ambiguu, astfel încât imaginile să poată fi interpretate prin prisma trebuinţelor, intereselor, emoţiilor, conflictelor caracteristice perioadei de vârstă a subiecţilor şi experienţei lor de viaţă.

Din cele 30 de imagini (plus planşa albă) care constituie garnitura completă, 10 sunt valabile pentru toate categoriile de subiecţi, iar celelalte au un caracter mai specific, în acest mod se alcătuiesc seturi de câte 19 ilustraţii (la care se adaugă în plus planşa albă) ce se utilizează în examinarea băieţilor, a fetelor şi a indivizilor de sex masculin şi a celor de sex feminin, aceştia din urmă având vârsta de peste de 14 ani. Fiecare set este divizat în două serii de câte 10 planşe; imaginile seriei a Ii-a — în număr de 9, plus planşa albă — sunt mai ambigue, mai confuze, mai dramatice decât cele din prima serie.

Imaginile sunt notate cu: 1, 2, 3 BM, 3 GF, 4, 5, 6 BM, 6 GF, 7 BM, 7 GF, 8 BM, 8 GF, 9 BM, 9 GF, 10, 11,12 F, 12 GB, 13 B, 13 G, 13 MF, 14,15, 16 (albă), 17 BM, 17 GF, 18 BM, 18 GF, 19, 20.

Simbolurile B, G, M, F, BM, GF, MF au următoarele semnificaţii:
B - imagini destinate băieţilor până la 14 ani; G - imagini destinate fetelor până la 14 ani; M - imagini destinate persoanelor de sex masculin peste 14 ani;

F - imagini destinate persoanelor de sex feminin peste 14 ani;
GF - imagini destinate fetelor sub 14 ani, şi subiecţilor de sex feminin peste 14 ani;
BM - imagini destinate băieţilor sub 14 ani, şi indivizilor de sex masculin peste 14 ani;
MF - imagini pentru persoanele de sex masculin şi pentru persoanele de sex feminin peste 14 ani.

Simbolurile provin de la cuvintele englezeşti: boy = băiat; girl = fată; male = bărbat; female = femeie.

Imaginile notate doar cu cifre arabe sunt destinate ambelor sexe şi tuturor vârstelor (de la 4 ani în sus, după Murray). După alţi autori, T.A.T.-ui se aplică de la 7,8 sau de la 10 ani în sus.

în **procedura originală** se recomandă ca examinarea să se facă in **două şedinţe,** pentru cea de-a doua utilizân-du-se imaginile seriei a Ii-a, care au caracterul cel mai dramatic, cel mai ambiguu. A doua şedinţă are loc după minimum o zi şi maximum 15 zile de la prima. Fiecărei şedinţe i se acordă câte o oră.

în practica psihodiagnostică, materialul testului se poate utiliza într-un mod mai flexibil. De exemplu, psihologul care are o bogată experienţă alege imaginile ce i se par mai adecvate pentru *realizarea* scopului investigaţiei psihologice, respectiv pentru relevarea problemelor psihosociale ale subiectului, pornind de la informaţiile desprinse pe baza datelor anamnestice şi clinice (M. Roşea, 1972).

Deşi H. Murray a prevăzut utilizarea a 20 de planşe pentru examinarea unui subiect, în mod curent T.A.T.-ul este folosit doar cu 10 planşe. Nu există însă un consens general referitor la planşele care să fie utilizate. Unii cercetători susţin că fiecare examinator ar trebui să se familiarizeze doar cu un set de 10 planşe, pe care să le utilizeze în mod exclusiv. Alţii susţin că alegerea planşelor trebuie să fie în funcţie de situaţia concretă a fiecărui caz investigat.

Tabelul I prezintă planşele sugerate de diverşi cercetători, pentru anumite intervale de vârstă şi în funcţie de anumite aspecte psihologice particulare, pe care examinatorul doreşte să le releve prin T.A.T.

H.R. Dana (1985) a demonstrat că planşele cu un ridicat nivel de ambiguitate sunt mai folositoare în surprinderea unor trăsături relevante de personalitate.

Din tabelul I rezultă că anumite planşe sunt utile pentru relevarea trebuinţei de performanţă, a trebuinţei de realizare şi a nivelului de aspiraţii; altele sunt potrivite pentru investigarea agresivităţii, a relaţiilor socio-afective dintre copii şi părinţi sau pentru descifrarea ideaţiei suicidare etc. Dar, desigur, examinatorul poate alege seturi de planşe diferite, pornind de la ipotezele şi scopurile investigaţiei în care utilizează T.A.T.-ul, alături de alte probe psihologice.

Tabef

PLANŞELE T.A.T. PROPUSE PENTRU DIFERITE EXAMINĂRI PSIHOLOGICE

(dupăF.F. Worchel, J.L. Dupree, 1

administrare standard: bărbaţi	**12M 13MF**		

13MF		
12M, 13MF, 14. 16, 20		
15, 17BM, 18BM, 18GF	adolescenţi	
vârsta între 7 şi 11 ani: trebuinţa de performanţă, realizare şi nivelul de aspiraţie		
	agresivitate	
	preocuparea pentru îngrijirea parentală sau problematica	
vârsta între 7 şi 11 ani: pedeapsa parentală şi atitudinea faţă de părinţi		
reacţia subiectului la terapie sau la terapeut		

a) Ambianţa şi pregătirea subiectului pentru examinare

Se încearcă să se stabilească o atmosferă cât mai destinsă, de confort fizic si psihic. Subiectul este aşezat comod pe un scaun, sau este întins pe o canapea de preferinţă cu spatele la examinator (cu excepţia uncr copii sau psihotici foarte susceptibili, cazuri în care examinatorul va sta în faţa subiectului). Subiectul trebuie să găsească un mediu simpatic, o atmosferă de prietenie, bunăvoinţă, receptivitate şi consideraţie. Cea mai bună linie de conduită a examinatorului în timpul aplicării T.A.T.-ului este aceea de **neutralitate-bine voitoare.**

Examinatorul trebuie să ajungă la **standardizarea unei atitudini,** care se va dovedi cea mai adecvată declanşării şi bunei funcţionări a procesului imaginativ, a procesului creativ al subiectului. Subiecţii trebuie să aibă impresia că se urmăreşte numai aptitudine? li'-r^ră si ereati'''itr.\e' lor Cea mai mare parte a subiecţilor nu au nevoie de nici o pregătire specială. Dar în cazul unor subiecţi indiferenţi, neîncrezători, refractari, sau cu intelect redus, care nu au fost niciodată supuşi unor teste, se recomanda ca examenul cu T.A.T.-ul să fie precedat de alte examinări, cu teste de aptitudini, de inteligenţă, şi în special cu proba proiectivă a petelor de cerneală Rorschach, pentru familiarizare. în cazul copiilor o astfel de pregătire se realizează în câteva şedinţe, în care sunt încurajaţi să inventeze „scene vorbite", cu ajutorul unor păpuşi sau jucării.

b) **Desfăşurarea examinării cu T.A.T.** Planşele sunt prezentate una câte una, într-o ordine determinată, fiind alese în funcţie de vârstă şi sex, iar instrupţia este diferenţiată şi ea, în funcţie de grupa de vârstă, nivelul intelectual şi de şedinţă.

Adolescenţilor şi adulţilor ce au inteligenţă şi cultură peste medie, situaţia-test le este prezentată ca o probă de imaginaţie. Copiilor, adulţilor cu inteligenţă si cu instrucţie redusă, precum şi psihoticilor nu li se dă nicî o explicaţie, ci doar li se cere să inventeze câte o poveste pentru fiecare imagine.

Prima şedinţă

Subiectului i se spune lent şi clar **instructajul,** sub una din formulele următoare:

Forma A (aplicabilă, adolescenţilor şi adulţilor cu inteligenţă şi cultură peste medie): „Vom face o probă care se bazează pe imaginaţie; imaginaţia este o formă a inteligenţei. Vă voi arăta câteva imagini, una după alta; veţi inventa pentru fiecare câte o istorioară, cât se poate de vie. Veţi spune ce a provocat evenimentul reprezentat în imagine, veţi povesti ce se petrece în acest moment, ce simt şi ce gândesc personajele; apoi veţi spune deznodământul. Exprimaţi-vă gândurile aşa cum vă vin în minte. Aţi înţeles?... Dispuneţi de cincizeci de minute pentru 10 planşe, deci veţi putea consacra aproximativ cinci minute pentru fiecare istorioară. Iată prima imagine".

Forma B (aplicabilă copiilor, adulţilor cu inteligenţă şi cu instruire scăzută şi psihoticilor): „Această probă constă în povestirea unor istorioare, eu am aici imagini pe care vi le voi arăta şi pentru fiecare imagine doresc ca dumneavoastră să inventaţi o povestire. Spuneţi ce s-a petrecut înainte, ce se întâmplă acum, ce simt şi ce gândesc personajele şi cum se va termina. Veţi putea inventa istorioara care vă place. Aţi înţeles?... Bine, atunci iată prima imagine. Veţi avea cinci minute pentru a inventa o istorioară. încercaţi să o faceţi cât mai bine".

Termenii exacţi ai instructajului pot fi modificaţi în funcţie de vârstă, inteligenţă, personalitate şi dispoziţiile >mentane ale subiectului. Dar este contraindicat să se a de la început: „Veţi avea ocazia să faceţi o relatare pe maginaţiei libere", pentru a se evita — mai ales în cazul subiecţilor care înainte au fost supuşi psihanalizei — ca subiectul să creadă că examinatorul ar vrea să interpreteze conţinutul asociaţiilor sale libere. O asemenea suspectare poate duce la un eşec al spontaneităţii gândirii şi imaginaţiei subiectului.

După compunerea primei istorii examinatorul va lăuda subiectul, iar dacă instrucţia nu a fost respectată în întregime, după aprecierea povestirii, subiectul este invitat să completeze lacuna. De exemplu, într-un anumit caz, examinatorul poate spune: „Istorioara dumneavoastră este în mod cert interesantă, dar aţi uitat să spuneţi cum s-a comportat copilul când mama sa l-a bătut şi aţi lăsat povestirea în suspensie.

Nu există un deznodământ real. Aţi consacrat trei minute şi jumătate acestei istorioare. Celelalte povestiri ale dumneavoastră pot fi mai lungi. încercaţi să faceţi mai bine la celelalte imagini".

în general, în restul timpului examinatorul nu mai intervine decât în cazuri excepţionale, cum ar fi:

- pentru a avertiza subiectul de fiecare dată când se găseşte prea în avans, sau prea în întârziere în privinţa timpului, căci este important ca subiectul să termine în cincizeci de minute toate cele zece istorioare consacrând pentru fiecare aproximativ acelaşi timp;
- pentru a încuraja din când în când subiecţii care nu au cea mai adecvată dispoziţie imaginativă;
- pentru a relua, dacă subiectul omite unele secvenţe importante ale povestirii (circumstanţele anterioare acţiunii sau deznodământului) întrebând, de exemplu: „Ce a pricinuit ' această situaţie?";
- pentru a întrerupe o povestire care devine prea lungă sau incoerentă, întrebând: „Cum se va termina aceasta?*;
- pentru a i se spune subiectului să se concentreze asupra intrigii şi nu asupra detaliilor; subiecţiilor care se complac să facă descrieri ale imaginilor, li se va reaminti, cu tact, că este vorba de o probă de imaginaţie;
- dacă subiectul se informează despre un detaliu care nu este clar, examinatorul îi va răspunde: „Veţi putea povesti ceea ce veţi vrea.";
- subiectul nu trebuie lăsat să povestească mai multe istorioare scurte pe baza unei singure imagini. Dacă manifestă veleităţi în acest sens, trebuie să i se spună să-şi concentreze eforturile asupra unei singure povestiri mai lungi.

în nici un caz, în timpul aplicării probei, examinatorul nu trebuie să se lase antrenat în discuţii cu subiectul.

Psihoticii şi unii copii au nevoie de multă încurajare, care poate îmbrăca forma laudei povestirilor create. Copiilor extrem de reticenţi şi inhibaţi li se poate promite o recompensă (de exemplu, examinatorul le poate spune: „Dacă îmi vei povesti o istorioară destul de lungă îţi voi da ceva"; „Dacă vei povesti bine, după ce vei termina îţi voi spune şi eu o poveste frumoasă"; „Există o recompensă pentru cel

care va face cele mai frumoase istorii").

Şedinţa • doua

Subiectului nu trebuie să i se spună că se fixează şi o a doua şedinţă in care i se va cere să inventeze din nou istorioare, pentru a nu se pregăti prin rememorarea unor intrigi din cărţi sau filme, ceea ce împiedică inventarea unor istorii doar sub impulsul momentului.

în această şedinţă, procedura nu diferă de cea din prima, decât în sensul că în instructaj se insistă asupra libertăţii complete a imaginaţiei. **Instructajul** este şi în acest caz diferenţiat pentru cele două categorii de subiecţi, sub aspectul nivelului de formulare a cerinţelor

Forma A: .Procedeul de azi este la fel ca cel precedent; dar de data aceasta veţi putea da frâu libe^ imaginaţiei dumneavoastră. Cele 10 istorioare pe care le-aţi făcut au fost excelente dar v-aţi fixat mai ales asupra faptelor din viaţa cotidiană. Eu doresc acum să văd cât sunteţi de capabil atunci când încetaţi să luaţi în considerare realităţile banale şi lăsaţi frâu liber imaginaţiei, ca într-o ficţiune, basm sau alegorie. Iată prima imagine".

Forma B: „Vă voi arăta astăzi alte imagini; de data aceasta va fi mult mai uşor, căci imaginile pe care le am sunt mult mai bune şi mai interesante. Data trecută mi-aţi poves[1] + câteva isiorioare frumoase. Acum, eu doresc să văd dac^ sunteţi capabili să faceţi mai bine. încercaţi să inventaţi istorioare mult mai pasionante decât ultima dată — ca un vis sau un basm. Iată prima imagine".

în şedinţa a doua, la sfârşit, se prezintă şi planşa albă (din acelaşi material şi de aceleaşi dimensiuni ca şi cele cu imagini). Planşa albă, nr. 16, i se prezintă subiectului, dându-se următorul instructaj special: «încercaţi să vedeţi ceva pe această planşă albă. Imaginaţi-vă că există o gravură şi descrieţi-mi-o detaliat."

în cazul în care subiectul nu reuşeşte, examinatorul adaugă: .închideţi ochii şi reprezentaţi-vă ceva".

După ce subiectul a făcut o descriere completă a ceea ce el şi-a imaginat, examinatorul spune: „Acum imediat, povesteşte-mi o istorioară despre aceasta".

întocmirea protocolului

înregistrarea completă a povestirilor, de către examinator este relativ dificilă, având în vedere că adulţii dau

în medie, compoziţii de câte 300 cuvinte, iar copiii, începând de la 10 ani, de aproximativ 150 de cuvinte (H.A. Murray, 1943).

Examinatorul trebuie să facă tot posibilul pentru a transcrie cuvintele exacte ale subiectului. Se poate recurge la notarea stenografica, de către o persoană aşezată în camera vecină, transmiterea fiind asigurată cu ajutorul unui microfon disimulat. De asemenea, se poate face înregistrarea pe bandă magnetică, dar magnetofonul şi microfonul să fie mascate. Dacă înregistrarea povestirilor se face grafic, se vor utiliza semnele de punctuaţie adecvate, pentru a reda expresivitatea limbajului subiectului, gradul de empatie al acestuia în timpul povestirii istorioarelor pe baza planşelor T.A.T.-ului.

Examinatorul va nota timpul de latenţă (de la prezentarea imaginii până la începerea povestirii), precum şi timpul acordat de subiect fiecărei povestiri.

Unele cercetări au avertizat asupra factorilor care, în raport cu administrarea testului, ar influenţa productivitatea povestirilor. H.R. Dana (1985) a demonstrat că planşele cu un ridicat nivel de ambiguitate sunt mai utile pentru surprinderea unor trăsături relevante de personalitate. E. J. Obrzut şi AC. Boliek (1986) ridică problema oportunităţii ca prin intermediul unor întrebări să se clarifice situaţii ambigue. Ei ajung la concluzia că, în raport cu creşterea numărului de întrebări, se diminuează caracterul proiectiv al probei. De asemenea, s-a pus problema influenţei modului de întocmire a protocolului T.A.T. asupra productivităţii şi caracteristicilor istorioarelor. H.R. Dana (1986) susţine că atunci când examinatorul părăseşte camera şi îi cere subiectului să-şi înregistreze povestirile T.A.T. apare o preferinţă pentru exprimarea în acestea a unei tonalităţi distimice.

Pe de altă parte, A.M. Baty şi M.R. Dreger (1975) nu •au găsit nici o diferenţă semnificativă între înregistrarea povestirilor şi scrierea lor, în situaţia în care examinatorul rămâne în cameră comparativ cu situaţia în care acesta părăseşte încăperea. Menţionăm faptul că, în ambele studii, subiecţii au fost studenţi. Majoritatea examinatorilor consideră că în cazul copiilor este contraindicat să li se ceară să-şi scrie propriile povestiri.

3. FUNDAMENTAREA TEORETICĂ A T.A.T.-ULUI

H.A. Murray (1938, 1943) integrează rezultatele obţinute prin aplicarea şi interpretarea T.A.T.-ului şi ale altor probe psihologice în concepţia **sa despre personalitate,** elaborată **de** pe principiile psihologiei dinamice, **care** include şi elemente analitice. în cadrul acestei concepţii, **un** loc aparte îl ocupă structura motivaţională a personalităţii, îndeosebi trebuinţele. Murray distinge două categorii de trebuinţe care dinamizează şi direcţionează acţiunile omului. Este vorba de **trebuinţele primare** sau **viscerogene şi** de **trebuinţele secundare** sau **psihogene,** clasificate astfel în funcţie de apariţia lor în ontogeneză. Teoria trebuinţelor elaborată de Murray poate fi inclusă în categoria teoriilor motivationale care se focalizează asupra conţinutului motivatioual (C. Mamali, 1981). Aceste teorii analizează specificul elementelor constitutive ale structurii motivationale a individului („forţele interne" sau trebuinţele, în concepţia lui Murray: în interacţiune cu elementele din structura motivaţională a mediului socio-uman în cadru! căruia trăieşte şi acţionează o anumită persoană („presiunile externe"). Trebuinţele sunt considerate drept factori interni dinamogeni pe baza cărora se declanşează, se direcţionează, se susţine activitatea şi in general comportamentul uman. Prin analiza conţinuturilor motivationale putem afla ce „lucruri" specifice motivează oamenii. Interrelaţia dinamică a „forţelor interne* ia pulsiunilor, a trebuinţelor) şi a „presiunilor externe* — aşa cum a conceput-o Murray — este susţinută de idee?, că evoluţia individului uman şi a sistemului său de trebuinţe riu poate fi înţeleasă şi explicată în afara interacţiunii acestuia cu mediul social şi cu mediul fizic.

H.A. Murray ia în studiu dinamica moţivationaiâ care se proiectează în povestirile realizate de subiect la T.A.T., tar în manualul formei finale a acestei probe de personalitate (1943) arată că testul

relevă trebuinţe, emoţii si sentimente, complexe şi conflicte, evidenţiind, totodată, tendinţe refulate, pe^care subiectul refuză să le recunoască sau este incapabil

să le conştientizeze. Elaborat dintr-o perspectivă a psihologiei dinamice şi a psihanalizei, T A.T.-ul pune accentul pe maniera in care eul evită sau rezolvă conflictele şi transformă tensiunile care decurg din ele (V. Shentoub, R. Debray, 1969), fapt ce se poate analiza prin interpretarea povestirilor realizate de subiect pe baza imaginilor ambigue ale acestei probe proiective, într-adevăr, cu cât creşte ambiguitatea stimulativă, cu atât este mai mare posibilitatea ca evaluarea şi interpretarea respectivei situaţii-stimul să reflecte proiectarea cadrului de referinţă personală, idiosincretic al individului (Bruner, Postman, Rodrigues, 1970). Percepţia — în diferitele ei faze (detectare, identificare, discriminare şi interpretare) — este influenţată de factorii motivaţionali şi afectivi ai personalităţii, precum şi de **starea „aperceptivă",** adică de conţinutul imagistic aperceptiv şi de haloul afectiv corespunzător. Apercepţia este tocmai procesul prin care experienţa nouă este asimila[1] â şi transformată prin prisma experienţei trecute a fiecăruia; apercepţia este, deci, o interpretare care dă un sens particular experienţei personale.
Real i atea fizică şi socială este investită cu trăsături

fantasmele subiectului. în funcţie de dinamica factorilor interni — îndeosebi a celor motivaţionali şi afectivi — are loc si acordarea de noi „valori semnalizatoare" sau are loc schimbarea valenţelor obiectelor, fenomenelor, evenimentelor.

Ipoteza că interpretarea de către subiect a imaginilor T.A.T. se *ÎL zr.* prin prisma experienţei personale anterioare a fost verificaţi experimental. Astfel, s-a demonstrat că percepţia şi interpretarea acestor imagini, ca de aitfel şi percepţia şi interpretarea obiectelor, fenomenelor, a evenimentelor externe in general, depinde, printre altele, de amintirile personale, uneori foarte vechi, mai mult sau mai puţin conştientizate, ae nivelul de anxietate actual al subiectului, de stările de frustrare prezente sau trecute (Abt, Bellak, 1950), de Uc-bumtele acute ale subiectului (Atkinson, 1966; Mc. Oie^and, 1966).

De-a lungul timpului s-a îmbogăţit continuu validitatea conceptuală a **Testului tematic de apercepţie,** odată cu apariţia de noi variante si de noi modalităţi de interpretare. Amintim în acest sens **varianta pentru copii „Children Apperceptlon Test"** (C.A.T.) elaborată de L.£ellak

şi S. Bellak (1949), tot de pe poziţii psihanalitice, dar **cu** nuanţe noi în raport cu ideile susţinute de Freud. L. Bellak (1954) consideră psihanaliza ca o teorie a învăţării în raport cu viaţa subiectului: achiziţia de apercepţii, interacţiunea apercepţiilor (acte „uitate", formarea simptomelor în tulburările psihice, formarea trăsăturilor de caracter etc), influenţa primelor apercepţii asupra apercepţiei stimulilor noi (sub această influenţă formându-se şi mecanismele de apărare). Personalitatea, în viziunea lui L. Bellak, este concepută ca o sinteză de trăsături în care se structurează şi un sistem complex al apercepţiilor şi al percepţiilor de natură diversă, care influenţează selectiv comportamentul. Există „percepţii" care determină un anumit comportament ce ţine seama de dificultăţile realităţii (eul), „percepţii" care sunt legate de scopuri ideale îndepărtate (idealul eului) şi „percepţii" care guvernează conduita morală (supra-eul).

Pornind de la această concepţie de nuanţă psihanalitică, L. Bellak a destinat proba C.A.T. investigării personalităţii copiilor între 3 şi 10 ani. Materialul testului reprezintă 10 planşe cu scene antropomorfizate din viaţa animalelor, considerându-se că la aceste vârste copiii se proiectează mai uşor în acest mod, identificându-se cu uşurinţă cu animalele. **Testul de apercepţie pentru** copii poate fi analizat şi interpretat aproximativ la fel ca şi T.A.T.-ui. Se pot face investigaţii în zonele de conflict ale subiectului, căutându-se identificările sale, situaţia din familie — aşa cum se proiectează în povestiri — prin prisma relaţiilor pe verticală (adulţi copil) şi pe orizontală (între fraţi), descoperindu-se temerile, angoasa, stările de anxietate, mecanismele de apărare, pulsiunile, gradul de maturizare afectivă, integrarea eului, nivelul de dezvoltare al supra-eului (Anzieu, 1973). Ca şiT.A.T.-ul, **Testul de apercepţie** pentru copii — după opinia lui Bellak — trebuie utilizat într-o perspectivă a psihologiei dinamice, unde accentul cade pe maniera în care eul este integrat sau este pe cale de integrare, evitând sau rezolvând conflictele şi transformând tensiunile care decurg din ele.

Fundamentarea teoretică şi interpretarea C.A.T.-ului se poate însă îmbogăţi pe baza cercetărilor mai noi de psihanaliză infantilă, a cercetărilor din domeniul lingvisticii structuraliste şi ale psiholingvisticii, raportate la psihologia

genetică (Odier, Jakobson; De Saussure; Green; cf. A. Haynal, 1966), precum şi a cercetărilor privind conceptele psihosociale din vocabularul activ al copiilor (Takala, 1977). Astfel, în concepţia psihanalitică actuală, pulsiunile şi acţiunile impulsive sunt controlate prin intermediul valorilor, acest control fiind un fenomen care derivă din supra-eu (Haynal, 1969)**. De asemenea, extinderea considerabilă a psihanalizei** copiilor **pare a fi fructuoasă mai ales prin referire la noţiunile:** conflict, **ambivalenţă afectivă si mecanisme de apărare, care** releva elementele din aspectul dinamic al personalităţii şi al comportamentului. Legat de aceasta, Green semnalează interesul **pe care** îl **reprezintă ideile rezultate din cercetările** asupra dezvoltării cognitive şi afective (idei ale şcolii piagetiene respectiv, ale psihanaliştilor). în acest sens, Odier consideră „^alismul moral" (în sens piagetian) ar corespunde noţiunii -.i *d. ^a* dn sens freudian), întrucât este vorba de o „morală j n îstrang-re" fundată pe respectul unilateral. De Saussure ^iJ~rq s el că supra-eul poate fi definit în termeni „ i - i" ii c i reziduu ai „gândirii realiste* si egocentrice pe "- i) r lora , reziduu tipic al fixaţiilor la o anumită autoritate.

= blac ale formarii supra-eului (identificarea primara,

^..■.-..:a.:, ;...:: *:tu«ix^* ,,; kic.^ikaj.ci.V^ară

t uʳri zarea agresivităţii) corespund :elor trei stadii

u -ne alt: dezvoltării morale la copil, caracterizate succesiv *r* ai i«diferenţiere si participare; b) morala de con--.ir^ntere c«re este bazată pe respectul unilateral şi definită _ i u „realisrr al moral"; c) morala de cooperare şi de schimburi ~e iu tare m lezvoltarea-ontogenetică, după vârsta de 5-6 ani, pe de o pare euî devine tot mai capabil să stăpânească *i x* siunile s lumea externă, iar pe de altă parte ajută la |~ ut erai ea „supra-eului iraţional". Pe măsură ce procesele <*ului câştigă o influenţă mai mare în viaţa psihică a copilului, ţu<"" catile morale devin mai autonome şi mai raţionale. Sub innuenţa eului, mecanismele operaţionale ale supra-eului se îmbogăţesc şi primesc noi trăsături, respectiv, o flexibilitate si o variabilitate de care este lipsit supra-eul infantil. Armonia crescută între standardele morale şi standardele etice ale supra-eului si scopurile eului dirijate spre realitate va facilita colaborarea dezirabilâ intre supra-eu şi funcţiile corespunzătoare ale eului (Jakobson; cf. Haynal, 1966). L. Seve (1974) consideră că ceea ce freudismul vizează prin conceptul

supra-eu ar trebui regândit pe baza a ceea ce se înţelege prin infrastructurile sociale, familiale şi personale. Aceste infrastructuri determină condiţiile în care, de fapt, orice lege, orice datorie sau cerinţă morală pot deveni pentru o personalitate în formare, respectiv pentru copil, un element pertinent. Iată, deci, doar câteva încercări de a regândi conceptele psihanalitice care au fost incluse în fundamentarea teoretică a T.A.T.-ului şi a C. A.T.-ului, încercări de care trebuie să ţinem seama şi în interpretarea acestor probe proiective.

în acest sens, ni se pare util să amintim şi câteva concluzii **ale** cercetărilor **întreprinse** de **M. Takala** şi colaboratorii **(1977) privind conceptele** psihosociale şi **dezvoltarea** capacităţii de **interpretare a situaţiilor** interpersonale în ontogeneză, **care îmbogăţesc** şi fundamentarea teoretică a C.A.T.-ului. Astfel, Takala şi colaboratorii reliefează o dezvoltare stadială a capacităţii copiilor de a percepe şi interpreta componentele motivaţionale şi afective ale comportamentului persoanelor aflate în interacţiune. Cercetările au demonstrat şi faptul — ce poate părea paradoxal — că în dezvoltarea psihogeneticâ mai întâi se structurează mecanismele de percepere a relaţiilor interperscnale, copilul descriind şi evaluând în primul rând interacţiunea în care este implicată o persoană, si ulterior se dezvoltă capacitatea de a-l percepe sub unghi psihosocial pe celălalt. De asemenea, trecerea de la explicarea comportamentului exterior la explicarea stărilor şi reacţiilor psihice ale persoanei permite înţelegerea intenţiilor, sentimentelor, aspiraţiilor celuilalt. Privit prin prisma teoriei „constructelor personale" **(Kelly, 1955), acest proces desemnează capacitatea unei persoane de a reconstrui şi de a opera cu „constructele personale" ale altei persoane, pentru a-i înţelege şi prevedea comportamentul. Aceste consideraţii teoretice trebuie să ne stea în atenţie atunci când analizăm interacţiunile dintre eroul povestirilor C.A.T. sau T.A.T., cu care se identifică subiectul şi celelalte personaje implicate in acţiune.**

De asemenea, în interpretarea C.A.T.-ului şi a T.A.T.-ului, psihologul va ţine seama de constatările experimentale ale lui Takala privind evoluţia limbajului la copil din punctul de vedere al conţinutului psihosocial şi al implicaţiilor sale morale. Astfel, s-a constatat că, pe măsura

aficf

inaintării in vârsta, creşte frecvenţa utilizării de către copii a cuvintelor de tip „distructiv" şi „agresiv" (ceartă, egoism, invidie etc.) în explicarea unor situaţii psihosociale prezentate în imagini, care cuprind un număr egal de stimuli pozitivi şi negativi (stenici şi distimici). Pe această bază, analiza limbajului povestirilor C.A.T. şi T.A.T. poate fi utilizată în aproximarea tendinţelor latente de agresivitate şi în precizarea funcţiilor specifice pe care le au anumite medii de socializare şi anumite relaţii interpersonale în stimularea sau inhibarea comportamentului psihosocial agresogen.

Considerăm că datele pe care le-am adăugat până aici fundamentării teoretice iniţiale a **Testului tematic de apercepţie,** preluate din diverse teorii despre motivaţie şi din unele exprimente psihologice, precizează şi îmbogăţesc validitatea conceptuală a acestei probe proiective. Pe baza integrării acestor date în fundamentarea teoretică a T.A.T.-ului se relevă mai pregnant sensul termenului **apercepţie** şi sensul termenului **proiecţie,** această probă psihologică urmărind descoperirea a ceea ce este mai profund, mai ascuns în structura personalităţii subiectului, îndeosebi a ceea ce nu este accesibil uneori nici conştiinţei celui examinat. în acest sens, **apercepţia** se referă la faptul că percepţiile, ca şi asociaţiile de idei sau gândurile subiectului, sunt nu numai rezultatul prelucrării stimulărilor externe actuale, ci şi al experienţei anterioare a persoanei, precum şi al elementelor active din structura motivaţionalâ şi afectivă, al atitudinilor si aspiraţiilor acesteia. **Proiecţia** poate fi considerară ca un mecanism prin care subiectul „se eliberează" de o parte a conţinutului său psihic (dezirabil sau cel mai adesea indezirabil), de natură cognitivă, afectivă, motivaţională şi atitudinală, care se manifestă în viaţa sa interioară şi în comportament cu o frecvenţă şi cu o forţă deosebită, exteriorizându-l prin mijloacele şi formele de expresie verbală. Deci, şi în povestirile T.A.T:, subiectul îşi proiectează nu numai conţinutul său ideo-afectiv şi motivaţional penibil, indezirabil, neconştientizat sau neacceptat de conştiinţă, ci şi ceea ce este acceptat sau ceea ce este dorit (trebuinţe, interese, aspiraţii, dorinţe, emoţii, sentimente, atitudini).

4. ANALIZA ŞI INTERPRETAREA POVESTIRILOR T.A.T. DUPÂ H.A. MURRAY

4.1. Condiţii ale analizei şi interpretării povestirilor T.A.T.

Analiza şi interpretarea datelor obţinute prin T.A.T. este doar în mică măsură standardizată, fapt pentru care **judecata clinică şi experienţa examinatorului** au un mare rol. Interpretul povestirilor T.A.T. se bazează pe un bagaj de cunoştinţe de psihologie clinică dobândit inclusiv prin observarea şi testarea bolnavilor psihici de toate categoriile şi a unui mare număr de persoane normale iar dacă vrea să ajungă „la profunzimea lucrurilor* are nevoie şi de cunoştinţe de psihanaliză validate de cercetările psihologice contemporane.

De mare utilitate pentru începători este confruntarea concluziilor desprinse pe baza aplicării şi interpretării T.A.T.-ului cu faptele de viaţă, cu datele obţinute despre subiectul examinat pe alte căi: prin metoda biografică, prin convorbirea clinică şi prin alte probe de personalitate. Murray (1943) avertizează că istorioarele T.A.T. oferă şi multe prilejuri de proiectare a propriilor complexe sau conflicte ale interpretului sau de utilizare în interpretare a ideilor izvorâte din teoriile psihologice favorite ale acestuia. «Psihanalistul amator" — care nu ţine seama de realitatea şi complexitatea faptelor — nu face decât să se înşele pe el însuşi dacă în interpretarea acestui test proiectiv dă curs liber imaginaţiei sale. La rândul său, D. Anzieu (1973) atrage atenţia asupra faptului că dacă se refuză opinia după care examinatorul se poate proiecta în interpretarea povestirilor T.A.T. la fel cum subiectul se proiectează în timpul administrării probei, totuşi trebuie să admitem că interpretarea acestui test rămâne, în unele aspecte, supusă structurii personalităţii examinatorului. De aceea, cunoaşterea de către examinator a .ecuaţiei sale personale", conştientizarea relaţiei interpersonale pe care

subiectul o dezvolta cu el pe parcursul administrării T.A.T.-ului, autoanaliza contratransferului său asupra subiectului examinat sunt elemente necesare pentru o interpretare adecvată a povestirilor.

Cele de mai sus ne arată că este permanent actuală opinia lui Murray (1950, p. 8) după care „viitorul T.A.T.-ului este legat de posibilitatea de perfecţionare a interpretului (a psihologului — n.n.) — instrument uitat al psihologiei — mai mult decât de perfecţionarea materialului testului".

în interpretarea T.A.T.-ului sunt necesare şi câteva **date de bază despre subiect şi despre persoanele apropiate acestuia:** vârsta, sexul, dacă părinţii trăiesc, dacă sunt decedaţi sau divorţaţi, profesia, starea civilă a subiectului etc. Fără ele interpretarea poate fi mai dificilă. O analiză „oarbă", fără raportare la astfel de date, spune Murray, este o „acrobaţie care poate reuşi sau poate eşua; de aceea ea nu îşi găseşte locul, în practica clinică".

Pentru a interpreta datele obţinute prin T.A.T. este, de asemenea, util să cunoaştem **sursele povestirilor** elaborate de subiect. în funcţie de circumstanţe, se poate proceda imediat după examinare, sau după câteva zile, la :':.'/.:::_. :^ : C':V:T Ir.fbnritii. Examinatorul poate justifica întrebările sale explicând subiectului că studiază factorii implicaţi in elaborarea temelor literare, sau poate apela şi la alte pretexte plauzibile, pentru a incita subiectul să-şi rememoreze sursele ideilor sale. Subiectul este rugat să spună, in cazul fiecărei povestiri, dacă tema a derivat din experienţa sa proprie de viaţă, din experienţa prietenilor sau a cunoscuţilor săi, din lecturi, din filme etc. Uneori istorioarele sunt create pe baza elementelor preluate din lecturi sau din filme fie datorită rezistenţei eului la acţiunea de „sondare", de „descifrare* a personalităţii, fie din cauza lipsei efortului si dispoziţiei imaginative. Şi în ultimele două cazuri are loc o anumită proiectare a subiectului, deoarece însăşi selecţia, reţinerea şi reproducerea unora sau altora dintre episoadele Ulmului vizionat sau ale cărţii citite s-au făcut prin prisma unor trăsături de personalitate ale subiectului, ale unor „constructe personale" care relevă diferite aspecte ale substructurii motivaţionale, afective şi axiologice a '.jprsonaiitatii acestuia.

4.2. Analiza conţinutului şl analiza formei povestirilor T.A.T.

Murray (1943) şi alţi autori (Kotrowski, 1950; Bellak, 1954; Rapaport, 1946 ş.a.) subliniază faptul că punctul de plecare în interpretarea T.A.T.-ului fl constituie elementele de conţinut şi apoi cele de formă. "

4.2.1. Analiza conţinutului povestirilor T.A.T.

4.2.1.1. Descoperirea eroului sau a eroilor, adică a personajului (personajelor) cu care subiectul se identifică prin proiectarea unor trebuinţe, dorinţe, aspiraţii, stări afective, atitudini, constituie prima sarcină în analiza şi interpretarea povestirilor T.A.T. După Murray (1950), eroul tinde să fie:

- personajul de care persoana testată este cea mai
- interesată, adoptându-i punctul de vedere, descriindu-i cu
- cele mai multe detalii acţiunile, mobilurile şi sentimentele;
- personajul care seamănă cel mai mult cu subiectul
- sub unghiul vârstei, sexului, statutului social, care
- împărtăşeşte unele sentimente ale subiectului şi urmăreşte
- aceleaşi scopuri ca şi el;
- eroul — fie de sex masculin, fie de sex feminin —
- este persoana sau una dintre persoanele care figurează în
- planşe, care apare de la început în acţiune, joacă rolul

• principal şi este implicată în deznodământ.

Cu toate că, de obicei, majoritatea povestirilor au un erou unic — uşor de recunoscut după criteriile de mai sus — se pot ivi şi **situaţii mai complexe** cum sunt cele de mai jos:

a) Identificarea subiectului cu un personaj se schimbă uneori în cursul povestirii, existând mai multe „secvenţe ale eroului*.

b) „Forţele psihice" care provin din personalitatea

c) subiectul ui pot fi „încarnate" în două personaje diferite. De

d) exemplu, o conduită antisocială este exprimată printr-un

e) infractor, iar conştiinţa morală — printr-un agent al ordinii

f) publice. O astfel de situaţie este denumită de Murray „temă

g) endopsihi câ" (situaţie de conflict intim) a două „componente

h) erou". Asemenea situaţii pot apare şi în cazul unei

i) „ambivalente afective".

j) Subiectul poate povesti o istorioară care conţine

k) altă istorioară, în care, de exemplu, eroul este martor al

evenimentelor, iar un personaj secundar care-l simpatizează joacă rolul principal. în acest caz este vorba de „erou principal" şi „erou secundar". După Murray, fiecare dintre eroii menţionaţi exprimă tendinţele inacceptate, râu integrate sau conflictuale ale subiectului.

d) Subiectul poate să se identifice şi cu un personaj

e) de sex opus şi să-şi exprime în acest mod o parte a trăsăturilor

f) personalităţii sale. In acest caz avem indicii ale unei puternice

g) componente psihice feminine (.Anima" — în concepţia lui C.G.

h) Jung) şi ale unei puternice componente psihice masculine

i) („Animus") la o femeie.

j) în sfârşit, se poate să nu apară un personaj central

k) în istorioarele elaborate de subiect, atributele eroului fiind

l) repartizat

e aproximativ egal unor eroi parţiali sau unui grup
m) de personaje.

A.Z. Piotrowski (1950) priveşte mai nuanţat problema desprinderii şi analizei eroului (eroilor) din povestirile T.A.T. şi pune ia îndoială principiul lui Murray după care eroul ar reprezenta întotdeauna subiectul, iar celelalte personaje ar reprezenta anturajul real. După Piotrowski, eroul arată ceea *CT* subiectul crede că este sau ceea ce vrea sâ fie. adică tendinţele acceptate de către conştiinţa sa; celelalte personaje exprimă alte tendinţe ale subiectului, mai puţin acceptate sau neacceptate.
A.Z. Piotrowski stabileşte următoarele reguli:

a) Acţiunile povestirilor T.A.T. suferă mai puţine
b) distorsiuni decât personajele. O acţiune inacceptabilă este
c) „deplasată", adică atribuită unui alt personaj, iar acţiunile
d) contrare ale diverselor personaje din aceeaşi povestire
e) reprezintă alternativa dilemei interioare, a conflictului ideo-
f) afectiv de care subiectul este stăpânit.
g) Fiecare personaj al unei povestiri exprimă un aspect
h) al personalităţii subiectului. Dorinţele subiectului tind sâ fie
i) atribuite unor personaje ale căror trăsături le justifică cel
j) mai bine. De exemplu, un adult îşi exprimă dorinţele infantile
k) atribuindu-le unui copil.
l) Cu cât o motivaţie este mai acceptabilă pentru
m) conştiinţa morală a subiectului, cu atât mai mare este
n) asemănarea dintre subiect şi personajul din povestirile T.A.T.
o) căruia i se atribuie această motivaţie. O motivaţie din ce în ce
p) mai puţin acceptată este proiectată mai întâi într-un personaj

de acelaşi sex şi de vârstă diferita, apoi de **sex opus** şi de aceeaşi vârsta, apoi de sex şi de vârsta diferita, iar în cele din urmă în mişcarea unui obiect inanimat. Această regulă, menţionată de Piotrowski, ne permite să discernem dacă este vorba de sentimente refulate de subiect şi atribuite unor personaje ale povestirilor T.A.T., diferite de erou şi fără raporturi cu persoanele reale din anturajul subiectului.

Elementele esenţiale care stau la baza caracterizării eroilor din povestirile T.A.T. rezidă în mobilurile, tendinţele şi sentimentele acestora, aşa cum se desprind ele din acţiunile povestirilor prin raportare la „presiunile externe" (la mobilurile, tendinţele şi sentimentele celorlalte personaje) şi din deznodământul fiecărei istorioare elaborate de subiect.

4.2.1.2. Trebuinţele, emoţiile, sentimentele şi atitudinile eroilor

Pentru a explica reacţiile comportamentale ale eroilor, Murray a utilizat în primul rând o listă de **28 de trebuinţe („need") psihogene,** explicându-le mai pe larg pe următoarele: supunerea, dominarea, trebuinţa de realizare, trebuinţa de sprijin, solicitudinea, sexualitatea, pasivitatea, agresivitatea şi agresiunea (emoţională şi verbală, materială şi socială, materială şi antisocială, distrucţia), agresivitatea şi agresiunea contra propriei- persoane. Pe lângă aceste trebuinţe, prin analiza povestirilor T.A.T., psihologul va desprinde şi altele, care se pot manifesta la eroi în cadrul interrelaţiilor cu „presiunea externă", cum ar fi: trebuinţa de achiziţie, trebuinţa de conservare, trebuinţa de ordine, trebuinţa de organizare, trebuinţa ludică, trebuinţa de consideraţie, trebuinţa de superioritate, trebuinţa de exhibiţie, trebuinţa de apărare (reacţie defensivă), trebuinţa de

evitare a inferiorităţii şi a eşecului, trebuinţa de hipercompensare, trebuinţa de autonomie (independenţă), trebuinţa de protecţie (simpatie), trebuinţa de cunoaştere şi de curiozitate, trebuinţa de informare şi interpretare etc. Aceste trebuinţe — sub unghiul vectorial — pot fi pozitive şi negative, în măsura în care ele duc la apropierea sau la depărtarea de obiect. Trebuinţele pozitive sunt la rândul lor atractive (apropiere de obiectul preferat, iubit) sau coercitive (apropiere agresivă cu scop de dominare). Trebuinţele negative sunt toate repulsive (Murray, 1938).

Pe lângă trebuinţe, psihologul analizează şi extrage din povestirile T.A.T. **emoţiile şi sentimentele eroilor,** respectiv factorii emotiv-activi ai diferitelor acţiuni comportamentale manifestate de eroi. Alături de stările afective menţionate de Murray—conflictele, versatilitatea emoţională (labiiitatea, instabilitatea emotivă), descurajarea, anxietatea, entuziasmul, neîncrederea, gelozia — trebuie extrase şi alte emoţii şi sentimente care se degajă din conduita eroilor, inclusiv emoţiile şi sentimentele superioare (cognitive, morale şi estetice). Totodată se extrag **atitudinile şi trasaturile caracteriale** care îl definesc pe eroul fiecărei povestiri T.A.T.

Psihologul notează **forţa fiecărei variabile** (trebuinţe, emoţii, sentimente etc.) în funcţie de intensitatea, durata, frecvenţa manifestării şi de importanţa pe care o are în intrigă, in acţiunea povestirilor. Murray indică să se noteze forţa fiecărei variabile cu ajutorul unei scări cu cinci valori: de la 1 la 5, aceasta din urmă fiind cota maximă, acordată în cazul unei forţe deosebite a unei variabile. De exemplu, dacă eroul manifestă o uşoară iritabilitate se acordă cota 1 pentru variabila agresivitate emoţională şi verbală; când apar însă scene de mânie violentă sau de căutare permanentă a certurilor, a conilictslor cu alte persoane se acorda cota maximă, respectiv 5.

Datorită faptului că nu sunt elaborate norme de frecvenţă şi intensitate a trebuinţelor, emoţiilor şi sentimentelor eroilor cu care se identifica diferite categorii de subiecţi, respectiv nu există note standard la care să se facă referiri pentru a fi în măsură să consemneze diferenţieri ale forţei de manifestare a variabilelor menţionate, psihologul trebuie să posede o serioasă experienţă în aplicarea şi în interpretarea T.A.T.-ului, să posede un fel de „etalon intern".

Desigur, pentru caracterizarea eroilor va realiza profilul psihologic al acestora, pe baza trebuinţelor, emoţiilor, sentimentelor, atitudinilor caracteriale etc, ce se manifestă cel mai frecvent şi cel mai intens în cele douăzeci de istorioare realizate prin aplicarea T.A.T.-ului la un anumit subiect, care îşi proiectează propriile trăsături psihice şi trebuinţe, dintre acestea multe nefiind conştientizate.

Adept al psihanalizei, Murray consideră că, în strânsă legătură cu trebuinţele, în declanşarea şi menţinerea conduitei intervin: **idealul eului** (idealul realizării de sine); **narcisismul**

(dragostea pentru sine-însuşi); **supra-eul integrat** (eul se poate conforma supra-eului) şi **supra-eul în conflict** (manifestat prin criză de conştiinţă, sentimente de culpablitate, depresie). în opinia lui Murray, acestea trebuie analizate şi menţionate pentru fiecare povestire, iar pe baza unei scări de la -3 la +3 se evaluează maniera în care eul este structurat şi opinia pe care eroul fiecărei povestiri o are despre el însuşi. Legat de aceste aspecte, menţionăm că unii autori (Whiteley, 1966) au utilizat T.A.T.-ul pentru a studia **funcţia adaptativa a eului,** pe baza estimării următorilor parametri: dominarea, agresivitatea, trebuinţa de realizare, autonomia, acceptarea de către erou a responsabilităţii pentru acţiunile sale, abilitatea eroului de a-şi determina şi conduce impulsurile, abilitatea eroului de a-şi duce la bun sfârşit acţiunile. în acest sens, funcţia adaptativa a eului se evaluează în raport cu capacitatea subiectului de a utiliza adecvat experienţa sa anterioară, de a percepe nuanţele emoţiilor şi de a conduce acţiunea povestirii în raport cu tema.

Din analiza povestirilor T.A.T. se pot desprinde şi câteva **.trăsături generale"** ale eroilor (respectiv, ale subiectului care se proiectează), dintre care menţionăm: creativitatea, persistenţa efortului, intensitatea efortului, impulsivitatea sau deliberarea înainte de a acţiona, extra-versiunea („exocathexia" şi „extrocepţia" în concepţia lui Murray, care se referă la investirea energiei în viaţa practică şi, respectiv, dominarea faptelor), introversiunea („endo-cathexia" şi „introcepţia", adică investirea energiei în viaţa interioară şi, respectiv, dominarea emoţiilor şi sentimentelor), subiectivitatea („proiectivitatea" — în limbajul lui Murray) sau obiectivitatea în aprecierea altora, emotivitatea, angoasa, tendinţa spre radicalism sau spre conservatorism, spre uniformitate sau spre schimbare, coordonarea sau lipsa de coordonare a gândirii şi acţiunii („conjunctivitatea" sau „disjunctivitatea", după Murray).

în analiza şi interpretarea datelor se ţine seama nu numai de frecvenţa şi intensitatea fiecărei variabile psihice a eroilor (trebuinţe, emoţii, sentimente, trăsături generale) luate izolat, ci şi de modul cum se combină între ele aceste variabile, precum şi de raporturile pe care le au cu o altă categorie de variabile, şi anume cu .presiunile externe".

4.2.1.3. Forţele care provin din mediu („presiunile externe")

Analiza forţelor externe începe prin a se stabili care dintre elementele obişnuite aie mediului extern lipsesc şi care dintre aceste forţe se manifestă cu o frecvenţă şi cu o intensitate mare, deosebită. De asemenea, se notează trăsăturile psihice ale personajelor cu care au de-a face eroii, apreciindu-se: dacă sunt în majoritatea cazurilor binevoitoare sau ostile; dacă personajele de un anumit sex sunt mai binevoitoare sau mai ostile decât celelalte; dacă se face referire mai frecventă la personaje de o anumită etate (care ar putea reprezenta mama sau tatăl subiectului, chiar dacă legătura nu este direct formulată) şi se notează caracteristicile lor. Psihologul va reţine pentru interpretare şi alte persoane, fiinţe sau obiecte materiale introduse de subiect din imaginaţie în cadrul povestirilor realizate pe baza planşelor T.A.T., considerate forţe externe cu semnificaţie deosebită în sistemul relaţional al subiectului (eroului).

in schema dinamicii personalităţii, Murray utilizează o listă de pe?te 30 de **„presiuni externe"** (tipuri de forţe din mediu sau Tipuri de situaţii), pe care le-a clasat după efectul pe care-i au sau pe care l-ar putea avea asupra eroului (eroilor) din povestirile T.A.T. Mai mult de jumătate din presiunile exterioare sunt, de fapt, trebuinţe ale personajelor cu care eroii au de-a face în cadrul acţiunilor din povestirile realizate de subiect. Noţiunea „presiune externă" cuprinde însă şi absenţa sit laţiilor favorabile externe (lipsă, privare, pierdere, deposedare), precum şi tulburările corporale sau leziunile corporale pe care le suferă eroii şi la care trebuie să se adapteze (boală, suferinţă fizică, desfigurare etc). Adesea, o forţă externă unică rezultă din fuzionarea a două sau mai multe .presiuni exterioare' diferite. Dintre „presiunile externe" menţionăm: afiliaţia (asociativă şi emoţională), agresivitatea şi agresiunea (emoţională şi verbală, materială şi socială, materială si antisocială, distrugerea bunurilor eroului), dominarea (constrângerea, restricţia, persuasiunea, seducţia), solicitudinea,

respingerea, privarea, pierderea, pericolul material (ce provine de la forţe naturale), răniri, mutilări provocate de un animal.

La fel ca si în cazul trebuinţelor, emoţiilor şi sentimentelor eroului, „presiunile externe*" se cotează pe o icara de ia 1 la 5, criteriile de apreciere fiind intensitatea, 36

frecvenţa, durata şi gradul de semnificaţie în intrigă a fiecărei forţe ce provine din mediu.

4.2.1.4. Analiza desfăşurării şi a deznodământului povestirilor T.A.T.

în afară de analiza întreprinsă cu scopul de a desprinde eroul cu care se identifică subiectul, a trebuinţelor, emoţiilor, sentimentelor şi atitudinilor eroului, a „presiunilor externe" implicate în acţiunile acestuia, o mare importanţă se acordă analizei desfăşurării şi deznodământului povestirilor T.A.T. Pentru fiecare povestire se notează:

- Eroul provoacă evenimentele sau le suferă?
- Cum reacţionează eroul la presiunile mediului
- (agitaţie, abandon, disimulare, triumf etc.)?
- în ce măsură şi cu ce vigoare luptă eroul împotriva
- forţelor ce i se opun?
- Cum face eroul pentru ca situaţia să progreseze spre
- un deznodământ favorabil? După Ombredane (1949) esie
- vorba de „stilul conduitei", care poate fi: impulsiv sau
- controlat ; energic sau slab; tenace; coordonat sau
- necoordon at; suplu sau rigid; cu iniţiativă sau inert.
- Acţiunile povestirilor sunt doar verbale, doar gândite
- sau sunt realizate în fapt; ele sunt trecute, prezente sau
- viitoare?
- Deznodăm ântul — sub forma soluţiilor sau a con
- cluziilor — are o tonalitate afectivă pozitivă, negativă sau
- neutră?
- Reuşita sau eşecul este parţial, total sau este
- îndoielnic? Reuşita se datoreşte mijloacelor proprii ale eroului?
- Eşecul se datoreşte forţelor externe?
- Gradul de frustrare, sentimentul de neplăcere al
- eroului în cazul eşecului. ‘
- Dacă eroul a săvârşit un lucru indezirabil din punct
- de vedere social (de exemplu, un delict), are sentimente de

• culpabilitate, îşi recunoaşte Vina, este pedepsit?
• Deznodământul este în întregime în raport cu mo
• tivaţia eroului, este conform efortului acestuia, este un
• compromis?

• Absenţa deznodământului (Rapaport, 1946; Shentoub si Shentoub, 1958).

Trecând în revistă, din punctul de vedere al eroului, fiecare dintre interacţiunile **trebuinţe presiuni externe,** psihologul evaluează suma pedepselor şi frustrărilor suferit?

de erou (eroi), gradul relativ de succes sau de eşec, proporţia deznodămiiitelor fericite şi a celor nefericite.

4.2.1.5. Analiza tematicii povestirilor T.A.T.

Imaginile T.A.T. impun subiectului anumite elemente de interpretare, insă., cu toate acestea, se constată că şi la planşe puternic sugestive se obţin povestiri foarte diferite, iar in raport cu creşterea gradului de ambiguitate al planşelor libertatea şi posibilitatea de interpretare sunt mai mari, deci şi varietatea temelor va fi mai mare. Anzieu (1973, pp. 146-l49) prezintă o sinteză a temelor întâlnite în povestirile T.A.T. realizate de subiecţi normali şi de subiecţi nevrozaţi, incluzând aici şi temele obţinute de Shentoub şi Shentoub (1961) prin aplicarea acestei probe proiective. Pentru analiza adecvată a temelor trebuie diferenţiate povestirile impersonale şi povestirile in care într-adevăr subiectul se proiectează. După Murray, 30% din povestiri sunt impersonale, dar şi dintre acestea, în mod obişnuit, se poate extrage un oarecare număr de informaţii semnificative privind trebuinţele, emoţiile, sentimentele, conflictele subiectului. De asemenea, în aprecierea caracterului personal sau impersonal al povestirilor nu este întotdeauna indicat să ne conducem doar după declaraţiile subiectului vizând sursa acestora. Chiar şi acele povestiri a căror sursă subiectul o plasează în cărţi, în filme etc. trebuie raportate la narator şi la situaţia sa psihosocială, întrucât orientarea selectivă spre anumite teme, păstrarea în memorie şi proiectarea lor sunt semnificative.

O temă este constituită din interacţiunea dintre motivele eroului şi forţele mediului extern care îşi exercită influenţa asupra acestuia. în fond, o temă este o unitate dramatică în care se proiectează subiectul examinat. Interacţiunea dintre o trebuinţă proprie eroului (sau mai multe trebuinţe fuzionate) şi o „presiune externă" (sau mai multe .presiuni externe" fuzionate) constituite, împreună cu deznodământul, o **temi simpli.**

Combinaţiile temelor simple, intercalate sau formând o secvenţă, sunt numite **teme complexe.** în sens restrâns, acest termen desemnează structura dinamică distinctă a unui episod. In sens larg, semnifica intriga, acţiunea, trăsătura dramatică principală a istorioarei.

în urma analizei trebuinţelor, emoţiilor şi sentimentelor eroilor şi a forţelor din mediu ("presiunilor externe"), iar apoi in urma analizei interacţiunilor dintre trebuinţele 38

eroului (eroilor) şi „presiunile externe", psihologul obţine o listă a temelor care se manifestă predominant la un subiect. De asemenea, psihologul adaugă la această listă orice temă care apare drept semnificativă prin caracterul ei excepţional, sub unghiul intensităţii variabilelor pe care le conţine, al valorii explicative etc, chiar dacă tema nu atinge o frecvenţă suficientă pentru a da o notă crescută trebuinţei sau „presiunii externe" implicate.

Este posibil să se facă şi o analiză tematică de ansamblu, fără a cota separat variabilele. în acest caz se consideră că fiecare povestire reprezintă un tot unitar şi se extrag temele majore şi temele minore, care reflectă, deci, problemele majore şi, respectiv, problemele minore ale subiectului. Repetarea aceleiaşi teme (dorinţa de afirmare, dragostea, rivalitatea, agresivitatea etc.) în povestirile create pe baza unor imagini diferite are o valoare diagnostică mare,
' reflectând trebuinţe acute, conflicte de durată. Dar esenţialul nu se poate desprinde dintr-o analiză simplistă. Uneori tema nu se repetă aidoma, ci mascat; în acest caz prezenţa unei ^tr^-ebuinţe, a unei .presiuni externe" se poate deduce din configuraţia asociaţiilor de idei relevate în mod implicit in -v>H?i.->l interacţiunilor dintre eroi şi forţele din mediu.

'..__. Analiza formei povestirilor T.A.T.

Pentru a trece la o interpretare adecvată a povestirilor T.A.T., la analiza conţinutului acestora psihologul va mai adăuga „analiza formală", care vizează înţelegerea instructajului, gradul de cooperare a subiectului la probă, exactitatea perceperii fiecărei planşe, construirea povestirilor, coerenţa lor, concluzia, bogăţia de detalii, gradul de realism al povestirilor, stilul, tonalitatea afectivă, absenţa unor faze ale povestirii, tendinţa de a descrie sau de a face mai degrabă alegorii decât de a povesti acţiuni, limbajul folosit (bogăţia sau sărăcia limbajului, corectitudinea sintactică a exprimării), lungimea povestirilor etc. într-o încercare de validare a T.A.T.-ului, Shentoub şi Shentoub (1958) dau o mare atenţie analizei formei povestirilor. Analiza corelată a conţinutului, a temelor, a deznodământului şi a formei povestirilor duce la desprinderea aşa-numiţilor **factori „de degajare",** care permit progresul povestirii şi elaborarea deznodământului. De asemenea, se desprind şi **factorii „de eşec",** care frânează

desfăşurarea povestirilor, perturbându-le cursul, împiedicând construcţia lor logică. Pornind de aici, se pune în evidenţă „o organizare normală" a povestirilor la subiecţii care prezintă o mare varietate de mecanisme de apărare şi o „organizare patologică" la subiecţii la care mecanismele de apărare sunt sărace (organizări ale povestirilor care reflectă fobii şi obsesii sau organizări care reliefează un tablou de inhibiţie extensivă).

în general, din analiza formei povestirilor T.A.T. aflăm date interesante despre aptitudinile literare ale subiecţilor, despre aptitudinile verbale, coerenţa gândirii, intuiţia psihologică şi simţul realităţii, precum şi despre maturitatea emouonală, despre perturbările afective şi motivaţionale. Această analiză ne dezvăluie uneori tendinţe patologice obsesionale, maniacale sau depresive.

Pentru analiza formei povestirilor T.A.T. sunt utile şi unele elemente de psiholingvistică (Gori şi Poinso, 1968), analizându-se **funcţia paradigmatică (codul) şi funcţia sintagmatica (mesajul)** ale limbajului utilizat de subiect. Instructajul dat în aplicarea T\A.T.-ului insistă asupra sarcinii sintagmatice: cu elementele lexicale care desemnează componentele fiecărei imagini, subiectul este invitat să . jiupună o povestire, adică să structureze uii mesaj (în urma identificării şi interpretării perceptive). Inexactităţile percepţiei relevă **alterarea funcţiei paradigmatice.** în

realizarea povestirilor T.A.T. accentul cade pe verb, deoarece prin verbe se enunţă acţiunile eroilor. După cum subliniază mulţi psihiatri şi psihoterapeuţi, ţinând seama de măsura în care în verb transpare inconştientul - fie şi mascat - putem spune ca nu totdeauna a stăpânim şi că prin limbaj nu doar vorbim, ci adesea „suntem vorbiţi" de limbaj. Astfel, când este „parazitat" de emoţii, limbajul descarcă violenţe nedorite, vădind măsura în care individul poate să nu mai fie stăpân pe el în diferite momente şi în diferite contexte disfuncţionale, slăbindu-i cenzura conştiinţei.

În cadrul povestirilor T.A.T., **alterarea funcţiei sintagmatice** precum şi **alterarea funcţiei paradigmatice** se întâlnesc îndeosebi la persoanele care suferă de nevroze, de psihopatii sau de psihoze, cazuri în care şi povestirile au o s:rucrură deficitară (cu teme multiple în cadrul aceleiaşi povestiri, cu absenţa deznodământului etc). Or, după Shenioub (1963), construirea unei povestiri T.A.T. este nu

numai un act de imaginaţie, ci şi un act de organizare a discursului verbal. A analiza această organizare înseamnă a testa şi a evalua autonomia relativă a eului, funcţia sa de sinteză şi de integrare, care în bolile psihice este alterată. în acest sens, izbucnirea fantasmelor inconştiente în fantezia conştientă indusă se repereaza, printre altele, prin distanţa dintre povestirea subiectului şi temă obişnuită a unei planşe şi după perturbările apărute în structura povestirii (Shentoub, i 961; 1963).

Deşi Murray (1943; 1950) consideră că la adultul normal povestirile mai scurte, în medie, de 140 de cuvinte dovedesc o lipsă de cooperare, de rezonanţă, şi că asemenea povestiri nu merită, în general, să fie cotate şi analizate, totuşi **noi credem că şi protocoalele cu povestiri scurte merită să fie interpretate.** Aceasta, deoarece şi indivizii care vorbesc puţin şi greu pot releva un conţinut psihic interesant şi complicat, susceptibil de a fi interpretat de psiholog.

5. ALTE INTERPRETĂRI ALE T.A.T.-ULUI

Proliferarea sistemelor de interpretare ale T.A.T.-ului a atins proporţii foarte mari. D. Anzieu arăta că de la crearea sa în 1935 şi până în 1952 a apărut în fiecare an câte un nou sistem de interpretare a T.A.T.-ului. Dintre cei care au elaborat metode proprii de interpretare, îi amintim pe: S. Tomkins, E.R. Balken şi J.H. Messaerman, W.B. Henri, B. Aron, J. Bellak, J. Bert, Z. Piotrowski, D. Rapaport şi R. Schafer, R. Hoit, A. Ombredane, D. Anzieu, E. Stern, Ch.Al. Lyon, M. Stein, V. Shentoub ş.a. în continuare ne vom opri asupra . câtorva dintre aceste metode de interpretare a T.A.T.-ului.

5.1. Interpretare* T.A.T.-ului dup* S. **Tomkins**

Fiecare istorioară este descompusă în propoziţii fundamentale şi fiecare personaj, obiect material sau instituţie este izolat şi i se *precizează,* funcţia în fiecare propoziţie. Fiecare propoziţie este analizată din patru unghiuri:

a) Vectorul, adică tendinţa spre un comportament
b) oarecare;
c) **Nivelul,** adică funcţia psihică implicată în propoziţie;
d) Condiţiile: stările de fapt, psihice, fizice, sociale în care
e) se găseşte eroul şi care îl condiţionează negativ sau pozitiv;

d) **Caracteristicile,** adică precizările complementare.

Apoi, Tomkins trece la **analixa povestirilor,** pentru a degaja zonele problemelor subiectului. El distinge 4 zone:

a) Familie (relaţii părinţi copii);
b) Dragoste, sexualitate, viaţă conjugală;
c) Relaţii sociale (comportamentul eroului în raport cu
d) regulile sociale, atitudinile antisociale);
e) Relaţii profesionale şi atitudini faţă de munca.

5.2. Interpretarea TJLT.-ubii dup* B. Aron

B. Aron a încercat o altă clasificare a trebuinţelor şi a presiunilor externe pentru interpretarea povestirilor T.A.T:

• tendinţe distructive: agresiune spre exterior, autoagresiune;

*** tendinţe conttructire: căutarea dependenţei, superiorităţii, independenţei, relaţiilor de egalitate;**

*** tendinţe care provin din supra-**

eu si din idealul eului:
* **trebuinţe de reuşita, evitarea blamului etc;**
* **tendinţe provenind din eu: trebuinţa de a evita suferinţa,**
* **inferioritatea** etc;
* **căutarea realizării: trebuinţa de cunoaştere, de ordine**
* etc;

* manipularea **de obiecte: trebuinţa de** achiziţie, **de**

• presiunile mediului nonuman: **negative** şi pozitive.

Prin suscitarea temelor, aceste trebuinţe şi presiuni întâlnesc **mecanisme de apărare** care alterează expresia lor in discurs:

- respingerea: subiectul respinge explicit variabila
- după ce a exprimat-o;
- tăgăduirea: subiectul anulează ceea ce tocmai a
- exprimat;
- recurgerea la imaginar: subiectul deplasează
- variabila pe un plan imaginar: reverie, dorinţă, proiect.

Astfel, sub influenţa gândirii psihanalitice, opoziţia ntre erou şi anturaj se substituie cu cea dintre trebuinţe şi canismele de apărare. Această evoluţie se va întări la -cetătorii care utilizează în interpretarea povestirilor T.A.T. iceptele psihanalitice şi/sau cognitiviste vizând i.. ecanismele de apărare.

5.3. Interpretarea TJLT.-clui dup* Z. Piotrowski ***ZJL*** **Piotrowftld** pune la îndoiala principiul lui Murray, după **care eroul ar reprezenta subiectul, iar celelalte personaje**. — **anturajul său real. Piotrowski adopta punctul de vedere exprimat de Wyatt (1946): eroul arată ceea ce subiectul crede că este sau ceea ce vrea să fie, adică tendinţe acceptabile de către conştiinţa sa; celelalte personaje reprezintă alte tendinţe ale subiectului. PiotrawsJd stabileşte următoarele ssgoB:**

1) Acţiunile conţinute de povestirile T.A.T. suferă mai puţine distorsiuni decât personajele; o acţiune inacceptabilă este deplasata, adică atribuită unui alt personaj, iar acţiunile contrare ale diverselor personaje din aceeaşi povestire reprezintă alternativele dilemei interioare in care subiectul este închis.

2) **Ca si in vise, fiecare personaj al unei povestiri**
3) **exprimă un aspect al personalităţii subiectului; dorinţele**
4) **subiectului tind sa fie atribuite unor personaje ale căror**
5) **caracteristici le justifică cel mai bine; de exemplu un adult îşi**
6) **va exprima dorinţele infantile atribuindu-le unui copil etc.**
7) **Cu cât o motivaţie este mai acceptabilă pentru**
8) **conştiinţa morală a subiectului," cu atât mai mare este**
9) **asemănarea** dintre subiect şi **personajul din T.A.T.-ul** căruia
10) i **se** atribuie această motivaţie; **o**

motivaţie **din ce** în **ce** mai
11) puţin acceptabilă este proiectata mai întâi într-un personaj
12) de acelaşi sex şi de vârstă diferită, apoi de sex diferit şi de
13) aceeaşi vârstă, apoi de sex şi de vârstă diferite şi în cele din
14) urmă în mişcarea unui obiect inanimat (a se face paralelă cu
15) seria K, Kp, Kan, Kob din Rorschach).
16) Dintr-o singură povestire nu se poate extrage o
17) interpretare unică şi precisă. O povestire despre un omor
18) permite nu atât să inferăm existenţa unei dorinţe de moarte
19) la subiect, ci mai mult că subiectul urăşte pe cineva din
20) anturajul său sau doreşte să fie separat de el. O povestire
21) despre sinucidere poate semnifica doar teama de a rămâne
22) singur. Cu cât sunt mai diverse personajele care-şi asumă o
23) anumită atitudine, cu atât suntem mai siguri că motivaţia
24) corespunzătoare acestei atitudini este puternică şi spontană
25) la subiect. Dar nu putem conchide asupra frecvenţei cu care
26) această motivaţie determină comportamentul manifest al
27) subiectului. Putem spune doar că această trebuinţă
28) fundamentală îi va provoca angoasă şi tensiune dacă nu va fi
29) satisfăcută.
30) Povestirile T.A.T. reflectă **uneori** atitudinile
31) stereotipe şi superficial dezvoltate **de subiect,** pentru a
32) **ascunde** trăsăturile

specifice **ale personalităţii. Este cazul**
33) subiecţilor care mai mult descriu **planşele decât** le
34) **interpretează, a** căror istorii **ajung la un deznodământ după**
35) **o serie de dificultăţi, ale căror motivaţii exprimate sunt**
36) **conform normelor sociale, ale căror povestiri la planşa albă**
37) **sunt cam de acelaşi tip cu celelalte.**
38) **Povestirile T.A.T. pot reflecta ceea ce gândeşte**
39) **subiectul şi ceea ce resimte faţă de persoanele reale din**
40) **anturajul său, reprezentate prin personaje similare in**
41) **povestire. Regula 3 ne permite să discernem dacă este vorba,**
42) **din contra, de sentimente refulate de subiect si atribuite**
43)

personajelor T.A.T.-ului diferite de el şi fără raport cu persoanele reale din anturajul său.

7) Cu cât este mai mare diversitatea şi incompatibilitatea motivaţiilor într-o povestire, cu atât mâi mari sunt indecizia şi angoasa subiectului, insatisfacţia de sine, frecvenţa problemelor sale nerezolvate, dificultatea sa de a urmări cu perseverenţă realizarea scopurilor vitale şi adaptarea.

8) Probabilitatea ca o temă a T.A.T.-ului să se manifeste în comportamentul subiectului constă în frecvenţa de apariţie a temei, în coerenţa sa cu ansamblul protocolului (absenţa temelor incompatibile) şi cu intensitatea emoţională care însoţeşte această temă.

9) T.A.T.-ului trebuie să i se aplice criteriile formale referitoare la cursul imaginaţiei creatoare şi la asociaţiile de idei şi care sunt utilizate în alte teste proiective pentru a detecta ariile conflictuale ale personalităţii (randament scăzut, pauze, bizarerii, adiţionarea unor detalii imaginarei schimbarea stilului etc.).

5.4. **Interpretarea** T.A.T.-ului după L. Bellak

într-un ghid pentru interpretarea *i* .,••„. A .-u_Lui, *L.* Bellak urmăreşte 10 factori.

1) Tema principală;
2) Eroul principal;
3) Trebuinţele principale ale eroului:
a) trebuinţele comportamentale;
b) personaje, obiecte sau circumstanţe
c) introduse;
d) personaje, obiecte sau circumstanţe omise;
4) Conceptul de mediu (lume);
5) Personaje:
a) păr i

nti;
b) de aceeaşi vârstă;
c) mai tinere;
6) Conflicte semnificative;
7) Natura anxietâţilor: durere psihică sau frică,
8) dezaprobare, lipsa sau pierderea afecţiunii, boală sau rănire,
9) abandonat, privat, decăzut şi fără ajutor etc.
10) Principalele apărări împotriva conflictelor şi a
11) anxietăţii: represiune, regresiune, introjecţie, izolare,
12) distrugere, raţionalizare etc;

9) Severitate privind propria persoană;
10) Integrarea eului.

LeopoM Bellak, în S.U.A. **şi Vie* Shentoub,** în Franţa, au dezvoltat interpretarea T.A.T.-ului sprijinindu-se pe a doua topică freudiană. In opinia lor, conţinutul istoriilor elaborate de subiect este, ca şi la Piotrowski, apropiat de elaborarea din vise. Accentul este pus, ca laAron, pe conflictul între mecanismele de apărare a eului, pe de o parte, şi pulsiunile şi afectele subiectului, pe de altă parte. Noţiunile de autonomie sau heteronomie a eului în raport cu alte instanţe ale aparatului psihic (mecanisme de apărare şi mecanisme de degajare) sunt luate în considerare de L. Bellak şi V. Shentoub.

Fantezia indusă şi conştientă (povestirile T.A.T.) este recunoscută ca fiind diferită de fantezia inconştientă spontană (fantasmele fundamentale ale subiectului care transpar în simptomele şi în visele sale): cu certitudine, prima ne permite să ajungem la a doua, cu condiţia de a face mai întâi analiza formală a istoriilor şi ape' analiza conţinutului lor manifest. Izbucnirea fantasmelor inconştiente în fantezia conştientă indusă, se repereează după distanţa între povestirea subiectului şi tema banală (obişnuită) a acelei planşe şi după perturbările apărute în structurarea povestirii. «Construirea unei istorii a T.A.T.-ului este.un act de organizare mai mult decât un act de imaginaţi. A analiza această organizare înseamnă a «testai autonomia relativă a eului, funcţia sa de sinteză şi de integrare" (Shentoub, 1990, p. 154).

5.5. Interpretarea T.A.T.-ului după D. Rapaport şi R. Schafer

D. Rapaport şi R. Schafer au stabilit următoarea listă de semne psihopatologice (Rapaport şi Schafer, 1968):

Labilitate afectivă (de tip isteric şi uneori depresiv): interpretări- încărcate afectiv, remarci critice, descrieri, exclamaţii asupra caracterului dezagreabil al planşelor, istorii doar schiţate, blocaje, tulburări care pot merge până la lacrimi, insistare asupra stării sufleteşti a personajelor şi exagerarea arbitrară a emoţiilor acestora.

Stări depresive: restricţia temelor, obligând examinatorul la multe încurajări şi întrebări. La **nevrozat:** istorioare triste, cu deznodământ nefericit; subiectul se miră că i se arată imagini atât de triste; uneori povestiri fericite, de dragoste, blândeţe, opunerea afectelor fericite şi triste ale

experienţei La **psQiottci:** reprezentări delirante, perseverarea

sentimente de culpabilitate, autoacuzare şi reproş; teama de a fi bolnav, de a fi nebun, de afi singur, deafmbatrâni, de-a fi incapabil. Planşa 18 este percepuţi şi resimţită ca depresivă şi nu ca agresivă.

8t*rl ebseskmaie: descriere minuţioasă şi chiar bizară a detaliilor planşelor; fragmentarea povestirilor, rigiditate;

criticarea planşelor, intelectualiz

pedanterie în vocabular, conştiinţa de a proiecta şi mai ales incapacitatea de a se menţine la o singură posibilitate, mai multe teme diferite venind în mintea subiectului pentru aceeaşi planşă (ambivalenţa, indecizie).

Agresivitate: un semn important de agresivitate, dar refulată, este faptul că între povestiri normale apare dintr-o dată o povestire foarte agresiva, dar al cărei deznodământ nu este prea crud. Dacă este asasinat un membru al familiei sau cruzimile sunt descrise cu lux de amănunte, aceasta este un semn de psihoză.

Trăsături paranoice: teme de bănuială, spionaj, critici moralizatoare în povestiri; concluzii bizare referitoare la - -mănător, divergenţe între planşă şi istorie; negare puternică a tendinţelor agresive.

Trăsături schizoide: teme extravagante (de exemplu, la planşa 17 BM: „un om tânăr se antrenează pentru a traversa Canalul Mânecii*); interpretarea simbolică a detaliilor (de exemplu, podul din planşa 17 GF: „linia care separa viaţa de moarte, soarele fiind viaţa şi apa fiind moartea. Tânăra fată este nedecisă.'); teme de izolare de lume (de exemplu, planşa 14: „gardian într-un turn izolat şi obscur, care îşi petrece timpul filosofând."); generalităţi foarte vagi; incoerenţă a povestirii; conţinut arbitrar, bizarerii ale limbajului; reacţii bizare faţă de examinator sau examinare.

R. Schafer - alături de alţi teoreticieni ai psihanalizei prin studiile sale elaborate în S.U.A., a avut un puternic impact asupra interpretării T.A.T.-ului. Prin teoria sa referitoare la interrelatiile dintre acţiune şi limbaj, renovează maniera de interpretare a T-A-T.-ului, pr»hft^"«1 o serie de articole pe această temă. El introduce, printr-o declaraţie de principiu, noua interpretare a povestirilor T.A.T., care marchează distanţarea faţă de interpretarea tui Ifurray şi a

succesorilor apropiaţi ai creatorului T.A.T.-ului. Astfel, R. Schafer (1967, p. 114) scrie: .Acest ansamblu de articole este rodul efortului meu de aplicare a teoriei psihanalitice freudiene contemporane la date particulare, într-o manieră

5.6. Iatorptetana TJLT.-ntul în concepţia Ini R.Ho&

R. Hoit propune pentru prima dată o metodologie de interpretare a istorioarelor T.A.T. fără să mai facă apel la conceptele de **iev«ie** şi **vis.** El subliniază că o dată cu lucrările lui Rapaport, psihologia clinica americană operează o conversie definitivă în modalităţile de abordare a probelor proiective, fapt datorat, printre alţii, şi lui R. Knight, D. Shapiro, M. Gill, R. White. Pe aceşti autori îi întâlnim în numeroase publicaţii psihanalitice cu studii care abordează: •creativitatea şi procesele de gândire (Rapaport, 1951; Hoit, 1960); transferul (Gill, 1983); noţiunea de stil (Shapiro, 1965).

R. Hoit porneşte de la premisa că producerea unui răspuns la o cerinţă a examinatorului şi la prezentarea unui material figurativ precis (standard - n.n.) este, înainte de toate, un produs **cognitiv.** Pentru aceasta, respectivul răspuns (în cazul T.A.T.-uliii - istorioarele), este o expresie a capacităţii adaptative a subiectului şi a «neutralizării pulsionale". Este evidentă, deci, apartenenţa lui Hoit la şcoala psihanalitică hartmaniană, numită .Ego-psychology". Această linie de cercetări a fost stimulativă, permiţând diferenţierea interpretării T.A.T.-uhii de psihanaliza clasica. Atitudinea lui Hoit, şi mai ales insistenţa sa asupra faptului că istorioarele T.A.T. pot fi considerate şi un „produs social* (citeşte: „cu determinări psihosociale* - n.n.), a făcut ca istorioarele T.A.T. să nu fie concepute doar ca un rod al fanteziei strict individuale a subiectului şi nici să fie privite prin analogie cu visul, aşa cum s-a petrecut în multe interpretări psihanalitice clasice.

R. Hoit introduce, în sfârşit, câţiva parametri de interpretare pertinenţi situaţiei T.A.T.-ului, ceea ce permite depăşirea unui posiba impas metodologic pe care, de exemplu, şi Piotrowsld s-a străduit sa-l depăşească prin contribuţiile sate privind utilizarea TA.T.-ului în domeniul clinic.

După Hoit, istorioarele T.A.T. interpretate ca .produse cognitive* ar fi o mărturie a eficacităţii .eului liber de conflict*

şi a „autonomiei secundare a eului*. în această optică, T.A.T.-ul devine **o** modalitate dea pune la încercare, în condiţiile de examinare psihologica, eficacitatea capacităţii subiectului de «neutralizare a conflictelor". Schimbarea calitativă a pulsiunilor în orientări instinctuale, sexuale şi agresive este abandonată când această schimbare se realizează în structura funcţionala a eului (V. Shentoub, 1972-l973, p. 585).

5.7. Interpretarea psiholingvistică a T.A.T.-ului

Lingviştii (de Saussure, Jakobson ş.a.) au distins două axe ale limbajului: funcţia **paradigmatica** (codul) şi funcţia sintagmatică (mesajul). Prima este o funcţie a selecţiei şi a substituţiei prin similitudine; ea permite alegerea unui termen din stocul lexical, ţinând seama de termenii care au sensuri opuse sau sensuri apropiate. A doua este o funcţie de combinare şi organizare a mesajului; ea dezvăluie lanţul vorbirii în dimensiunea temporară; ea stabileşte contiguitatea termenilor după regulile compatibili taţilor lingvistice.

După cum a rezultat încă din dezbaterile simpozionului „Psiholingvistica şi tehnicile proiective" (Strasbourg, •" ^SS), un studiu sistematic al ♦estpW r>rcv»ctive din - x activă psiholingvistică se anuuţă interesant. Dintre cei ■-■; au încercat să interpreteze T.A.T.-u[1] prin prisma psiholingvisticii, îi putem aminti pe R. Gori şi Y. Poinso.

Materialul T.A.T.-ului, care este mai structurat decât cel al Rorschach-ului, constă în imagini ce conţin elemente, în general personaje, uşor de perceput de către aproape toţi subiecţii. De exemplu, la planşa I toată lumea vede un băiat şi o vioară. Numai psihoticii fac excepţie. Inexactităţile percepţiilor relevă la aceştia alterarea **funcţiei paradigmatice;** ei confundă paradigmele (astfel, de exemplu, la planşa I, ei ajung să perceapă în locul viorii un revolver cu care copilul vrea să se sinucidă).

Instrucţiunile T.A.T.-ului insistă asupra sarcinii sintagmatice; cu elemente lexicale care desemnează componentele fiecărei imagini, subiectul este invitat să compună o povestire, adică să structureze un mesaj (în urma identificării şi interpretării .perceptive). Interpretarea T.A.T.-ului pune accentul pe verb, deoarece prin verbe se enunţă acţiunea eroului. De altfel, contrar Rorschach-ului,

răspunsurile în T.A.T. cuprind nu numai cuvinte lexicale (substantive, adjective, verbe), ci şi instrumente gramaticale. Personalităţile nevrotice se recunosc mai ales prin **alterarea funcţiei sintagmatice:** teme multiple, absenţa deznodământului, structurare deficitară a povestirii.

5.8. Interpretarea T.A.T.-utai după A. Ombredane

A. Ombredane a încercat să facă o sinteză a lucrărilor lui Murray şi Tomkins şi a propus un sistem de despuiere pentru fiecare istorie, în şase coloane:

1. **Teme şl desfăşurare:** rezumate;
2. **Analiza formală;**
3. **Situaţia erou-anturaj;** a se preciza: a) eroii şi
4. personajele anturajului care exercită o influenţă asupra lui;

b) condiţiile, în sensul lui Tomkins, pentru fiecare;

4. **Motivaţia:** este vorba de cea mai mare parte a
5. variabilelor lui Murray: trebuinţele eroului, precizându-se
6. dacă ele sunt principale sau subsidiare, satisfăcute sau
7. nesatisfăcute. De asemenea se va preciza obiectul de care
8. sunt legate aceste trebuinţe: fiinţă umană, lucru, idee (bani,

9. familie etc.) şi modul legăturilor; supraversive (fiinţe umane
10. superioare eroului) sau infraversive (fiinţe inferioare eroului);
11. **Comportament:** a) tip de conduită: afectiv euforic,
12. afectiv disforic, activ, verbal, ideativ; b) vector (după Tomkins);

c) stil (conform indicaţiilor lui Murray privind stilul din punct de vedere al analizei formale);

6. **Sistemul Ego:** sistemul sau modul de integrare a personalităţii (cu schiţarea tendinţelor sale patologice); predominanţa supra-eului (cu integrare sau cu conflict), a eului (eul ideal, narcisism sau controlul de sine), a sinelui; sentimente conexe; culpabilitate, inferioritate; conflicte, compromisuri, refulare, fugă, represie, perversiune, nevroză etc.

Interpretarea constă în studierea fiecăreia dintre aceste coloane pentru a degaja caracteristicile principale, secundare sau pe cele absente, apoi efectuarea sintezei acestor caracteristici mai ales în două direcţii în care T.A.T.-ul aduce unele lucruri noi în raport cu Rorschach-ul: originea problemelor nerezolvate ale subiectului în istoria trăită şi gradul său de adaptare la diversele tipuri de situaţii interpersonale.

Utilizarea schemei lui Ombredane pretinde ca sa se păstreze postulatele lui Murray: distincţia eroului şi a anturajului, opoziţia „trebuinţelor" şi a „presiunilor* externe.

5.9. Interpretare TJLT.-ahd dvpft V. «MStov» Vlca Shentoub utilizează TA.T.-ul într-o perspectivă a psihologiei clinice şi dinamice. Accentul este pus pe maniera în care eul se pune în faţa conflictelor şi în care rezolvă sau nu rezolvă tensiunile care decurg de aici.

în 1969 V. Shentoub elaborează o fişă de analiză şi interpretare a istoriilor T.A.T., care cuprinde următoarele rubrici:

1 **Caracteristici manifeste** ale **producţiilor**

a) timp de latenţă iniţial;
b) existenţa liniştei (a pauzelor) intra-planşâ;
c) necesitatea (sau nu) a chestionării;
d) natura istoriilor:
— istorii infantile, stângace;
— istorii construite, „rotunde";
— istorii bogate şi elaborate;
— povestire la limita unei istorioare;
— refuz categoric;
— povestire confuză, dezorganizată.

Oricare dintre aceste rubrici poate presupune noţiunile următoare:

— povestire depărtată de planşă (tendinţa la fabulaţie);
— povestire „lipită" de planşă (descrieri, cf. Dd. în
— Rorschach).

2. **Procedee folosite:**

A. <u>Factori de rigiditate</u>:

a) **descriere;**
b) **ataşare de detalii** (în **planşă sau în povestire);**
c) **raţionalizări;**
d) „conduite amestecate", dus şi întors, încercări de anulare;
e) **tematică de tip obsesional (aranjare, curăţenie, bani);**

f) **tendinţă generală de restricţie (încercare de control**

g) **sau şoc fobie).**

B. <u>Factori de labilitate</u>:

a) istorii cu salturi, cu teatraiisme, gust de dramă, introducerea de personaje care nu figurează ia imagine;

b) valorificare a detaliilor (câştig narcisic);

c) labilitate în identificări;

d) „transparenţa" fantasmelor subiacente (de exemplu,

e) simbolismul sexual);

e) teme anxioase, de teamă de catastrofe, **a** căror tonalitate anxioasă este mai evidentă la planşele mai puţin structurate;

f) refuz care poate avea valoarea unei fugi (reacţia de catastrofă).

3. **Rezultate ale factorilor precedenţi:**

A. <u>Factori de degajare</u>: sunt factori care permit progresul povestirii şi deznodământul său.

a) prezenţa fanteziilor elaborate, în raport cu stimulul,

b) cu coerenţă şi stabilitate a limbajului;

c) utilizarea „clişeelor" sociale şi ale vieţii cotidiene

d) (banalizare -socializare), permiţând o distanţare eficace;

e) evocarea relaţiilor de tip „prostie (greşeală)-pedeapsă"

f) care par a corespunde unei distanţări, având aceeaşi valoare

g) ca factorul precedent, dar utilizat de copii mai mici (8-9 ani);

h) recurgerea la un „happy end", la un sfârşit fericit.

B. <u>Factori de eşec</u>: aceştia frânează desfăşurarea povestirii, perturbându-i cursul, împiedecând construcţia ei logică.

a) fantezii rău structurate, teme „crude", „brutale"; b). detalii rare, percepţii ale unor obiecte deteriorate;

c) alterări ale expresiei verbale;

d) percepţii „senzoriale" (remarci asupra culorii planşelor, evocarea unor zgomote, mirosuri etc);

e) „acting out": subiectul îşi trăieşte istoria relatată şi

f) face gesturi corespunzătoare;

g) teme de sărăcie, abandon, incapacitate (reacţie

h) depresivă);

i) teme de reuşită megalomanică, care apar într-un

j) context de hipomanie, alterând logica discursului (povestirii);

h) teme de persecuţie.

Plecând de la aceşti factori, V. Shentoub pune în evidenţă o **organizare normatt, de tip „puzzHngfonn",** la subiecţii care prezintă o mare varietate de mecanisme defensive (de „amenajări" defensive) şi o **organizare patologica, de tip „ttnrvoc-bianrvoc",** la subiecţii al căror arsenal defensiv este sărac, fiind restrâns la una sau două modalităţi principale

(oiganizâri de tip fobo-obsesionale sau un tablou de inhibiţie extensivă).

Redăm, în anexă, în mod extensiv, **Fişa de *f™»* a povestirilor TJLT.** propusă de V. Shentoub.

Conform teoriei interpretative a T.A.T.-ului elaborată de V. Shentoub, instrucţia, examinatorul şi materialul testului pot fi înţelese, resimţite de subiect ca „purtătoare de conflict* (F. Brelet, 1986).

Conflictul apare între **presiunea pulsională,** a cărei expresie fantasmatică este reînviată prin prezentarea planşei, şi **solicitarea,** prin instructaj, de reprezentare a scopului, respectiv, organizarea unei istorioare care intră în rezonanţă cu afectele şi reprezentările provocate de planşele-stimuli, respectându-se necesitatea comunicării şi legile limbajului. Acest conflict poate să apară ca rezultat al contradicţiei între „a lăsa imaginaţia să se deruleze" şi „control" (autocenzură) în elaborarea unei povestiri. De asemenea poate să apară ca rezultat al contradicţiei, manifestată la unii subiecţi, între solicitarea legată de conţinutul manifest şi conţinutul latent ai planşei, în timpul perceperii acesteia.

Referinţele teoretice sunt împrumutate de V. Shentoub .Tietapsihologia freudianâ, care descrie runcţionarea - icului după două moduri antagoniste dar complementare, *r*| . ale procesului primar şi ale procesului secundar.

După cum se ştie, **procesul primar** rezidă într-o investire a energiei pulsionale, în cantitate mare, care vizează descărcarea sa imediată şi reîntoarcerea la o stare prealabilă mai puţin tensionată. Această energie, aşa-zis liberă, trece de la o reprezentare la alta după modul pe care Freud l-a pus in evidenţă prin descoperirea .raţionalului" din vis: condensarea şi deplasarea. Reprezentările astfel reinvestite sunt .halucinante", oricare ar fi existenţa lor sau nonexistenţa în realitatea externă. Reprezentările lucrurilor sunt elemente constitutive ale unor activităţi dorite.

Procesul primar este postulat ca fiind primul sub unghi psihogenetic şi caracterizează definitiv activitatea inconştientului. El nu apare în activitatea conştientă, obişnuită, decât sporadic. Apare mai ales în vis, dar poate apare, fără îndoiala, uneori şi în trecerea la act.

Procesul secundar se grefează pe această realizare primară a dorinţei, care nu se supune decât principiului

plăcerii. Aparatul psihic, devenit capabil să reţină câteva momente această cerinţă de descărcare, de suportare a tensiunii şi neplăcerea pe care această reţinere o declanşează, inhibă investirea halucinatorie a reprezentării fantasmatice. Energia este în parte utilizată de .experienţele mintale care pun în lucru diferite căi de satisfacere" (J. Laplanche, J.B. Pontalis, 1967, p. 341).

Noţiunile **proces primar** şi **proces secundar** sunt, în opinia exprimată de F. Brelet (1986), .chei conceptuale utilizate în interpretarea T.A.T.-ului după metoda elaborată de V. Shentoub". Aprecierea calităţii oscilaţiei între procesul primar şi procesul secundar în construirea istorioarelor T.A.T. permite înţelegerea manierei în care subiectul trăieşte stimularea (imaginativă şi proiectivă - n.n.) prin planşele T.A.T.

După cum scrie F. Brelet (1986), T.A.T.-ul este un instrument apt să releve funcţionarea psihică a individului în fluctuaţiile sale, de-a lungul succesiunii temporale, ca şi în completitudinea lor. De asemenea, T.A.T.-ul relevă posibilitatea subiectului de a tolera angoasa, neplăcerea sau, dimpotrivă, dificultăţile sale de a le face faţă. Se ştie că descărcările afective funcţionează în mare parte în procesul primar, în trăiri de plăcere/neplăcere, dragoste/ură etc. Ele nu primesc „calitate" decât legate de reprezentările induse prin cuvinte, şi, deci, după ce ele au fost .luate în grijă de limbaj şi de procesele gândirii. Această capacitate de a sesiza o trăire în însăşi mişcarea ce o constituie, permite psihologului care utilizează T.A.T.-ul, ca şi Rorschach-ul, să evite o atitudine euristică şi clasificatoare, fixistă" (F. Brelet, 1986, p. 28).

Din lucrările elaborate de V. Shentoub - iniţiatoarea şcolii franceze de interpretare psihanalitică a T.A.T.-ului - şi a colaboratorilor săi (R. Debray, N. Rausch de Traubenberg, F. Brelet şi alţii) rezultă, printre altele, că interpretarea T.A.T.-ului permite relevarea capacităţilor adaptative ale subiectului aflat în condiţii conflictuale, stresante. V. Shentoub propune, de exemplu, noţiunea de **„bună distanţă"** (distanţare adecvată — n.n.) pentru a evoca posibilitatea subiectului testat de **a** se situa în curentul fantasmaticii sale şi de a se servi de aceasta pentru a .alimenta" povestirile T.A.T. rămânând, totodată, fidel exigenţelor de elaborare secundara şi principiului realităţii. În acest sens, V. Shentoub şi N. Rausch de Traubenberg

(1982, p. 6) scriu: «Punerea în scena **a** unui conflict j...] nu devine semnificativa pentru conflictele neintegrate, pertur-bante, ale subiectului, decât dacă povestirea este ea însăşi perturbata, chiar dezorganizata, prin impactul cu fantasma -şi apărările. Dacă, dimpotrivă, un asemenea material reprezin că reţeaua unei «distanţe» care permite o bună secun-darizare, chiar crearea unei mici opere originale, în care fantasmele şi realitatea planşei se conjugă, atunci suntem în prezenţa unei stăpâniri (a situaţiei, a stărilor afective - n.n.) care atestă integrarea satisfăcătoare a subiectului şi nonexistenţa la un astfel de subiect a unei problematici perturbante".

Valoarea sistemului interpretativ al T.A.T.-ului elaborat de V. Shentoub rezidă, după opinia exprimată de F. Brelet (1986), mai ales în faptul că permite o analiză diferenţială a structurilor şi organizărilor mintale, pe baza unei „nosografii psihanalitice" racordată la o optică interdisciplinară.

Iată ce scriu, în acest sens, chiar V. Shentoub şi N. Rausch de Traubenberg (1982, p. 6): *In* referinţă cu această nosografie (psihanalitică — n.n.), datele culese cu T.A.T.-ul permit, în funcţie de caz, să emitem ipoteza unei structuri nevrotice (obsesionale sau isterice, de exemplu), a unei structuri psihotice (schizofrene, melancolice, paranoide) sau a unei organizări de tip «Stare Limită» [...]. Principiul complexităţii organizărilor mintale nu scapă autorilor contemporani care evocă, prin sintagme diferite, aceleaşi organizări mintale (...]. Această particularizare conduce la luarea în seamă a locului relativ pe care îl deţin aceste structuri parţiale în economia generală a funcţionării mintale. Astfel, mecanismele problematicii stilului psihotic pot primi
0 valoare preponderentă, după oum ele pot să nu apară decât
sporadic, cedând imediat locul modalităţilor nevrotice [...].
T.A.T.-ul furnizează date ce par să convină perfect acestui tip
de analiză diferenţială".
Această analiză diferenţială - subliniază F. Brelet
1 ' **986,** p. 44) - oferă psihologului un instrument comprehensiv
ai trăirii umane, pertinent atât exigenţelor cercetării cât şi
unei practici cu inserţii plurivalente.

5.10. Sistemul d« cotare şi de interpretare a T.A.T.-ului propus de J. Csirsska

Această modalitate de interpretare propusă de J. Csirszka a fost concepută pe baza „construct system'-ului elaborat de Crombach-Meehl, fiind utilizată şi la noi în ţară de L. Wass (1973) sub coordonarea prof. B. Zârgâ. Este o construcţie teoretică tridimensională, cele 3 axe cuprinzând următorii factori importanţi ai integrării:

— sociabilitatea;
— afectivitatea;
— activitatea.

Sociabilitatea adecvată este condiţia de bază a integrării, iar afectivitatea corespunzătoare este ceea ce influenţează calitativ integrarea socială. Rolul activităţii în integrarea socială este evidentă.

în acest sistem diferenţiem manifestări ce pot fi ' evaluate ca: social-pozitive, social-negative, social-neutre sau, din aceste puncte de vedere, neevaluabile. Pe axa teoretică, notele sociabilităţii se întind de la «Agresivitate* până la „Manifestarea dragostei". Indicele de integrare socială este determinat de saturaţia zonei pozitive a axei. Acesta trebuie corelată cu calitatea şi frecvenţa notelor ce apar în zona negativă şi neutră.

După cum am amintit, altă componentă de bază a integrării sociale este **afectivitatea.** Pe axa teoretică notele afectivităţii includ diferite grade ale stărilor stenice sau astenice, inclusiv reacţiile anormale. Aceste note, pe lângă funcţia de indice cantitativ, au o mai mare semnificaţie în semnalarea calităţilor integrării.

Relevarea notelor care vizează **activitatea** şi funcţiile adaptative ale personalităţii are o importanţă deosebită din punctul de vedere al cunoaşterii integrării subiectului. Notele caracteristice ale manifestării activităţii în unele povestiri trebuie să fie interpretate împreună cu manifestările sociabilităţii şi afectivităţii. Nu este indiferent în ce zonă a sociabilităţii şi cu ce .colorit" afectiv se manifestă activitatea efectuată în formă concretă sau pe plan mintal.

Schema sistemului de înregistrare, care conţine notele indicative şi totodată contraindicative ale integrării este prezentă în tabelul II. Această schemă cuprinde zona de

manifestare a factorilor de bază, împreuna cu manifestările lor specifice.

Notarea

In cadrul studierii fiecărei istorioare se relevă atât manifestările eroului principal cât şi cele ale mediului său. Aceste manifestări sunt urmărite din punctul de vedere al celor trei factori ai integrării sociale:

a) sociabilitate;
b) afectivitate;
c) activitate.
Notarea se face în „Foaia de evaluare",
d) prezentată în tabelul III.

La fiecare notâ-construct prezentă în istorioară se notează numărul planşei la rubrica notei-construct în coloana N (a eroului principal), respectiv P (a mediului). Deseori s-a întâmplat ca o manifestare să cuprindă mai multe note-construct. în asemenea cazuri se notează toate notele relevate. De fapt, în cazul unei istorioare (deci nu descriere) este neapărat nevoie ca măcar o singură notă să poată fi introdusă în zona sociabilităţii, afectivităţii şi activităţii. Dacă nu este posibilă stabilirea acestor note se notează în rubrica .Neutralitate" şi «linişte afectivă". Dacă lipseşte forma de -cavitate, atunci nu se consideră cele povti J^ a. ., Isiorioară şi se notează la „Reacţii speciale". Tot aici se notează, de asemenea, clişeele, descrierile, povestirile şi celelalte reacţii speciale ce apar în cazul examinării cu metode proiective.

Pentru a decide unde vor fi notate manifestările este utilă definirea lor, dată de J. Csirszka, pe care o redăm în tabelul următor:

Zonele de maalfefttaie a notelor-constrnct

(note-con*™*)	
	SOCIABILITATE

	AFECTIVITATE
	ACTIVITATE

Vasi Pnda-*

ra.

FOAIE DE EVALUARE

NUMELE ŞI PRENUMELE.

VÂRSTA

PERSONALITĂŢII

Tabelai IV.

Noto

«**truct ale sociabilităţii dragostei:** In sens restrâns este locul de notare a bunăvoinţei şi simpatiei, cum sunt prietenia, mţelegerea, a da daruri etc. în sens larg aici aparţin şi acţiunile cu caracter uman - caritabile. Aici se notează, printre altele, consilierea, avertizarea cu intenţia bună, vindecarea, răsplătirea, îngrijirea, diferitele servicii, amabilitatea, politeţea etc.

Conştiinţa: In majoritatea cazurilor apare ca o mustrare de conştiinţă sau regret. Mai rar se întâlneşte ca o cumpănire morală şi decizie luată în urma acesteia, şi mai rar drept conştientizarea acţiunilor morale pozitive sau atitudini etc.

Iubire: în cazul de faţă prin iubire înţelegem, în primul rând, o relaţie afectivă pozitivă. Evidenţierea caracterului de relaţie face ca să figureze în zona sociabilităţii. Bineînţeles, caracterul ei afectiv se notează şi în zona afectivităţii la rubrica respectivă. In acele cazuri când reacţia verbală semnifică pluralul (ex. se iubesc) se notează ambele părţi, N şi P. Tot la această categorie se notează şi manifestările cu caracter sexual.

Neutralitate: La rubrica N se notează indiferenţa, manifestările neutralităţii în privinţa sociabilităţii, totodată şi acel caz când personajul principal nu face nimic şi nici nu are intenţia să facă ceva. Neutralitatea în relaţiile sociale poate semnifica lipsa relaţiilor sociale, dar poate fi şi semnul pru denţei exagerate şi a apărării eului. La coloana P se notează numai indiferenţa şi neutralitatea care este exclusivă din partea mediului. . •

Singurătate: Este rubrica dezolării, solitudinii, dar, de exemplu, nu se notează singurătatea atunci când este ur-t unui deces.

Opoziţie: Este vorba de opoziţia deschisă sau latenta a personajului principal, care poate fi luarea unei poziţii sau atitudini. In general se manifesta ca o reacţie directa. Aici se include minciuna opoziţionala, revolta, opunerea în faţa voinţei unei persoane cu prestigiu, neînţelegerea etc. învingerea greutăţilor, rezolvarea problemelor în unele cazuri presupune o opoziţie, deşi nu obligatoriu şi nu în fiecare caz.

Antisociabilitate: Sentiment duşmănos, atitudine nemiloasă, vitregă, comiterea nedreptăţii, ceartă. Dacă în ceartă ia parte activ atât personajul principal cât şi mediul său se notează în ambele părţi, la N şi P.

Agresivitate: *Lezarea,* corporală sau morală, jignire. Păgubire materială sau morală, acces de furie direcţionat spre cineva, injurie, atentat, ucidere, tortură etc.

Suicid: Notarea este univocă (sinucidere).

Notele-construct ale afectivităţii

Euforie: Aici se notează manifestările bucuriei, bunei dispoziţii, fericirii. Dacă o tristeţe sau o altă dispoziţie afectivă nefavorabilă s-a schimbat în favorabilă şi istorioara s-a terminat bine, aceasta se notează la „Disforie" şi „Euforie", respectiv „Armonie".

Armonie: Organizarea, echilibrul, stabilitatea afectivă şi emoţională.

Compensare: Când o aspiraţie sau pretenţie este împiedicata şi reuşita se face pe altă cale sau se face o activitate complementară. Se notează toate notele de compensare, chiar dacă a fost adecvată sau nu. Deci, aici se notează excesul de compensare, precum şi refularea.

Linişte afectiva: lipsa manifestărilor afective, tocirea , şi neutralitatea afectivă. Lipsa manifestărilor afective poate fi semnul izolării şi disimulării. în coloana P se notează neutralitatea afectivă exprimată şi indiferenţa.

Disforie: în sensul larg al cuvântului disforia înseamnă o stare afectivă nefavorabilă.

Sensibilitate: Cuprinderea diferitelor manifestări de sensibilitate. Aici se notează hipersensibilitatea, rafinamentul afectiv, exigenţa mărită a dragostei, nostalgia, entuziasmul, surpriza, emoţia şi reacţiile înduioşării.

Labilitate: Aici se notează acele cazuri ale schimbărilor si variaţiilor care au exprimat nesiguranţă, nehotărâre.

Labilitatea a fost considerată schimbarea în **sens** negativ (de exemplu, depravarea) şi regresia la un nivel scăzut, recidiva unei greşeli vechi etc. Tot aici se notează ajungerea într-o situaţie periculoasă şi critică, suportarea acesteia (indiferent de deznodământ), labilitatea morală (de exemplu, acţionarea contrar convingerii), incapacitatea de a acţiona, de a alege, de a decide, problematizarea.

Supărare: Manifestările de mânie şi ură.

Anormalitate: Toate simptomele patologice şi de anormalitate.

Notele-construct ale activităţii

Aceste note-construct includ o gamă largă de manifestare a unor forme ale activităţii, ce merg de la fapte şi acţiuni săvârşite, până la exprimarea dorinţei şi intenţiei de a acţiona. Dar tot în această rubrică sunt cuprinse şi formele pasivităţii.

în faptă: Toate formele acţionării.

în atitudine: Este rubrica la care se notează „set"-ui, obişnuinţa; de exemplu: respectul reciproc, ajutorul, aprecierea, lupta etc.

în **cuvânt:** Aici se includ manifestările verbale, dialogul, convorbirea, discuţia.

în **intenţii:** Se notează scopurile, planurile, hotărârile, dorinţele, dacă acesteaau apărut în mod general. De exemplu, „a vrut să creeze ceva măreţ şi frumos".

în gând: Formele de activitate anterioare includ implicit şi activitatea în gând. în primele trei cazuri nici nu este nevoie să o notăm. Dar se notează atunci când gândirea nu a dus la fapte, atitudini, reacţii verbale, dorinţe. Exemplu: „Băieţelul a meditat asupra situaţiei lui triste".

în interes: Interesul se prezintă sub forma lui obişnuită, cea a curiozităţii. în afară de aceasta se notează acordarea de atenţie şi orientarea fermă spre unele teme. Exemplu: „Băieţelului i-a plăcut foarte mult să cânte la vioară", „Tot timpul a petrecut exersând", „Plăcerea lui a fost să urmărească toată noaptea stelele".

Pasivitate: La această rubrică se notează:

a) „pasivitatea" demonstrativă, care a provenit din opoziţie, protest, îndărătnicie, ca şi neexecutarea acţiunii, neglijenţa;

---

b) absenţa reacţiei datorata lipsei de putere, moleşelii, slăbiciunii etc.

De asemenea, atunci când persoana **a** primit apel la acţiune, la luarea unei atitudini şi la acest apel nu manifestă nici o reacţie din simplă neglijenţă.

8chema sistemului de evaluare se poate utiliza ca şi .construct system', dar pentru aceasta este necesară stabilirea frecvenţei globale a unor manifestări, procedeu care permite alcătuirea unui etalon pentru analize clinice (L. Vass, 1973).

6. DIRECŢII NOI ÎN INTERPRETAREA T.A.T.-ULUI

Din paginile anterioare, rezultă că de la data elaborării **Testului tematic de apercepţie** (1943) şi până în prezent, numeroşi psihologi au încercat să îmbunătăţească modalităţile de interpretare a povestirilor elaborate de subiecţii examinaţi cu această probă, proiectivă. Redăm, în cele ce urmează, **principalele** direcţii **care au dus la ameliorarea Interpretării** T.A.T.-uhii.

1) **Cunoaşterea aprofundată a unor aspecte din viaţa**
2) **subiectului** (pe baza anamnezei, a metodei biografice, a
3) convorbirii etc.) pentru a determina mai uşor în ce măsură
4) trebuinţele neconştientizate sau cele conştientizate, emoţiile
5) şi sentimentele proiectate de subiect în povestirile T.A.T., în
6) modul de a fi şi de a acţiona al eroului cu care se identifică,
7) corespund realmente vieţii psihice, comportamentului
8) manifest şi problemelor esenţiale pe care i le pune subiectului
9) mediul său real, fizic şi social. Deci, după cum am mai
10) menţionat, .interpretarea oarbă" a T.A.T.-ului nu este indicată,
11) ci, dimpotrivă, .este necesară o anumită cunoaştere a
12) trecutului subiectului şi a situaţiei sale prezente, precum şi
13) puţină intuiţie pentru a aprecia dacă un element dat aparţine
14) trecutului subiectului, prezentului sau viitorului său
15) anticipat* (Murray, 1950, p. 9)
16) în interpretarea TJLT.-ului este indicat să se plece
17) de la **două postulate,** care ulterior pot fi modificate, după caz.

Primul postulat, formulat de Murray, se referă la faptul că trebuinţele, emoţiile şi sentimentele eroilor ar reprezenta tendinţe ale personalităţii subiectului. Aceste tendinţe pot fi actualizate în prezent, ele pot aparţine trecutului sau viitorului anticipat şi, prin urmare, pot reprezenta energii potenţiale care temporar sunt latente. Subiectul poate să nu fi conştientizat aceste tendinţe (actuale, trecute sau viitoare), pe care însă le proiectează în povestirile T.A.T. Deci, povestirile pot releva - nu numai prin demersul literar ca atare, ci şi simbolic - un aspect al situaţiei actuale

a subiectului, al unei situaţii trecute sau al unei situaţii în care s-ar putea găsi subiectul în

viitor, ca urmare a trebuinţelor, dorinţelor, sentimentelor şi atitudinilor sale în raport cu „presiunile externe" ale mediului fizic şi social. Acţiunile povestirilor pot fi raportate la lucruri pe care subiectul le-a făcut, ar fi dorit să le facă, a fost tentat să le facă sau la situaţii de care i-a fost sau îi este teamă.

Al doilea postulat rezidă în faptul că «presiunile externe* sunt variabile care reprezintă forţe din mediul fizic şi social al subiectului (din trecut, din prezent sau din viitor), aşa cum sunt ele percepute sau imaginate de acesta. Ele se raportează la situaţii pe care subiectul le-a întâlnit efectiv, la situaţii pe care doreşte şi speră să le întâlnească sau la situaţii de care se teme şi nu ar dori să le întâlnească. Deci, în general, .presiunea externă" poate fi interpretată ca viziunea pe care o are subiectul despre mediul său de viaţă şi, în general, despre lumea înconjurătoare. Impresiile pe care le va proiecta în povestirile T.A.T. şi haloul afectiv corespunzător sunt verosimile pentru interpretarea unei situaţii existente sau pentru anticiparea unei anumite situaţii din viitor.

3) Pentru nuanţarea acestor postulate, **psihologul ^... analizează** şî **interpretează** diferitele tipuri de proiecţie (speculativă, catarticâ, complementari) care se ;ntâinesc în povestirile T.A.T. realizate de subiect (Ombredane, 19^9). Prin **proiecţia speculativă** subiectul regăseşte în ;maginea altuia caracteristicile pe care le pretinde, le doreşte să fie ale lui. Acest tip de proiecţie se efectuează prin exprimări la modul indicativ sau la modul optativ. (De exemplu, o fetiţă orfană, crescută de o femeie morocănoasă şi ostilă, povesteşte la o planşă din T.A.T. o scenă de tandreţe între o mamă şi copiii săi). în **proiecţia catartica** subiectul atribuie imaginii altuia nu numai caracteristicile care îi sunt proprii sau care ar dori să fie ale sale, ci şi caracteristicile pe care pretinde că nu le are, pe care refuză să le considere ca fiind ale sale. Prin această proiecţie catartica subiectul „se eliberează" (catharsis) de trăsăturile indezirabile, proiectându-le, deplasându-le ăstora altuia. în **proiecţia complementara** subiectul atribuie *-I'^ra* sentimente sau atitudini care le justifică pe ale sale. (De exemplu, un adult revoltat împotriva conduitei predelincvente, descrie personaje severe şi injuste faţă de erou, căci el are nevoie, pentru a se revolta, să-i simtă pe alţii ca

fiind nedrepţi cu el). In acest tip de proiecţie **se** utilizează, **de** asemenea, modul indicativ sau optativ.

Interpretarea acestor tipuri de proiecţie ne ajuta **să** deducem dacă nu cumva în eroii povestirilor T.A.T. are loc **proiectarea a ceea ce subiectul crede că este** sau **proiectarea • ceea ce ar vrea st fie** (respectiv, tendinţele acceptate de conştiinţa subiectului),-iar în celelalte personaje se proiectează alte tendinţe ale subiectului, neacceptate de conştiinţa sa, dar care se află în stare latenta în subconştientul sau în inconştientul acestuia (Piotrowski, 1950). S-ar putea ca aceste tendinţe să se manifeste mai des la persoanele paranoice.

4) **Testul tematic de apercepţie** este una dintre probele care permit să se descopere mai ales **tendinţele nemanifeste ale subiectului, trebuinţele neconştientizate ale acestuia.** Dar uneori trebuinţele neconştientizate şi conflictele subiectului nu se exprima în mod deschis în povestiri, ci simbolic, şi trebuie descifrate printr-un procedeu similar cu cel utilizat în psihanaliză.

în interpretarea T.A.T. -ului este necesar să se ţină seama de întreaga bogăţie a protocolului subiectului examinat, admiţând de la început posibilitatea existenţei mai multor eroi. Aceasta are mai multe semnificaţii posibile (Ombredane, 1949;Snyders, 1966). Astfel, mai întâi nu trebuie să se considere că s-ar putea stabili raporturi simple şi nete între eroi; ceea ce se proiectează este tocmai unitatea structurală, dinamică a unor trăsături ale personalităţii subiectului. Pluralitatea eroilor relevă tocmai bogăţia psihică a unui individ care îşi caută, de exemplu, echilibrul adaptativ de-a lungul unor conflicte pe care le rezolvă. într-adevăr, cu cât are mai multe amintiri şi cunoştinţe mai bogate, cu atât el este mai capabil să facă ample variaţii, chiar în jurul unor personaje şi al unor tendinţe esenţiale. De asemenea, capacitatea de a vedea mai multe soluţii în desfăşurarea şi deznodământul povestirilor, de a le pune alături, de a alege dintre ele - uneori chiar ezitând - pe cea considerată mai bună, sunt caracteristici ale unei **persoane integrate,** spune Snyders (1966). In schimb, Ombredane (1962), referindu-se la **existenţa mai multor eroi în povestirile T.A.T.,** susţine că această proiecţie divizată poate fi semnul unui **eu insuficient integrat,** pluralitatea eroilor relevând chiar şi un

eu patologic, care şi-a pierdut unitatea. Deci, **traiectul dintre eroi şi subiect este uneori dificil de stabilit, fiind foarte variat şi bogat în semnificaţii.** Astfel, un personaj poate reprezenta subiectul aşa cum simte el câ este, iar alt personaj poate evoca ceea ce subiectul pretinde că nu este, ceea ce ar vrea să nu fie, dar nu se poate abţine să nu fie aşa. Sau, de exemplu, în alt caz, într-un protocol al unui adult, unul dintre eroi este un copil care poate reprezenta aproape direct dorinţele infantile ale subiectului, dar, în acelaşi timp, poate semnifica doar eforturile sale de disimulare.

5) Considerăm însă câ **nu pluralitatea eroilor în sine este un semn patologic, această evaluare facându-se doar în raport cu intensitatea şi frecvenţa unor trebuinţe şi stări afective de nuanţe patogene, în raport cu alte elemente psihopatologice reieşite din analiza conţinutului şi formei povestirilor T.A.T.** în acest sens, Rapaport şi Schafer au stabilit o **lista de semne psihopatologice, relevate prin T.A.T., pentru unele tulburări şi boli psihice** (pe care le-am menţionat în subcapitolul 5.5.).

Ceea ce trebuie reţinut legat de aceste **semne psihopatologice** care pot apare în protocoalele T.A.T. ale unor subiecţi este foptul că **nicidecum ele nu sunt patognomonice** şi **deci nu putem pune un diagnostic psihiatric doar pe baza acestei probe proiective.** în schimb, informaţiile obţinute prin T.A.T. sunt utile pentru completarea datelor clinice la bolnavii deja diagnosticaţi sau la cei cu un diagnostic prezumtiv, iar în situaţia în care se descoperă âstfei de semne psihopatologice la subiecţi care nu au consultat încă un psihiatru, aceştia trebuie trimişi urgent pentru examinare clinică. La capitolul „Analiză de cazuri" vom prezenta asemenea situaţii, întâlnite de noi.

6) **Interpretarea apropiată copiei, care constă în a considera că un singur erou corespunde subiectului şi că trebuinţele, emoţiile şi sentimentele sau conflictele eroului sunt, de fapt, aceleaşi cu ale subiectului, nu poate constitui în nici un caz modelul general de interpretare. Acest tip de interpretare „termen cu termen" nu este a**de**cvat decât unora dintre cazurile patologice.** într-adevăr, proiecţia „termen cu termen" este cazul particular al secătuirii patologice a personalităţii, îndeosebi a sferei afective şi motivationaie a subiectului. Cu cât un subiect va prezenta o

perturbare mai profundă **a** personalităţii sale, deci cu cât cazul va fi mai patologic, cu atât subiectul examinat cu T.A.T. se va proiecta mai uşor şi mai deplin într-un personaj unic, mergând spre o „confidenţă" aproape transparentă, prin proiectarea stării sale psihice, „uitând" de situaţia de examinare (Snyders, 1952).

Cu cât personalitatea subiectului este mai bogata şi mai echilibrată, cu atât mai mult este insuficientă şi neadecvată interpretarea T.A.T.-ului prin corespondenţă simplă „termen cu termen". Deci, în măsura în care avem de-a face cu o persoană cu o structură psihică mai dezvoltată, mai armonioasă şi mai flexibilă sub unghiul adaptării creatoare la situaţii noi, căutăm

să ne îndepărtăm de schema interpretării apropiată copiei. în acest caz raportul dintre subiect şi povestirile sale trebuie interpretat într-un mod mai nuanţat, mai complex, deşi s-ar putea menţine ideea posibilităţii de a exista şi o relaţie relativ directă între o parte a unor povestiri şi un anumit aspect al personalităţii subiectului. După Snyders (1950), ar fi o naivitate să atribui unui subiect normal, inteligent şi echilibrat, echivalentul povestirilor pe care le-a construit, deoarece intensităţile diferite ale unor pulsiuni sunt suficiente pentru a le transforma profund (de exemplu, povestirea unei crime poate corespunde unei simple dorinţe de a fi separat de cineva).

*7) î***n interpretarea trăsăturilor psihice ale eroului povestirilor T.A.T. trebuie să fim prudenţi atunci când le considerăm ca aparţinând, de fapt, subiectului, întrucât persoana normală are posibilitatea de a se „masca", de a se apăra, de a rezista proiecţiei.** într-un studiu, Shentoub (1973) a comparat protocoalele T.A.T. a două grupe de subiecţi: subiecţi care nu manifestau nici o tulburare şi subiecţi care, deşi trăiau şi lucrau în condiţii normale, au simţit nevoia să consulte unpsihiatru. Din analiza şi interpretarea datelor a reieşit că subiecţii primei grupe au ştiut să menţină între ei şi planşe o „distanţă" adecvată, datorită căreia au reuşit să povestească fără a se confesa. Ei au introdus în povestiri şi alte elemente pe lângă cele existente în planşe, mai ales teme şi valori comune, pe care şi le-au putut apropia fără a le trata ca „obiecte individuale", ca aparţinându-le doar lor. în schimb, subiecţii grupei a doua, cei care au simţit nevoia să consulte un psihiatru, au procedat mai des la proiecţii directe şi

imediate; planşa devenea pentru ei un pretext ca sa facă povestiri autobiografice şi **sa** se confeseze.

In privinţa absenţei rezistenţei la proiecţia de tip confesiune după vârsta de 12-l3 ani, în sensul că subiectul nu se poate abţine să nu facă povestiri în care vorbeşte despre el însuşi, Heuyer şi Shentoub consideră că este simptomatică pentru o disfuncţie intelectuală şi/sau afectivă.

In acord cu Snyders (1966) putem considera că există o trecere lentă, gradată, fără rupturi, în cadrul liniei care uneşte subiectul perfect echilibrat, bine „mascat" în cadrul examinării cu T.A.T., cenzurându-şi proiectarea, şi subiectul cel mai dezechilibrat, cu un psihism patologic, relevat şi prin proiectarea directă, prin intrarea în „scena dramatica" a povestirii. De acest aspect trebuie să ţinem seama în interpretarea **Testului tematic de «percepţie.**

8) Modul de interpretare cel mai profund, care corespunde cel mai bine populaţiei normale, este acela în care se renunţi la ideea de „copie", de corespondenţa „termen cu termen", în favoarea analizei şi interpretării „universului" povestirilor. Dacă protocolul T.A.T. al unui subiect este studiat ca .fizionomie" de ansamblu a universului psihic al eroului (eroilor) cu care se identifică, atunci şi inteligenţa, şi echilibrul afectiv, şi motivaţia, şi creativitatea îşi pot găsi locul, în timp ce proiecţia simplă „termen cu termen" presupune un subiect a cărui personalitate este perturbată, atingând diverse grade ale patologicului. Desigur, ştiinţa şi arta psihodiagnosticianului n vor ajuta pe acesta să evalueze, în fiecare situaţie, când să apeleze la interpretarea „termen cu termen" şi când nu, luând în seamă „universul" complex al eroilor din povestirile T.A.T., fără să exagereze şi fără să sărăcească mulţimea informaţiilor posibil de obţinut prin aplicarea acestei probe proiective.

Pentru a ilustra necesitatea luării în considerare a întregului „univers" de factori, amintim cercetarea efectuată de Boulanger-Balleyguier (1960), prin care s-a constatat că, în general, protocoalele C.A.T. ale copiilor agresivi (caracteriali) nu sunt mai „agresive" decât la copiii normali. Dar dacă se analizează povestirile în integralitatea lor, cu toţi factorii care se întrepătrund, se degajă un „univers al copilului agresiv", care posedă o fizionomie de ansamblu caracteristică: este un univers din care lipsesc cadrele stabile, regulile de conduită,

 coerente şi constante, autoritatea binevoitoare, dar fermă. Subiectul îşi simte viitorul nesigur, crede că viitorul aparţine celui ce se va impune în mod agresiv, şi pornind de aici este tentat să se impună prin propriile sale forţe de nuanţă agresivă.

Prin studierea şi interpretarea întregului „univers" ce se degajă din povestirile T.A.T. surprindem mai bine întrepătrunderea dintre trebuinţele, emoţiile şi sentimentele eroilor şi „presiunile externe". în acest mod, de exemplu, cu cât sunt mai mari diversitatea şi incompatibilitatea motivaţiilor într-o povestire, cu atât mai mari sunt indecizia şi anxietatea subiectului, insatisfacţia de sine, frecvenţa problemelor nerezolvate, dificultatea de a urmări şi realiza adaptarea şi de a-şi atinge scopurile. De asemenea, cu cât sunt mai diverse personajele care îşi asumă o anumită atitudine, cu atât este mai sigur că motivaţia corespunzătoare acestei atitudini este puternică şi spontană la subiect. în schimb, nu putem preciza care este frecvenţa cu care această motivaţie determină comportamentul manifest al subiectului. Putem spune doar că această trebuinţă fundamentală îi va provoca subiectului tensiune psihică şi anxietate dacă nu va fi satisfăcută (Snyders, 1966).

9) **în interpretarea T.A.T.-ului o problema complexă este aceea** a **relaţiilor dintre proiectarea unor stări psihice ale subiectului în eroul (eroii) povestirilor şi în acţiunile acestora, pe de** o **parte, şi comportamentul manifest, prezent sau viitor al subiectului, pe de altă parte.** Subliniem că T.A.T.-U1 este o probă proiectivă pe baza căreia descoperim mai ales trebuinţe şi conflicte, îndeosebi neconştientizate, alături de emoţii şi sentimente ale subiectului examinat, care nu au neapărat o valoare predictivă în privinţa conduitei prezente sau viitoare a acestuia. De fapt, chiar Murray (1943; 1950) spune că T.A.T.-ui permite să se descopere mai ales tendinţele nemanifeste ale subiectului, deci cele latente. Unii psihologi, uitând faptul că istorioarele realizate prin aplicarea acestui test proiectiv sunt mai mult povestiri construite imaginar decât „documente" ale comportamentului real, tind să considere că variabilele care sunt slabe în povestirile subiectului ar fi la fel şi în personalitatea sa, aşa cum se manifestă în viaţa cotidiană. Această idee are un oarecare fundament, în sensul că unele studii statistice au arătat că

într-adevăr, există o corelaţie pozitivă, în cazul majorităţii variabilelor, intre puterea de expresie imaginară prin T.A.T. şi intensitatea manifestării acestora în comportamentul subiecţilor. Totuşi, spune Murray, nu putem acorda întotdeauna o încredere prea mare acestei concluzii, deoarece nu

numai că s-a constatat existenţa a numeroase excepţii individuale, dar in cazul unor trebuinţe şi emoţii importante, îndeosebi a celor refulate, se manifestă exact contrariul a ceea ce este considerat „general valabil". Gândurile sunt mai puternic influenţate de trebuinţele acute inhibate sau latente de mai mult timp, decât de trebuinţele recent satisfăcute sau pe care o anumită acţiune a subiectului le-a atenuat. Or, toate acestea influenţează proiecţia în cadrul povestirilor T.A.T. Se întâmplă uneori ca **Testul tematic de apercepţie** să releve chiar contrariul a ceea ce subiectul face sau a ceea ce spune voluntar şi conştient în viaţa sa de zi cu zi. De asemenea, povestirile T.A.T. reflectă uneori atitudini stereotipe şi superficiale care nu sunt caracteristice subiectului, pentru că el işi ascunde trăsăturile specifice ale personalităţii sale. Este cazul subiecţilor care mai mult descriu planşele decât le interpretează, fără a face adevărate povestiri, al celor ale căror istorioare T.A.T. ajung la deznodământ după o serie de dificultăţi, precum şi al subiecţilor în povestirile cărora motivaţiile sunt exprimate conform dezirabilităţii sociale şi a căror povestiri la planşa albă sunt cam de acelaşi tip cu celeialte. Probabilitatea ca o temă a T.A.T.-ului să se manifeste in comportamentul subiectului este în funcţie de frecvenţa de apariţie a temei respective, în funcţie de coerenţa de ansamblu a protocolului, în sensul absenţei temelor incompatibile, şi in raport cu intensitatea emoţională care însoţeşte tema.

în privinţa raportului dintre proiecţie şi comportament, Ombredane (1962) distinge **povestiri „omotetice",** conform cărora subiectul are toate şansele să se poarte ca eroul, şi **povestiri „antitetice",** caz în care subiectul are toate şansele sa nu facă nici unul dintre actele atribuite eroului. Pentru < ^reciane, **o povestire este „omotetica"** atunci când eroul J ae aceiaşi sex si aproximativ aceeaşi vârstă cu subiectul, - ;; simpatic, descurcăreţ, recompensat de evenimente; dacă crr-ui îsi propune un scop realist, pe care doreşte să îl atingă pnmr-o conduită adecvată, întreprinzătoare şi tenace; când

o conduită lăudabilă Q duce spre succes, spre recompensă; dacă o conduită delincventă lasă eroul nepedepsit, caz în care subiectul este sau riscă să devină un delincvent care nu se dă înapoi de la acte antisociale. Temele antisociale pe care le expune sunt teme care apar datorită învăţării sociale, şi nu sunt vise compensatorii. Putem exemplifica acest ultim aspect cu o istorioară din protocolul unui delincvent minor, în vârstă de 14 ani, provenit dintr-o familie fără garanţii morale, în care sunt adulţi infractori recidivişti, de la care subiectul a învăţat tehnicile delictogene şi atitudinile antisociale. Astfel, la planşa 18 BM subiectul face următoarea povestire, intrând direct în „scena dramatică" şi proiectându-şi agresivitatea emoţional-verbală şi manifestă: „Pe umerii omului pune mâna unul;«— Ce vrei măi?» •— întoarce-te!» ăsta îi dă o palmă, îi dă şi el, se bat; îl bate pe omul acela care a pus mâna pe el; scot cuţitele. «— Să nu mă enervezi, că te omor!» îi rupe cravata, îl calcă cu călcâiul şi pleacă, parcă s-ar fi distrat, acasă. «— Al dracului bandit, îţi dau eu ţie, să mai pui mâna pe mine!»". Frecvenţa mare şi intensitatea deosebită a scenelor agresogene din povestirile subiectului ne fac să tragem concluzia că şi in comportamentul manifest s-au produs şi se mai pot produce acte de acest fel, mai ales că datele biografice ale minorului ne arată că în familia sa există factori disfuncţionali agresogeni, care-i stimulează conduita antisocială.

După A. Ombredane (1^62), **povestirea este „antitetici"** dacă în ea se prezintă un comportament care ajunge la un deznodământ defavorabil sau dacă comportamentul blamabil apare la un erou profund diferit de subiect, în primul caz este vorba de cenzură şi refulare; în al doilea caz, diferenţa dintre subiect şi erou este un mijloc prin care persoana examinată arată că nu se pune în locul eroului, că nu se identifică cu eroul.

Pentru a ne lămuri mai bine dacă povestirile sunt sau nu „omotetice", sunt indicate întrebările propuse de Ombredane pentru a fi puse subiectului după terminarea probei, lată câteva întrebări de acest fel: „Cum ai imaginat această istorioară?", „Ce te-a determinat să imaginezi această povestire?", „Cunoşti oameni cărora li s-a întâmplat asta?*, „Dacă ai fi fost în locul personajului ce-ai fi făcut?". în acest mod, psihologul poate relativ mai uşor să stabilească legăturile dintre trebuinţele, tendinţele, emoţiile, sentimentele.

conflictele şi reacţiile voluntare ale subiectului în raport cu

Deci, în interpretarea T.A.T.-ului se ţine seama de tendinţele şi trebuinţele refulate, de gândurile şi comportamentul eroului (eroilor), care într-o oarecare măsura pot reprezenta trebuinţele, gândurile şi actele comportamentale prezente sau viitoare ale subiectului, ori acte săvârşite in trecut. Dar se impune cu necesitate ca psihologul să manifeste prudenţă în interpretarea datelor, îndeosebi sub unghiul predicţiei comportamentului persoanei examinate. Tocmai de aceea, pentru validitatea interpretării, experienţa sa ca psihodiagnostician, care a utilizat mult probele proiective, inclusiv **Testul tematic de apercepţie,** precum şi întreaga pregătire psihologică şi în domeniul psihiatriei, constituie factori deosebit de importanţi.

10) **O posibilA interpretare cognitivi a T.A.T.-ului** Pornind de la opiniile lui R. Hoit, noi considerăm că este posibilă o interpretare cognitivă a povestirilor T.A.T., mai ales dacă admitem posibilitatea proiectării în aceste istorioare a unor situaţii/stări stresante trăite sau posibil de a fi trăite de subiect. în acest demers de interpretare cognitivă a T.A.T.-ului, pe care noi îl sugerăm pentru a fi aprofundat prin cercetări ulterioare, ne sprijinim pe teoriile actuale referitoare la mecanismele de **coping** (S.R. Lazarus, S. Folkman, 1991). Emitem ipoteza posibilităţii de a deduce, prin interpretarea povestirilor T.A.T., unele mecanisme de ajustare la stres, proiectate de subiectul examinat. în acest demers de interpretare cognitivă a T.A.T.-ului este posibil să pornim şi de la schimbarea de paradigmă în cercetarea inconştientului, propusă de mai mulţi psihologi cognitivişti, printre care şi M. Miclea (1995). Este vorba de trecerea de la inconştientul energetic şi dezadaptativ la paradigma inconştientului informaţional şi adaptativ, ceea ce dă posibilitatea recuperării şi reinterpretării acelor mecanisme de apărare analizate de psihanalişti, care au contigenţe cu procesarea informaţiei traumatizante.

Păstrând doar denumirea psihanalitică a mecanis-
. .or de apărare, M. Miclea (1995, p. 63) propune ca **negarea**
defensivă, **represia, proiecţia, raţionalizarea, intelectua-**
lrzarea si izolarea să *ii?* ronscerate **mecanisme cognitive**
de apărare Acestea ;u:v ; ;:.i :-.-rate „proceduri cognitive* şi

nu .formaţiuni psihodinamice", deoarece reprezint* **.diverse** modalităţi de prelucrare a informaţiei **cu** valenţa negativă, vizând diminuarea reacţiei de stres (distres)".

In interpretarea T.A.T.-ului, prin **aceasta** prisma cognitiva, pentru fiecare istorioara se va nota indicele de frecvenţă a **mecanismelor de coping confruntative şi a mecanismelor de coping evitative.** Acest lucru este posibil prin interrelarea analizei şi interpretării conţinutului povestirilor T.A.T. cu analiza formală, a expresiei psiholingvistice a acestora. Se va pune accent pe «scenariul" povestirii în derularea ei spre un **anume** deznodământ, în raport cu natura interrelaţiilor dintre erou (eroi) şi mediu («presiunile externe"). Se va lua, desigur, *in* seamă şi lipsa deznodământului, câutându-se explicarea acestui curs al povestirilor subiectului.

Pornind de la mecanismele de **coping cognitiv,** printr-o astfel de analiză şi interpretare a

T.A.T.-ului se va degaja ponderea apelării de către subiect (erou) la «stilurile adaptative confruntative* sau „evitative*.

în categoria **mecanismelor confruntative** de coping cognitiv, M. Miclea (1995) include, de exemplu, planificarea rezolvării situaţiei traumatice, căutarea de informaţii pentru cunoaşterea exactă a parametrilor situaţiei stresante şi construirea unor strategii alternative de adaptare la stres.

în cadrul **mecanismelor cognitive evitative,** M. Miclea (1995, p. 66-72) le reţine pe următoarele, pe care le redăm în mod sintetic:

a) **Negarea defensivi** înglobează toate procedurile
b) cognitive de contracarare a formării unei reprezentări interne
c) a traumei. Acestea se activează imediat după evaluarea
d) primară a stimulului stresant şi *-vizează,* eludarea reprezentării
e) lui mintale ca stimul traumatic. La nivel perceptiv, negarea
f) poate perturba recepţia corectă a stimulului traumatic,
g) producând, de exemplu, «scotomizări parţiale ale imaginii
h) vizuale a scenei traumatice*.
i) **Represia** desemnează toate procedurile care
j) concură la o reactualizare selectivă a informaţiei din memorie,
k) în sensul că reactualizarea informaţiei traumatice este parţial
l) sau integral blocată. în cazul represiei, reprezentarea internă
m) a traumei a avut loc dar este stopat accesul ei în conştiinţă.
n) Or, T.A.T.-ui - prin planşele stimul - considerăm că poate de
o) clanşa mecanismul cognitiv al represiei.

c) Protecţia este procesul cognitiv de atribuire externă

a unei caracterizări negative proprii sau a cauzei respon

sabilităţii traumei. Proiecţia presupune că trauma sau

caracteristica negativă este asumată conştient, dar este pusă'

pe seama unui factor extern, care poate fi o persoană sau o

situaţie vag definită.

In cazul povestirilor T.A.T. este interesant să analizăm proiecţia şi sub acest unghi cognitiv, pe lângă înţelesul dat proiecţiei, în mod clasic, de psihologii clinicieni şi de autorii testelor proiective.

d) **Raţionalizarea** include procedurile de justificare a comportamentului dezadaptativ pe care l-a avut un individ şi de reevaluare a situaţiei traumatice, astfel încât impactul său

emoţional să fie redus. Prin raţionalizare se substituie lanţul cauzal real sau semnificaţia reală cu un şir de .argumente" doar aparent valide, cu funcţie defensivă.

e) **Intelectualizarea/izolarea** desemnează un ansamblu de strategii cognitive care vizează analiza informaţiei traumatice în condiţiile disocierii (izolării) acesteia de consecinţele ei emoţionale.

Notarea indicilor de frecvenţă a apariţiei mecanismelor cognitive evitative de coping în povestirile T.A.T. se poate face pe scala „continuumului cognitiv defensiv* propusă de M. Miclea (1995, p. 72), pe care o redăm, adaptată, în tabelul V.

Considerăm că în interpretarea povestirilor T.A.T., pentru a releva mecanismele cognitive de apărare enunţate mai sus, ne putem sprijini şi pe unii factori prezentaţi de Vica Shentoub (factori de .degajare" şi factori de „eşec", factori de rigiditate - conflictualizare intrapersonală, factori de labilitate - conflictualizare interpersonală, factori de inhibiţie, factori care denotă emergenţa în procesele primare). De asemenea, se poate apela şi la sistemul de interpretare a povestirilor T.A.T. elaborat de B. Aron, care propune să se analizeze **mecanismele de apărare** utilizate de subiect (respingerea, tăgăduirea, recurgerea la imaginar).

Tabelul V.

i **de coping cognitive evitative utilizate de eroul/eroii din povestirile T.A.T.**

Indici de frecvenţă a apariţiei în povestirile T.A.T. a mecanismelor de coping cognitive evitative	
Intelectuali-zarc/izolare	
Raţionalizare	
Proiecţie	
Represie	
Negare defensivă	

Din analiza datelor condensate într-un astfel de tabel, putem deduce şi apartenenţa subiectului la un stil de coping cognitiv evitativ sau confruntativ.

7. ANALIZA DE CAZURI

7.1. Analiza unor caşuri prezentate in literatura de specialitate

Prezentăm două cazuri clinice ilustrative, după C. Chambert (1987), care se bazează în interpretarea T.A.T.-ului pe sistemul elaborat de V. Shentoub. Cu scopul unei mai bune înţelegeri a interpretării realizate de C. Chambert, vom reda şi protocoalele T.A.T. ale subiecţilor examinaţi.

a) **M., 18 ani, sex feminin, diagnostic: nevroză isterică.** Vine la consult pentru crize de angoasă şi conflict familial accentuat, ca urmare a decesului tatălui său. Tânăra îşi pune, de asemenea, problema orientării sale şcolare şi profesionale, datorată eşecului la bacalaureat. Ezită în permanenţă în ceea ce priveşte căile de urmat: continuarea studiilor sau. angajarea într-o muncă oarecare. Este cea mai mare dintre cei trei copii ai familiei. Tânăra este foarte sociabilă, iar în cadrul familiei s-a cultivat angajamentul pe plan social şi politic. M. a simţit întotdeauna un mare ataşament pentru tatăl său şi este în conflict permanent cu mama sa. în general.se simte inferioară părinţilor săi. Anterior a manifestat dorinţa să devină etnolog, dar în prezent se gândeşte şi la o viaţă familială fără activitate profesională.

Redăm mai jos protocolul T.A.T. al acestui subiect.

Planşa 1:

„Este un mic copil care a dorit neapărat să aibă o vioară, deoarece iubea mult muzica. Apoi, într-o zi, a primit una; el o admiră, dar în acelaşi timp este intrigat pentru că nu ştie prea bine să o utilizeze. Apoi începe să se joace, ceea ce-l plictiseşte, şi uită complet de vioară."

Planşa 2:

„Este o fată tânără care locuieşte într-un oraş şi cai -visează mereu să meargă la ţară, să cunoască viaţa din câmpii, şi apoi, în sfârşit, ea ajunge să meargă, apoi este intrigată, mirată. Puţin câte puţin, ea se obişnuieşte acolo ... Apoi ea ajunge să trăiască mult mai bine la ţară decât în oraş, să

înţeleagă mai bine singurătatea de la sat. Aceşti oameni lucrează, sunt ţărani care se cunosc. Ei sunt căsătoriţi.* ***Planşa 3 BM:***

„Este un copil ... Acest copil este necăjit, plânge, se simte complet abandonat. într-o zi, în sfârşit, el va descoperi că nu este aşa, că s-a înşelat, că este suficient să se deschidă şi totul va fi mult mai simplu."

Planşa 4:

„Se poate spune că sunt actori de cinema care sunt pe cale să toarne un film de dragoste, apoi un

film de aventuri, apoi ei se separă şi îşi vor continua fiecare viaţa sa."

Planşa 5:

„Este o doamnă care intră într-o cameră, ea pare să fie surprinsă, mirată de ceva, dar ea nu are o expresie foarte mulţumită ... După aceea ea se va înfuria contra persoanei care este în cameră. Ea a auzit un zgomot. Persoane (?). Ea nu se aşteaptă să le vadă în cameră. Copiii săi trebuiau să fie culcaţi sau ea este geloasă pe soţul ei cu care eu nu ştiu ... nu ştiu *

Planşa 6 GF:

„Este un domn plecat în voiaj şi care revine, apoi, , i un timp şi el o regăseşte fie pe logodnica, ac pe soţie, ev nu ştiu, mai mult cred că pe logodnică, dar ea nu are o expresie :^ ^*r* fi fericită de a-l revedea; ea este surprinsă, ea nu-l mai recunoaşte ... Apoi, după un timp oarecare, ei reînnoadă relaţia, ca înainte, şi totul se va aranja.

Timpul separării. El s-a schimbat, şi ea însăşi s-a schimbat şi ea se face o imagine a lui şi găseşte totul obişnuit."

Planşa *7 GF:*

„Este o mamă cu fiica sa. Fiica era pe cale să se joace cu o păpuşă şi mama a chemat-o să-i povestească o istorioară. Mica fetiţă nu are chef să asculte, ea visează la... călătorii, la viaţa sa de mai târziu, şi în final ea va reveni cu picioarele pe pământ şi va fi obigată să asculte istorioara mamei.*

Planşa 9 GF:

.... (perplexă) A fost un bal şi apoi o tânără fată (cea de jos) a avut o decepţie, eu nu ştiu, ea s-a supărat pe ceva, atunci ea a fugit, şi după ea este următoarea care încearcă .ia o ajungă din urmă, poate pentru a discuta ... Apoi, în final, ea va reuşi să o ajungă, şi cealaltă se va înfuria. Aceasta-i va cere să o lase să fie singură, şi atunci va avea loc o dispută între ele. Ea ar putea fi geloasă sau ..."

Planşa 10:

„Este un cuplu care se regăseşte după mult timp, p ->ate nu după mult timp (râde). După aceea ei se vor căsători ... Apoi vor avea mulţi copii. Nu au expresia că ar fi tineri, dar cuplul e tânăr deoarece aşa îmi place."

Planşa 11:

„Este un copil care merge printr-o pădure singur, el descoperă că există o prăpastie. în faţă este un munte, apoi, din munte este o mare cascadă care cade foarte puternic şi este totul minunat înaintea sa; apoi el are dorinţa de a intra în acel loc, fiind foarte atras de necunoscut. Apoi el doreşte să rămână tot timpul aici deoarece simte o legătură între pământ şi el. în sfârşit, el trebuie să se întoarcă deoarece îl cheamă părinţii săi."

Planşa 13 MF:

„Un om care are o tentaţie faţă de o femeie. Ea este cea care-l ispiteşte. După aceea, el încearcă să se apere şi apoi, în sfârşit, el va sucomba. Asta-i."

Planşa 19:

„Aceasta este în munţi, o cabană acoperită cu zăpadă; este un peisaj puţin feeric. Poate fi noapte, există lumină la ferestre şi se vede dincolo de ele lume la căldură. Poate fi o familie foarte unită care trăieşte foarte bine. Aceasta este văzută de o persoană străină care este afară şi care doreşte foarte mult să intre. în sfârşit, ea se reîntoarce şi ţinând seama că este bine acolo ea este fericită, dar preferă totuşi singurătatea, căci nu a fost obişnuită să trăiască aşa. Apoi ea se obişnuieşte puţin câte puţin cu mediul exterior, în orice caz, căci în interior se simţea destul de singură. Apoi ea va pleca, deoarece preferă să nu rămână."

*Planşa 1**6** (albă):*

„Iată o mică veveriţă care trăieşte în pădure. Există multă zăpadă. Apoi ea sare dintr-o ramură în alta pentru că nu se opreşte din a căuta mâncare. Apoi ea întâlneşte oameni care se plimbă şi care o iau cu ei. Veveriţa este foarte fericită acolo jos, toată lumea se ocupă de ea, toată lumea o iubeşte mult. Apoi ea a uitat viaţa pe care a dus-o înainte, fiind bine aprovizionată. Apoi, într-o zi, ea îşi termină promenada şi se reîntoarce în pădure cu oamenii. De fiecare dată, în timp ce ea fuge, îşi aminteşte de toate, iar oamenii foarte nefericiţi nu pot înţelege acesta hotărâre."

i **protocolului T.A.T.**

După cum va rezulta din cele de mai jos, interpretarea T.A.T.-ului este realizata de C. Chabert (1987, p. 73-74), cu un deosebit spirit de fineţe, pe baza grilelor de nuanţă psihanalitică propuse de V. Shentoub şi R. Debray. Redăm, în cele ce urmează, interpretarea protocolului T.A.T. al subiectului ML, **18 ani, diagnostic: nevroza isterică.**

Protocolul T.A.T. este incontestabil de **factură nevrotică.** Registrul problematicii, calitatea povestirilor, **configuraţiile defensive** stau mărturie, cu o concordanţă şi cu o omogenitate rară, pentru diagnosticul de **nevroză isterica.** Practic, sunt reprezentate toate **procedeele de tip labil:** afectele sunt masiv exprimate şi puse în lucru, investind orice abordare a materialului, oricât de descriptive ar fi planşele, dramatizând situaţiile sau conferindu-le un aer teatral. Punerea în scene relaţionale ţine seama de intensitatea conflictelor intrapsihice, în confruntare permanentă a dorinţelor contradictorii şi necesitatea „happy-end"-ului permit realizarea magică a dorinţei.

Dramatizarea este accentuată prin centrarea pe act ^ *r>f* salturile povestirilor. în sfârşit, ei-oti^r^ relaţiilor \ y;vgnează toate povestirile, traversând un simbolism ' insparent, ca mărturie a mecanismelor de refulare.

Asociate la aceste procedee, se descoperă câteva conduite rigide, care subliniază în plus caracterul nevrotic al funcţionării (mintale - n.n), dezvoltând dimensiunea intrapsihică a conflictului şi diferenţierea clară a unui spaţiu intern constituit ca atare. Totuşi, acestea sunt procedee care relevă inhibiţia, ce îngreunează funcţionarea psihică: ele pun in evidenţă existenţa **apărărilor fobice,** utilizate în special pentru a lupta contra angoaselor de tip pregenital; faţă de acestea, se mobilizează, de altfel, **conduitele narcisice,** şi printre ele, mai ales idealizarea.

Problematica povestirilor urmează îndeaproape **modalităţile** configuraţiilor **defensive:**

— Registrul oedipian este clar abordat într-o conflictuaiizare vivace, uzând de mecanisme de apărare ..:-A.->ive, precum întreruperea (scotomul), pentru a evita o cuairuntare foarte dureroasă cu apropierea, bazată pe libidou, a cuplului: aceasta reînvie reprezentări insuportabile, despre care se poate crede că sunt, totuşi, afectate în cadrul unei căutări masochiste a excitaţiei şi în cadrul frustrării.

— **Registrul preoedipian** rămâne foarte activ în elaborarea unor povestiri, punând în evidenţă importanţa angoaselor de separare şi indispensabila lor provocare, înfruntarea cu imaginea matemală pare posibilă în mod superficial, în măsura în care ea permite exprimarea ranchiunii asociată revendicărilor clar formulate. Dar, mai profund, imaginea matemală nu poate fi cu adevărat atacată. Ea este protejată printr-o idealizare solidă, care garantează în acelaşi timp narcisismul subiectului. Dacă retragerea narcisică este posibilă, se asigură o funcţie pozitivă de releu în relansarea dinamicii dorinţei. Aceasta rămâne tributară unei scheme modulate prin reprezentările relaţiilor precoce cu obiectul. Se observă, într-adevăr, repetiţia aproape inevitabilă a

unui lanţ asociativ, ca parte a exacerbării dorinţei şi realizării ei magice, imaginative, fără ca o veritabilă satisfacţie să poată aduce o bucurie liniştitoare. Foarte repede, **restricţia** intervine în inhibarea plăcerii şi trezirea excitaţiei cu pomirea-revenirea permanentă a dorinţei la apărare şi a apărării la dorinţă.

b) **F., 22 ani, sex masculin, diagnostic: nevroză obsesivă.** Vine la consult pentru conduite obsesionale foarte grave care nu au fost înlăturate, în pofida unei spitalizări îndelungate în serviciul de psihiatrie unde a urmat un tratament cu neuroleptice.

în urma acestei spitalizări, părinţii decid să ceară un consult psihologic, deoarece F. a renunţat în mod progresiv la orice activitate şi în special la studiile sale, care au fost strălucite până la îmbolnăvire. Examenul psihologic a fost cerut pentru confirmarea diagnosticului de **nevroză obsesivă,** înainte de a se decide o psihoterapie analitică, ce părea indicată din punct de vedere clinic.

Redăm, mai Jos, protocolul T.A.T. al «cestui subiect (după C. Chambert, 1987, p. 84-87).

Planşa ***1:***

„Poate fi vorba de un băiat care a adormit în timp ce lucra cu vioara sa. El sade şi a adormit de oboseală, fiind sătul până în gât de instrument, de vioara sa. Când eu i-am spus să lucreze cu instrumentul său pentru a se pregăti pentru curs, eu nu ştiu dacă dumneavoastră a-ţi înţeles ceea ce am dorit eu să spun. El a pus instrumentul şi de oboseală a aţipit."

Planşa 2:

„în această planşă **este un** contrast **între cele** două personaje din planul secund - bărbatul şi **femeia** care sunt pe câmp, şi apoi din primul plan - fata care pare o orăşeancă. Bărbatul este pe cale să înceapă lucrul cu calul său, iar femeia îl aşteaptă. Cele două personaje se integrează în gravură, câmpul cu calul, pământul şi mai departe la malul mării peisaj din Bretania, de exemplu. Pe de altă parte, în prim plan, studenta care are cărţi sub braţ şi care pare a fi la marginea unei şosele, aşteptând trecerea a nu se ştie ce, poate fi un automobil, autocar sau autobuz, nu se ştie."

Planşa *3* ***BM:***

„Aceasta reprezintă un copil care plânge ... Două posibilităţi: fie un copil care plânge cu capul aplecat pe o bancă, fie un personaj care pare a adormi lângă o poartă pe care nu a apucat să o deschidă; se disting chei pe pământ. Ar putea fi, la fel, vorba de un prizonier în celula sa."

Planşa 4:

„Este vorba de un cuplu, de doi soţi, de exemplu; soţul se pregăteşte să plece, pare destul de decis, după alură, şi soţia lui îi spune: **tla** revederei. Aceasta se petrece dimineaţa, lui îi spune la revedere şi în acelaşi timp este tentată puţin sâ-l reţină. Ea nu va reuşi, deoarece el pare foarte decis. Scena s-ar situa prin anii '50-'60. Aşa pare după coafura femeii, mai precis anii '50.*

Planşa *S:*

„Se pot imagina două lucruri: ceea ce se vede şi ceea ce nu se vede. în ceea ce priveşte fotografia, este vorba de o femeie care iscodeşte ceva, şi care este pe punctul de a interveni, până acum stând în spatele uşii, ascultând. Poate fi o mama care-şi surprinde fiul sau o femeie care îşi surprinde soţul pe cale să aibă o legătură telefonică, de exemplu, cu o metresă, de exemplu, şi această femeie va interveni pentru a pune capăt acestei iegături şi, probabil, se va supăra. Ceea ce mă face să mă gândesc la o legătură telefonică este decorul [redacted]-.merei: birou sau salon."

Planşa 6 ***BM:***

„Incâ o dată este vorba de o mamă şi un fiu. Mama : nveste pe fereastră şi fiul său vine pe urmă şi va anunţa o veste destul de tristă, de care mama nu are cunoştinţă la ora aceea Moartea cuiva sau un eşec pe care ea l-a suferit."

Planşa 7 BM:

„De această dată este vorba de un tata şi un fiu şi tatăl spune câteva lucruri la ureche fiului său, şi aceasta în timpul unei reuniuni la care sunt prezente mai multe persoane. Acesta este motivul pentru care ei vorbesc încet, şoptit. El face o remarcă asupra a **ceea ce ar putea să fi spus** alte **persoane prezente."**

Planşa 8 BM:

„Este vorba de un vis, un vis cu ochii deschişi, al unui băiat. Dar ce visează el? **Ar** putea fi **vorba de doua lucruri, fie** o tortură aplicată cuiva, **fie** o **autopsie. în ipoteza** autopsiei: student în medicină **care** învaţă **prima sa autopsie** şi-şi imaginează ceea ce se **va** petrece **legat de aceasta.** în **ipoteza** torturii, poate fi vorba, de exemplu, **de** o **răzbunare** la care visează tânărul. Totul depinde de vârsta tânărului, copilului: răzbunare contra unui profesor."

Planşa 10:

„Ne putem gândi la doi părinţi care se vor uni în durerea lor după pierderea unui copil. Sau poate fi un cuplu pe punctul de a se separa şi care-şi spune adio."

Planşa 11:

„Vedere aproape de coşmar. Un peisaj de munte foarte dezolant, cu roci. Un om care fuge, pe **un** pod, urmărit de păsări gigantice, un fel de păsări preistorice. Am impresia că podul se termină într-un perete stâncos abrupt şi în consecinţă omul va fi înghesuit în această închidere şi va fi devorat de animalele care-l urmăresc. Se disting, de altfel, dinozauri, reptile gigante, **de** o **parte** şi **de cealaltă a** muntelui. Pânze de păianjen uriaşe între cei doi **pereţi ai** muntelui. Vedere care mă face să mă gândesc **la «Lumea pierdutât,** roman de Conan Doyle. O lume populată **de animale** uriaşe."

Planşa 13 MF:

„Este vorba **de** un **om** în faţa unei muribunde, care era la căpătâiul muribundei, care va muri, de altfel, imediat. Care ar fi raportul, relaţia, cu această muribundă? Nu ştiu. Poate fi a unui fiu, în **raport** cu mama **sa, caz** în **care** ţinuta femeii este şocantă, dar, pe de altă parte, beubatul pare mai tânăr în raport cu femeia şi este dificil să ne imaginăm că este un cuplu, deci este vorba de un fiu in raport cu mama sa. Ambianţă destul de morbidă. Moartă după o boală, pare destul de slăbită."

Planşa 19:

„O, la, **la!** Este un peisaj de iama, şi mai precis o casă acoperită de zăpada. Cele două ferestre sunt luminate, în sfârşit, se pot vedea câteva lucruri care sunt luminate şi această luminozitate se detaşează pe un peisaj destul de sumbru."

Planşa 16 fatbă):

„Este uşor ... în general, aceste fotografii diferite îmi inspiră mai ales imagini extrase din vise. Poate fi un vis de-al meu. Eu mă găseam lângă o biserică, se vede o biserică şi un personaj alături; în această împrejurare, în vis ar fi Vorba de mine şi de alte personaje, care după ce m-au urmărit în jurul acestei biserici au reuşit să mă încercuiască, să mă ţintuiască într-un colţ. Ele au început să-mi

micşoreze capul la mărimea unei portocale, cum făceau indienii. După o asemenea sentinţă, eu am avut o ciudată senzaţie dezagreabilă şi m-am trezit în acel moment. Când m-am trezit am avut impresia că mi s-a micşorat talia. Se poate reprezenta această scenă într-un mediu destul de sumbru. Eu am ales acest vis deoarece este morbid, după cum am resimţit imaginile sumbre, triste, ca extrase din vise sau coşmaruri."

Interpretarea protocolului T.A.T. al subiectului F.
(după C. Chabert, 1987, p. 87-89)

Protocolul T.A.T. este foarte bogat, mărturie a unei activităţi **fantasmatice intense** şi a unei lupte importante pentru a încerca sa includă producţia într-un sistem de funcţionare în care mentalizarea este dominantă.

Organizarea defensivă pune mai întâi în evidenţă utilizarea privilegiată a procedeelor rigide, susţinute prin **mecanismele nevrotice de tip obsesional:** descrierile, ataşarea de detalii, perspectiva temporo-spaţială, care se referă, global, la luarea în seamă a realităţii obiective sare vine să facă o contrapondere presiunilor fantasmatice particulare active. Recursul iterativ la procedeele susţinute de **îndoială,** permit exprimarea, de fiecare dată, e expresiei de dorinţă şi a celei de apărare. **Ambivalenţa** apare în alternanţa i'':tre reprezentările bogate, hrănite de forţe pulsionaîe ■-?■ .siderabile, şi formaţiunile reactive care încearcă să le cerească.

Izolarea r-istituie unul din mecanismele majore ale funcţionării psir„ t, demonstrând aceeaşi dezbinare între exprrsia puisionaiă si culpabilitatea care i se ataşează. Astfel,

procedeele rigide subliniază caracterul intrapsihic al conflictului şi funcţionarea efectivă a primei şi celei de a doua topici. Prezenţa foarte importanta a **procedeeJpr labile** se dezvăluie mai ales în extrema dramatizare a situaţiilor, care ţese elaborarea poveştirilor într-o dinamică vie; de altfel, erotizarea relaţiilor şi simbolismul transparent stau mărturie impactului sexual al problematicii* şi posibila sa traducere prin activitatea de simbolizare.

Recurgerea la inhibiţie este mai discreta: se găseşte în trasee atunci când conflictele sunt puternic exprimate şi se ajunge într-un impas care nu permite formarea unui compromis; sau, la fel, atunci canid se anunţă mişcările depresive, **conduitele narcisice** încearcă si, umple breşele.

în sfârşit, **procesele primase** apar regulat în acest protocol, în special pe parcursul temelor brutale, crude, şi mai ales a reprezentărilor bogate. Ele nu releva niciodată apariţia proceselor arbitrare de gândire, ci relevă debordări fantasmatice şi pulsicnale care inunda, în mod tranzitoriu, strategiile defensive.

Problematica degajată din protocol ţine seama de acuitatea conflictului oedipian în dubla sa valenţă - pozitivă şi negativă - punând în lumină dificultăţile alegerii identificării. Pregnanţa dorinţelor incestuoase fragilizează mecanismele de refulare, presiunea lor antrenând uneori slăbiciuni în capacităţile atitudinale ale eului.

Extrema erotizare a **agresivităţii** subliniază incidenţa majoră a sadismului în sexualitate, redând cu dificultate integrarea genitalităţii în intricarea puternică **a** plăcerii şi a morţii.

Intensitatea scenariilor incestuoase generează o culpabilitate pe măsură sa, foarte invalidantă, dezvăluită prin fantasme de castrare atât de active, încât orice investire susceptibilă' să aducă o primă plăcere este supusa unei frământări drastice.

Recurgerea la inhibiţie oferă un releu posibil, dar blocat o dată cu realizarea dorinţei şi a gândului. Totuşi, aceste situaţii de criză sunt temporare, mişcările vieţii rămânând până acum prevalente.

Ansamblul elementelor aduse prin analiza protocolului T.A.T. coroborează şi completează pe cele degajate prin analiza protocolului Rorschach al acestui subiect, realizată de

C. Chabert. Câmpul nevrotic al funcţionării psihice se relevă clar, prin aceleaşi argumente: natura intrapsihică a conflictului, funcţionarea efectivă a primei topici, simbolizarea, dramatizarea.

Diagnosticul de **nevroză obsesivi** este întărit prin **tipul de organizare defensivi** pus la punct, prin **registrul problematicii,** precum şi prin particularităţile sale. Mecanismele de apărare sunt cele analizate clasic în termenii **mecanismelor de apărare obsesionali** (izolare, formaţie reacţională, îndoială), păstrând, totuşi, un nucleu isteric foarte puternic.

Conflictul oedipian rămâne deschis în privinţa unei alegeri identificatoare primejdioase şi se manifestă o mânuire pulsională a cărei gestiune este uneori precară, înscriin-du-se însă întotdeauna într-o dialectică vie a libidoului.

7.2. Anali unor cazuri din investigaţiile proprii**

Pentru ca cititorul să poată face o paralelă între interpretarea T.A.T.-ului prin prismă predominant psihanalitică cu alte modalităţi de interpretare, de nuanţă relativ eclectică, prezentăm în continuare câteva cazuri analizate de noi. în aceste analize de cazuri, am încercat o întrepătrundere a principalelor criterii de interpretare elaborate de Murray, Rapaport, Schafer, Bellak, Piotrowski, Shentoub, precum şi apelarea la elemente ale interpretării cognitive a povestirilor T.A.T.

Pentru primele două cazuri, redăm în întregime şi protocoalele T *A.T.* ale subiecţilor examinaţi, iar pentru celelalte două cazuri, redăm, din universul povestirilor subiecţilor examinaţi cu T-A.T.-ul, doar exemple ilustrative pentru diversele simptome degajate prin analiza povestirilor T.A.T.

a) **M.T., 16 ani, sex feminin,** elevă, este adusă la consult psihologic de mama sa, datorită unor conflicte în relaţiile dintre această elevă şi părinţi, dar mai ales datorită ameninţărilor verbale că se va sinucide. Opinia mamei despre conduita şi activitatea elevei M.T. relevă, de fapt, şi motivele examinării: .... este neascultătoare, rebelă; tot ce-i spunem nu este bine ... face crize de nervi, ne ameninţă că se sinucide; ... nu finalizează nimic ... îşi dă seama că nu poate, că nu va reuşi la şcoală; este mai lentă, mai leneşă; este complexată, inclusiv de fizicul ei ... ; la învăţătură se află mai la coadă,

ceea ce o supără...; nu a fost niciodată sociabilă, îşi doreşte societate, dar nu şi-o poate asigura .... are deficit de compasiune ...; îi place foarte mult la ţară, acolo îşi poate valida mai mult calităţile."

Pentru a înţelege drama actuală a părinţilor, menţionăm doar faptul că M.T. este singurul lor copii, crescut la bunici până la vârsta de 3 ani.

Redăm, în cele ce urmează, **protocolul T.A.T. al subiectului M.T.** Acest protocol este ilustrativ şi pentru faptul că chiar şi din povestirile scurte realizate de un subiect, se pot desprinde simptome relevante pentru profilul psihic şi conduita acestuia. Deci, rezultă că Murray nu avea dreptate atunci când spunea că povestirile sub 150 de cuvinte nu merită să fie interpretate.

Serial

Planşa 1:
Ji primit o vioară. Acum o contemplă şi în viitor să zicem că va cânta."
Planşa 2:
Jista ce face aici? ... Nu ştiu ... ce fac ăştia aici? ... îîî, să zicem că-i o profesoară care vine într-un sat ... şi care descoperă nişte persoane total dezagreabile şi care continuă totuşi să rămână aici."
Planşa 3 GF:
„într-un beci, e o persoană care a fost închisă într-un beci...vrea să iasă... şi nu poate..."
Planşa 4:
,Asta-i Sofia Loren? Cam aşa... Să zicem că cei doi s-au certat! El a venit de la o călătorie lungă, de unde ei nu i-a trimis nici o veste. Ea nu mai vrea să-l primească înapoi. El se pregăteşte să plece şi atunci ea nu mai vrea să-l lase."
Planşa 5:
„O persoană care descoperă într-o casă o cameră închisă, unde nu reuşeşte să pătrundă până la urmă. Este mirată de ceea ce găseşte acolo. Altceva o priveşte pe ea, eu nu mai ştiu."
Planşa 6 GF:
„Două persoane care discută. Au avut de încheiat o afacere... şi ea nu este de acord cu ceea ce propune el şi ajung să se certe. în final ea câştiga, afacerea se încheie cum vrea ea."

Planşa 7 OF:
„O fetiţa cu mama ei; ea priveşte o pâpuşâ şi se gândeşte la persoana care i-a adus-o, în timp ce maică-sa se chinuie sâ-i citească ceva."
Planşa 8 GF:
„A fost o servitoare pe moşia unui conte, a fost dată afara odată cu ceilalţi servitori şi momentan se gândeşte ce să facă."
Planşa *9 GF:*
.Curioasă treabă... Nu ştiu... Nu văd ce face! O persoană care fuge."

Seria «n-a

Planşa 10:
„Doi care au fost despărţiţi mult timp şi se întâlnesc. Pur şi simplu din greşeală se întâlnesc şi sunt tare bucuroşi."
Planşa 11:
.Stăpânul unui conac înnebuneşte şi dă foc pădurii ce înconjura moşia lui. Nişte drumeţi, văzând focul, se grăbesc să ajute la stingerea focului."
Planşa 12 GF:
„Moartea, pentru a atrage în mrejele sale un tânăr, ia înfăţişarea unei tinere frumoase."
Planşa 13 GF:
„Soţul, gelos pe tânăra lui soţie şi crezând că £1 înşeală cu altul, pătrunde în iatacul ei şi o omoară, iar apoi, dându-şi seama de greşeala făcută, regretă."
Planşa 14:
.Un aventurier ajunge, rătăcindu-se printr-o pădure, într-un loc pustiu, în mijlocul căruia e un castel. Fiind obişnuit cu misterele, pătrunde în el şi se învârteşte o zi întreagă acolo şi într-un sfârşit ajunge într-o încăpere mare, în care lumina venea printr-o singură fereastră. Deschizând fereastra observă că în jurul lui nu era nimic, parcă ar fi plutit, undeva, pe un nor."
Planşa 15:
.Singurul om ce-a mai rămas pe lume când totul e numai un cimitir."
Planşa 17 GF:
„O tânăra, rămasă singură în urma unui accident, stând lângâ casa locuită astăzi numai de ea, se gândeşte la cum era înainte acolo, sub razele aceluiaşi soare."

Planşa 18 GF:
.Marna îşi găseşte ultimul sprijin, fiica ei, căzută pe scara şi moarta."
Planşa 19:
„Un vapor îngheţat în mijlocul unor aizberguri."
Planşa 20:
„Un om trecea pe lângâ gard, liniştit. La un moment dat auzi: «Cu verde-n sus! Cu verde-n sus!». Mai merse puţin şi auzi acelaşi lucru. Decise să se urce pe gard şi să vadă ce este. In spatele gardului se afla o trupă de miliţieni ce plantau brăduţi, în timp ce şeful lor dădea indicaţii: «Cu verde-n sus!, Cu verde-n sus!». In momentul m care se lăsa înserarea şi conteniră lucrul, şeful lor, sfârşit de efort, după ce uriaşe o zi întreaga, se înapoia spre casa pe strada neluminată, cu mâinile în buzunar şi chipiul picat pe un ochi. Ajuns acasă se culcă. In timp ce dormea, nevasta îl auzi strigând cu disperare: «Cu verde-n sus!»."
Planşa 16 (albă):
„începutul a orice porneşte de la 0."

Profilul psihic al subiectului M.T. elaborat pe baca Interpretării povestirilor T.A.T.:

Inteligenţă verbală dezvoltată. Imaginaţie stranie, de tip obsesiv. Idei obsesive legate de moarte. Agresivitate verbală şi emoţională, agresivitate materiala şi fizică. Se pare că agresivitatea emoţional-verbală rezultă dintr-un spirit de opoziţie, îndeosebi faţă de persoane de sex feminin (mamă?). Dorinţă puternică de a câştiga duelurile verbale din cadrul certurilor purtate. Discuţiile şi relaţiile afective cu mama par a fi reci, glaciale. In general vrea sâ scape de sub influenţa părinţilor, să fie independentă, singură. Opoziţia faţă de părinţi pare a se generaliza şi în raporturile cu alte persoane.

Simte o stare conflictuală (ideo-afectivă) din care nu ştie cum să iasă. Manifestă ambivalenţă afectivă, labilitate afectivă, precum şi o indecizie foarte accentuată în raport cu acţiunile pe care trebuie să le facă. ţelurile de viitor sunt neconturate. Tendinţă spre fabulaţie şi reverie, în detrimentul desăvârşirii acţiunilor începute sau proiectate. Fire demon-strativă-isterică.

întrucât subiectul M.T. a fost examinat şi cu alte probe psihologice de către specialişti experimentaţi în utilizarea acestora (H. Pitariu, S. Tăciulescu), redăm în continuare

interpretările realizate de aceşti psihologi la probele: **CPI** şi **Ac-ref.**

Pentru cititor, sperăm să fie interesantă compararea trăsăturilor profilului psihic al subiectului M.T. relevate pe' baza probei T.A.T., CPI şi Ac-ref. .

Profihilp«ibJcal«ub*ectuluiM-T. elaborat pe baxa CPI:

Personalitate contradictorie, care-şi exagerează problemele personale. Voit sau nu, subiectul percepe realitatea nu aşa cum este, ci aşa cum ar dori să fie aceasta. Este sensibilă, retrasă, timidă, nehotărâtă (eu slab), are puţine contacte sociale, dar doreşte să pară energică, deschisă, dominantă, agresiva, să-şi demonstreze inteligenţa. Dă foarte mare importanţă opiniilor exprimate de alţii despre ea. Are un complex.de inferioritate, dar este convinsă că dispune de resursele necesare pentru a-l depăşi. încearcă să-şi rezolve problemele (conflictele, tensiunile) pe o cale argumentativă, revendicativă, sarcastică, agresiva, nonconformistă, ceea ce se explică prin {aptul că deşi cunoaşte normele sociale, totuşi nu se poate stăpâni să încalce unele dintre ele. Are un autocontrol slab. Dezechilibrul ei psihic, de altfel nu prea grav, se explică prin timiditate, nevoie de autoafirmare neînplinită, v-j-stă critică. Autopercepţia ei este deformată: se vrea cu toate calităţile specific feminine, dar, de fapt, este o fire supă-răcioasă, labilă, pesimistă, încăpăţânată, manifestând adesea accese de furie.

Inteligenţă normală (confirmată şi de CI-Raven =115), dar puternic afectată de dezechilibrur emoţional. Activitate intelectuală superficială, dezordonată, comoditate, lipsă de conştiinciozitate şi de perseverenţă.

Profilul psihic al **subiectului M.T. elaborat pe but probei Ac-ref** (creată de B. Zârgâ, 1978):

Subiectul manifestă o reactivitate psihică mare, manifestată pe de o parte prin receptivitate, sensibilitate, vioiciune, capacitate de a se impresiona, şi pe de altă parte prin excitabilitate, iritabilitate, reacţii de „scurt-circuit". Tendinţa puternică de a savura, de a simţi plinătatea vieţii reduce capacitatea subiectului de a renunţa la satisfacerea imediată a unor trebuinţe. Nevoia de performanţă, de autorealizare, simţul datoriei şi al responsabilităţii sunt reduse. In activitate manifestă capriciozitate şi comoditate. M.T. este cochetă, foarte preocupată de sine. Reflecta viaţa şi

se raportează la ea într-un mod foarte feminin. Virtual, este o fire caldă, cu o mare capacitate de a iubi, dar această capacitate în prezent este dominată de un egocentrism puternic. Nu depune efortul necesar pentru a-l înţelege pe altul. In relaţiile interpersonale, prezintă o lipsă de compasiune şi o capacitate scăzută de dăruire. Nu renunţă, sau cu greu renunţă la interesele şi la comoditatea ei. Are o accentuată nevoie de dragoste, pe care nu numai că o maschează, dar încearcă chiar să-i convingă pe cei din jur de indiferenţa ei afectivă. Toleranţă redusă la frustrare, labilitate afectivă, agresivitate, deficit de voinţă. Dorinţa de emancipare şi nevoia de independenţă sunt trăite mai mult pe plan imaginar-verbal decât pe cel acţionai. Dorinţa ei are ca obiect atributele de suprafaţă ale autonomiei, nu şi cele de conţinut, ale căror dobândire necesită efort voluntar susţinut. Aceeaşi constatare se impune şi în privinţa tendinţei sale spre valori, nevoii sale de a avea succes şi de a fi apreciată. Discrepanţa dintre planul dorinţei şi planul realizării, generează la M.T. o afirmare reactivă de sine, spirit de opoziţie, susceptibilitate, tendinţă de neacceptare a normei şi a autorităţii.

Din cele de mai sus rezultă că trăsăturile de personalitate relevate prin administrarea celor trei probe se suprapun, în mare măsură. Confruntarea profilelor psihice obţinute pledează pentru validitatea de conţinut a celor trei instrumente de investigare a personalităţii (T.A.T., CPI, Ac-ref). Prin intermediul celor trei probe, scopul examinării psihologice a subiectului M.T. a fost atins: sursa tensiunilor, a conflictelor, sursa inadaptării familial* şi şcolare, se găseşte în insatisfacţiile emoţionale şi frica provocată de conştiinţa incapacităţii de satisfacere - la nivelul dorit - a trebuinţelor sale de afiliere, de afecţiune, de succes, de a fi admirată, precum şi a trebuinţei sale de independenţă.

Pe baza consilierii psihologice a familiei şi a psihoterapiei urmate de subiectul M.T., insatisfacţiile emoţionale şi cortegiul lor negativ de simptome adiacente s-au atenuat în mare măsură.

b) **R.C., 18 ani, elev, clasa a Xl-a,** vine la consult psihologic însoţit de o rudă, întrucât, în ultimul an a simţit o stare tensională şi o tendinţă imperioasă, nestăpânită, de a pleca de acasă, ceea ce a şi făcut de mai multe ori, mergând chiar şi în alte oraşe, unde stătea pentru câteva zile la rude

şi prieteni. Părinţii s*i sunt intelectuali, tatăl deţine o funcţie de conducere, este mereu ocupat, petrece puţin timp in familie. Acasă este autoritar, distant şi rece. Mama lucrează, şi totodată se ocupă de problemele casnice. Mama este' hipersensibilă, cu tendinţe nevrotice - este iritabilă şi inegală in relaţiile cu băiatul. Acest comportament se datorează, în parte, labilităţii sale **neuro-vegetative** şi vieţii sale lipsite de bucurii, dar mai ales faptului că soţul o neglijează. Subiectul R.C. a fost singur la părinţi **până** la vârsta de 15 ani, când mama sa a născut o fetiţă. De la acesta vârstă, subiectul nu-şi mai ascultă mama, **nu** se mai poate concentra la activităţile şcolare, devine **un** elev dificil, repetă clasa a Xl-a, este transferat la un alt liceu, unde ocupă o poziţie socio-metrică periferică în cadrul grupului şcolar. Iată cum percepe el mediul familial: „Viaţa în familie e nedreaptă, nu găsesc sprijin, nu se respectă dorinţele mele, interesele mele nu au ecou, mi se fac prea multe observaţii şi critici, nu sunt ascultat şi înţeles, nu mă respectă, nu sunt deloc prieten cu tata, nu mă solicită cu nimica, nu simt că sunt un membru al familiei". El le cere frecvent părinţilor: „Să mă acceptaţi aşa cum sunt, altfel plec, nu-mi sunteţi indiferenţi, deci rămân, rămân dacă ma ajutaţi şi mă iubiţi".

în cele ce urmează redăm, în extenso, **protocolul cu povestirile T.A.T. realizate de subiectul R.C.:**

Serial

Planşa 1:

„Un copil stă la masa de lucru, probabil învaţă; e seară, el este concentrat, probabil că nu este acasă. Pare obosit. Nu ştiu ce-l aşteaptă."

Planşa 2:

„Ciudaţi Două femei, parcă sunt şi nişte piramide în zare; mult soare. Foarte ciudat sunt îmbrăcate. Una pare studentă. Parcă se uită la un tablou. Dungile albe nu ştiu ce reprezintă. Un cap de cal. Cam absurd."

Planşa 3 BM:

„Un om care suferă. Dar nu ştiu cum, fizic nu pare să sufere. Parcă-i, totuşi, cocoşat. Nici o impresie nu degajă."

Pianşa4:

„O imagine dintr-un film romantic, parcă. El vrea să facă ceva şi ea nu-l lasă."

Planşă 5:

„O femeie deschide uşa. Pare dintr-un... Imaginea 94

mi-e puţin cunoscută, pare din filmul «Felix şi Otilia». Femeia parcă vede ceva înăuntru care o miră. S-ar putea să... Nu!... O veioză şi o vază pusă pe masă. Ciudat! nu-mi place cum e aranjată camera. Pare o mamă. Nu-i disting gura... să-i observ..."

Planşa 6 BM:

„Un fiu şi o mamă. El are necazuri, probabil. Mama este mirată. Pare că a venit să-i ceară ajutor mamei. Sau amândoi au nevoie de ajutor. Au o durere mare. El ţină pălăria în mână. Pare dărâmat. Din moment în moment pare că ea se întoarce spre el. El pare un om inteligent. Dânsa e o bătrânică simpatică şi bună."

Planşa 7BM:'

„Doi bărbaţi. Unul în vârstă, altul tânăr. S-ar putea să fie tatăl şi fiul. Nu prea disting nimic pe chipurile lor. El priveşte înainte. Tatăl, dacă e tatăl, priveşte spre el. Poate fi altcineva."

Planşa 8 BM:

„Un om trântit pe jos. Femeie parcă. Un tânăr în prim plan şi o bătrână şi un copil mai departe. Bătrâna ţine ceva în mână. Nu disting. E aplecată şi-i atinge cu un obiect abdomenul. Tânăra parcă suferă. Operaţie? Omor? Ce rost mai are tânărul din primul plan? Ciudat!"

Planşa 9 BM:

„Nişte ţărani se odihnesc. Iarbă pe jos. Parcă stau în soare, nu la umbră. Sunt unii peste alţii. Par obosiţi, istoviţi. Au muncit la câmp şi acum se odihnesc. Se vor trezi şi vor munci din nou."

Planşa 10:

„Un bărbat şi o femeie. Tandreţe. Relaţiile dintre ei... nu-mi dau seama... Ar putea să fie... Nu, nu!... Se iubesc! Cred că sunt soţ şi soţie, cred că sunt căsătoriţi. Ceva liniştitor, ceva liniştit..'."

Seria a Ii-a

Planşa 11:

„Doi alpinişti în lumină urcă pe o stâncă. O cascadă; un lac; o.pădure ecuatorială drept în faţă. Nu e înaltă cascada pentru că apa nu are stropi. Probabil sunt doi exploratori. Nu cred că-s... gen sportiv..., nu cred că-s biologi."

Planşa 12 M:

„Un bărbat şi o femeie. Femeia culcată... (pauză mai mare). El vrea s-o mângâie. Ea stă foarte liniştită. Parcă i-a

surprins cineva când voia să o mângâie. Ea pare foarte distrusă; o fi avut un eşec sau o deziluzie puternică. Ceva ce... El multă grijă arată, multă tandreţe. El e cuprins de un sentiment de iubire. Este ceva între ei... în orice caz! Ea probabil va izbucni în plâns. Pare o femeie foarte inteligentă şi sensibilă. Ambianţa este sărăcăcioasă. Parcâ-i ceva din veacul trecut ... artişti ... îmi sugerează o imagine dintr-un film."

Planşa 13 MF:

„O femeie stă jos. Am impresia că e sugrumată. El... Nu-i vine să creadă. Parcă are mâna murdară cu sânge. Da!... Parcâ-i un scriitor care şi-a ucis amanta. Cred că o să se predea justiţiei."

Planşa 14:

„Un bărbat stă la fereastră. Pare un imobil foarte vechi. Clădire veche. Se uită spre soare, spre lumină. Atât."

Planşa 15:

„Un dictator! Un fanatic! O răutate! O bestie! Un ipocrit! Un prefăcut! E ceva simbolic în crucile astea. îl detest! Atât."

Planşa 1 7BM:

„Un om care urcă pe frânghie. Paie atici Sau la circ, probabil. Are o figură de ... de ... Nu-i normală, nu se potriveşte cu figura unui actor de circ. Urcă, urcă pe frânghie. Pare nebun."

Planşa 18 BM:

„Un om din perioada de după război, după ^um este îmbrăcat. Ba nu! Din ultimul deceniu. Nişte mâini, oin spate, pe umerii lui. Parcă-şi sprijină capul de ceva. O femeie eventual, ţine ochii închişi. Simte plăcere, extaz. Ea parcă-i spune ceva şi el ascultă încântat."

Planşa 19:

„O casă înconjurată de zăpadă. Parcâ-i o pictură de copil mic. Casă foarte curioasă. Fantezie ciudată. Forme pe cer, fum. Nu, nu-mi dau seama."

Planşa 20:

„Un străin părăsit de toţi, dărâmat, cu umerii căzuţi. Merge, nici ei nu ştie unde; parcâ-i părăsit. Parcă a pierdut contactul cu cei din jur. El e înrăit. Sigur nu e un criminal pentru că criminalii merg cu capul sus, nu aşa. îmi dă o stare de tristeţe... Atât "

Planşa 16 (albă):

,Văd nişte dealuri. O pădure de stejari... o apă, nu-mi dau seama, lac sau... E foarte cald. Sunt multe animale. Firesc spus, în stânga e pădurea. Cerul e senin. Nu este nici un om... şi o mare, valuri, şi nisip la orizont. Un miros sărat. Oameni nu sunt. Curios! Jos e întunecat, ceva roşu, un soare, în prim plan e lumină, animalele, pădurea, şi-n planul doi marea. Atâta."

Pe baza analizei şi interpretării povestirilor T.A.T. am realizat următorul **profil psihic al subiectului R.C.:**

Elevul R.C. se caracterizează prin: trebuinţa de afecţiune, care adesea este mascată şi care, de fapt, este nesatisfăcută de mediul său actual (familial şi şcolar), ceea ce explică şi susceptibilitatea, impulsivitatea, unele tendinţe agresive şi egocentrismul său. R.C. problematizează totul - îndeosebi problemele legate de dragoste şi de familie. Este distimic, lipsit de elan şi de bucurii, manifestă insatisfacţii, nelinişte şi încordare. Se simte nefericit, „dărâmat", totul îi provoacă tristeţe, este deziluzionat, are un sentiment de abandon, de a fi neînţeles, se simte obosit, istovit. Este hipersensibil şi manifestă labilitate afectivă. Singur nu-şi poate rezolva conflictele. Ultimul său refugiu este reveria. Şi-a pierdut încrederea atât în forţele proprii cât şi în părinţi, mai ales în tatăl său, faţă de care manifestă revoltă şi agresivitate verbal-emoţională. Modalitatea sa de comunicare cu mediul este fie retragerea pe un plan imaginar, fie revolta. Opoziţia sa faţă de mediu, mai ales faţă de cel familial, exprimă în mod întortocheat şi neconştient sentimentul de singurătate, trebuinţa de sprijin şi dorinţa de a fi iubit. Intervenţia mamei în ajutarea băiatului este ineficientă; atât mama cât şi băiatul suferă, în fapt amândoi au nevoie de ajutor.

Subiectul R.C., în pofida inteligenţei sale superioare (CI-Raven =122), este un inadaptat în mediul familial şi în cel şcolar, fapt explicabil prin personalitatea sa contradictorie, tensionată la maximum, mai ales datorită nerezolvării conflictelor ideo-afective. Din datele biografice rezultă, de fapt, că aceste simptome au apărut şi apoi s-au accentuat în perioada în care, prin venirea pe lume a surioarei (când subiectul avea 15 ani), el s-a simţit frustrat de dragostea maternă şi de atenţia pe care, până atunci, i-o acorda mama sa. Comunicarea afectivă cu tatăl era imposibilă datorită firii

autoritare, distante şi reci **a** acestuia. Subiectul R.C., având „o foame afectivă mare", care nu i-a mai fost satisfăcuta, prin plecările de acasă - la rude şi prieteni - căuta, de fapt, un «surogat" pentru satisfacerea puternicei sale trebuinţe de afectivitate.

Prin consilierea familiei, s-a sugerat reclădirea unor relaţii socio-afective stenice cu băiatul, având de grijă să nu inducem părinţilor un sentiment de culpabilitate. Totodată, prin cura psihoterapeutică la care a fost supus subiectul R.C., îngemănată cu psihoterapia familiei, s-au atenuat conflictele ideo-afective ale subiectului, s-a ajuns la reechilibrarea personalităţii sale, acesta reuşind să absolve liceul şi să devină student.

c) **B.C., 17 ani, elev",** a fost adus la o examinare psihologică de către mama sa datorită randamentului şcolar slab, survenit în urmă cu un an, şi apariţiei unei bâlbâieli, de aproximativ 5 luni, care a înrăutăţit şi mai mult situaţia şcolară a subiectului. Mama elevului nu-şi poate da seama de cauza bâlbâielii, mai ales că la un examen neurologic efectuat înaintea examinării psihologice nu s-au evidenţiat modificări patologice care să explice apariţia acestei grave ^.ari de limbaj.

De la primul contact cu B.C. se observă că acesta . *V:* hiperemotiv, vorbeşte foarte încet, cu poticniri în exprimare, bâlbâindu-se mai ales la începutul propoziţiilor. Subiectul stă aproape tot timpul cu capul îndreptat spre pământ, evită privirea interlocutorului, prezintă o apatie şi o lentoare generală.

Având în vedere faptul că, neurologic, subiectul nu prezintă nici un semn patologic care să explice apariţia bâlbâielii, iar pe de altă parte, ţinând seama de hiperemo-tivitatea acestuia, am considerat că ar putea fi vorba de o **logonevrozi** declanşată de conflicte şi perturbări afective, care au dus şi la „blocarea" inteligenţei şcolare a elevului B.C. Pentru a găsi sursa acestor conflicte şi perturbări afective am procedat la aplicarea T.A.T.-ului şi la convorbiri cu subiectul şi cu mama sa. Subiectul declară că este mulţumit de familie, de colegi şi de profesori şi neagă orice conflict cu părinţii sau cu alte persoane. Convorbirea cu mama subiectului a avut loc atât înaintea aplicării probei proiective, cât şi după examinarea acesteia. La început, mama lui B.C.

neagă şi ea existenţa vreunui conflict între băiat **fi** membrii familiei sau alte persoane, plângându-se doar de faptul ca fiul ei este foarte închis în sine, se izolează, stă mult singur în cameră şi citeşte sau .visează cu ochii deschişi". In convorbirea purtată după examinarea subiectului, pornind de la relevarea în unele istorioare T.A.T. **a** unor posibile conflicte de nuanţă agresogenă tată-fiu (certuri, bătăi), mama acestuia a fost întrebată: „când l-a bătut ultima dată tatăl pe băiat?", rugând-o să ne răspundă sincer. Surprinsă la început de această întrebare, ne-a relatat apoi că tatăl este mai brutal, vorbeşte urât cu băiatul şi îl bate destul de des pentru că nu-i place „firea lui"(!). S-au certat de mai multe ori din cauza notelor slabe obţinute de băiat. în urmă cu vreo 6 luni de la data examinării, într-o zi tatăl a cerut carnetul de note, pe care ea l-a ascuns, cu scopul de a evita un conflict între tată şi fiu din cauza notelor slabe. Tatăl s-a enervat, a devenit brutal şi l-a bătut pe băiat cu palmele.

Putem deduce, deocamdată, că povestirile T.A.T. ne-au ajutat să întrevedem şi să ni se confirme adevăratele relaţii socio-afective dintre subiect şi tatăl său. La rândul lor, datele culese prin convorbirea cu mama lui B.C. ne-au fost utile în analiza şi interpretarea unora dintre istorioarele T.A.T., ceea ce ar fi fost mai dificil în lipsa acestor informaţii complementare.

Analiza şi interpretarea „universului" povestirilor, desprins pe baza interacţiunilor dintre trebuinţele, emoţiile, sentimentele, conflictele eroilor şi „presiunile externe" ne arată că nota dominantă a acestora este distimică, toate având o puternică încărcătură emoţională negativă. Indicele de frecvenţă şi de intensitate cel mai mare O au **trebuinţa de afectivitate** (care nu îi este satisfăcută eroului povestirilor, respectiv subiectului), **trebuinţa de sprijin, stările afective negative** (tristeţe, dezamăgire, neîncredere în forţele proprii, descurajare, anxietate), pe de o parte, iar pe de altă parte **agresivitatea emoţional-verbale** şi **agresivitatea fizică** este trăsătura cu cea mai mare frecvenţă şi intensitate în cadrul „forţelor externe". De exemplu, la **planşa 4** subiectul îşi proiectează conflictele, problemele existenţiale care sunt trăite cel mai acut: „Este o familie... şi dumnealui are o privire de furie... s-a înfuriat pe fiul lui... vrea să-l bată... Femeia cred că vrea să-l oprească... înainte s-au certat... tatăl cu fiul... poate că

n-am spus bine... **a** avut o dezamăgire tatăl hai în viaţă şi fiul a încercat să-i amintească... pentru asta s-a înfuriat tatăl... Se vor linişti". Raportând conţinutul acestei istorioare la relatările mamei lui B.C., observăm că, într-adevăr, aici se reflectă direct unele probleme din viaţa familiala a subiectului: cearta, bătaia, relaţiile conflictuale dintre subiect şi tatăl său. Proiecţia în această istorioară este directă, aproape nedeghizată, ceea ce ne indică **labilitatea afectiv*** a lui **B.C.** şi **slabele sale mecanisme de apărare.** La un moment dat, subiectul pare că şi-a dat seama că de fapt relatează despre propria să situaţie familiala, încercând să anuleze printr-o firava cenzură a conştiinţei cele relatate (....poate că n-am spus bine..."). Totuşi, continuă povestirea printr-o încercare de explicaţie a conflictelor dintre erou şi tată. In pofida caracterului de proiecţie directă a acestei povestiri T.A.T., în partea finală a ei nu ne putem permite o «naiira „termen cu termen". Desprindem doar zbuciumul subiectului (eroului povestirii), încercarea sa de a-şi explica agresivitatea tatălui şi deznodământul relativ optimist („se vor linişti"), care relevă dorinţa subiectului de a se termina aceste conflicte.

Sesizam, de asemenea, apariţia în cadrul povestirii a „femeii" (respectiv, a mamei subiectului) care vrea să-l «oprească" pe tatăl băiatului, pentru a nu-l bate. Şi la alte planşe personajul feminin are rol pozitiv, dar nu este întotdeauna capabil să rezolve diferitele situaţii conflictuale ale familiei. In raport cu personajul feminin (respectiv, mama), eroul (subiectul) trăieşte uneori sentimente de culpabilitate, iar alteori în povestiri eroul (subiectul) trăieste empatic şi stările afective negative (supărare, tristeţe) ale personajului feminin (ale mamei). De exemplu, la planşa 6 BM subiectul spune: „Mama şi fiul ei... să spun tot ce gândesc?... cred că... dumnealui în poză a făcut o faptă care... să spun precis?... cred că dumnealui a făcut o faptă pe care mama s-a gândit... dar n-a putut-o preîntâmpina... şi pe faţa ei se vede supărarea... a venit el cu nişte prieteni poate... mama era mai supărăcioasă... nu va repeta povestea aceea şi se va ţine de cuvânt... maică-sa îl va ierta... că n-are expresie de...". La planşa 3 BM subiectul realizează, de asemenea, o povestire cu o **tonalitate afectiva negativa:** „Dezamăgire... e o femeie... nu mă pricep la povestiri... o dezamăgire în căsnicie poate... sau... va încerca să-şi învingă dezamăgirea... cred că va reuşi."

Observăm, deci, că multe povestiri reflectă preocuparea subiectului pentru atmosfera familială, care adesea este disfuncţională, conflictuală, iar deznodămintele povestirilor - deşi incerte - arată că subiectul doreşte si speră să se schimbe în bine relaţiile dintre membrii familiei.

Faptul că **subiectul B.C. simte acut necesitatea de a fi ajutat pentru a-şi resohm necazurile** reiese, printre altele, şi din următoarea povestire, realizată la planşa 7 BM: „Tânărul cere sfatul unui om mai în vârstă... care să-l consoleze... Mare necaz... s-a întâmplat un lucru care l-a necăjit... legat de un prieten, de o prietenă... Cel mai în vârstă încearcă să-l consoleze... dar tânărului nu-i ajunge.". Din această istorioară rezultă şi faptul că **trebuinţa de sprţjin, ~~simţită~~ puternic de ~~suhiwet~~ nu este, In general, ~~satisfacută~~.** Subiectul B.C. crede că starea sa afectivă depinde mai ales de relaţiile cu tatăl său, de felul cum vor evolua ele. Acest lucru reiese din analiza mai multor povestiri (cum a fost şi cea de la planşa 4, pe care am prezentat-o). Iată şi altă istorioară care confirmă afirmaţia de mai sus: „Medicul la căpătâiul unui bolnav. Ii pune termometrul... Eventual e lângă el fratele sau vecinul. In prim plan fiul lui... Medicul e concentrat asupra bolnavului... Fiul caută să-şi ascundă sentimentele faţă de cei din jur... fiul suferă mult pentru tatăl bolnav.:, medicul îl va vindeca pe bolnav... Va reveni veselia pentru fiu.*. Din această istorioară rezultă clar proiecţia aproape directă **a** subiectului în eroul povestirii (fiul, care „caută să-şi ascundă sentimentele faţă de cei din jur"), într-adevăr, subiectul, care trăieşte probabil o stare de ambivalenţă afectivă faţă de tatăl său, îşi ascunde sentimentele faţă de cei din jur. El este preocupat de comportamentul agresogen al tatălui, comportament din cauza căruia subiectul are de suferit, fiind trist, necăjit „Veselia va reveni" - după cum spune B.C. - în momentul în care tatăl îşi va schimba comportamentul (ceea ce este exprimat simbolic în povestire: „medicul îl va vindeca pe bolnav... va reveni veselia pentru fiu").

Analiza povestirilor T.A.T. ale acestui subiect - după cum reiese şi din exemplele date - ne arată că temele predominante sunt cele distimice, caracterizate prin tristeţe, descurajare, anxietate, conflicte afective, neîncredere in propriile forţe şi în posibilitatea de a fi sprijinit, toate acestea generate îndeosebi de relaţiile neadecvate cu tatăl. Subiectul

manifesta o pronunţata fragilitate ai labilitate afectiv*, pe
care o proiectează adesea in eroii povestirilor, care se „pierd" în faţa situaţiilor dificile, trăindu-le cu resemnare şi cu o vagă speranţă în ajutorul cuiva, pentru că sigur nici unul dintre eroii acestor istorioare nu găseşte soluţia optimă. Adesea, în faţa dificultăţilor, eroul povestirii, respectiv subiectul, se retrage în sine, trăindu-şi drama existenţială.

Analiza formală a povestirilor T.A.T. ne arată că subiectul B.C. are dificultăţi în povestire (în parte şi din cauza bâlbâielii, dar şi din cauza particularităţilor sale afective şi puternicei introversiuni); unele istorioare sunt doar schiţate, iar la majoritatea lor apar blocaje, remarci critice, iar interpretările imaginilor sunt puternic încărcate afectiv.

Restricţia temelor, marea frecvenţă a istorioarelor triste şi intensitatea deosebită a notei distimice, precum şi dezno-dămintele incerte sunt **semne ale unei stări depresive pe fondul unei nevroze (respectiv, logonevroza)**

în urma examinării subiectului B.C. cu ajutorul T.A.T.-ului, s-a tras concluzia că logonevroza de care suferea a apărut pe fondul unei firi profund introvertite, a unei labilităţi si fragilităţi afective pronunţate, fiind declanşată de acu-: .i-iarea unor stări distimice, ca urmare a irecventelor siifiicte, uneori dure, cu tatăl său, care nu-l înţelege şi căruia uu-i place „firea" băiatuiui(!). Subiectul a fost îndrumat spre tratament logopedic şi psihoterapeutic. De asemenea, i s-a recomandat mamei să încerce să modifice climatul socio-afectiv al familiei, îndeosebi relaţiile dintre băiat şi tatăl săi"

Totuşi, tulburările afective ale subiectului B.C, pe fondul cărora a apărut şi bâlbâiala, nu s-au atenuat, ci, dimpotrivă, s-au înmulţit şi s-au exacerbat, întrucât după doi ani de la data examinării psihologice cu T.A.T.-ul s-a îmbolnăvit de schizofrenie. Deşi unele perturbări afective s-au relevat deja cu prilejul examinării cu **Testul tematic de apercepţie,** totuşi nu erau conturate simptomele (semnele psihopatologice) care să ne fi îndreptăţit să ne gândim la o asemenea evoluţie spre psihoză, mai ales că diagnosticul de schizofrenie este, adesea, dificil de precizat. De altfel, putem spune că lcgonevroza de care suferea B.C. era destul de pregnantă şi de dramatică, „mascând" perturbările afective subiacente, în cadrul cărora s-a produs, şi care au evoluat sinuos spre un sindrom schizoid şi apoi spre schizofrenie.

d) S.E., 43 **ani,** necăsătorită, având 2 copii, pensionată de boală, este internată în clinica de psihiatrie cu diagnosticul: **schizofrenie cronicizată cu disociatrie şi delir incoerent.**

La internare bolnava prezenta o uşoară stare de agitaţie, tendinţă la verbigeratrie, uneori incoerenţă, pronunţate modificări afective. Din datele anamnestice rezultă că la instalarea simptomatologiei sila cronicizarea bolii ar fi putut contribui, într-o oarecare măsură, şi familia, prin lipsă de înţelegere faţă de bolnavă. Această ipoteză am dorit să o verificăm prin aplicarea T.A.T.-ului.

Analiza datelor ne arată că istorioarele realizate de S.E., în marea lor majoritate, se caracterizează prin **proiecţii directe şi imediate. Planşele devin pretext pentru povestiri cu elemente autobiografice, pentru confesiuni abia deghizate sau chiar nedeghizate.** Absenţa rezistenţei la sugestiile unor planşe, dificultatea sau chiar imposibilitatea detaşării de imaginile-stimul, fac ca bolnava să intre direct în „scena dramatică a povestirilor", să vorbească direct despre ea însăşi în unele istorioare - semn al psihozei grave. De exemplu, la **planşa 4,** bolnava spune: „O femeie şi un om... O iubire de dragoste. Ce are el, ce are el... Se gândeşte la casa ei, la familie, să-şi facă o situaţie şi dacă nu, poate rămâne păcălită de el. Eu nu mai stau în spital, acasă pot să mă recuperez, fac mâncare, o ajut pe mama şi sunt şi extrem de nervoasă. Uneori parcă se duce patul cu mine, aşa simt şi nu mai ştiu ce-i cu mine". Sesizăm aici - ca de altfel şi în alte istorioare - incoerenţa vorbirii, alterarea expresiei verbale, a discursului verbal, îndeosebi din punct de vedere sintactic, dificultatea de a povesti în raport cu o singură temă legată de planşa-stimul, conţinutul arbitrar al istorioarei. De asemenea, remarcăm evocările senzoriale de tip halucinatoriu, reacţiile depresive, instabilitatea emotivă. Multe dintre aceste caracteristiciale povestirilor T.A.T. şi ale proiecţiei reprezintă „factori de eşec" (după Shentoub) sau semne patolo^e întâlnite în schizofrenie (după Rapaport şi Schafer).

Analiza „universului" povestirilor, a trebuinţelor, emoţiilor, sentimentelor şi conflictelor eroilor, precum şi a „presiunilor externe" ne arată că nota predominantă a proiecţiei este cea distimică, haloul afectiv negativ al acestora având o frecvenţă şi o intensitate mare. Astfel, dintre **tulburările ideo-afective** care au o mare frecvenţă în povestirile

bolnavei amintim: **delirul de influenţi şi de relaţie, ideile de persecuţie, anxietatea.** Cele de mai sus pot fi exemplificate prin povestirea realizată de bolnavă la planşa 9 GF: „O femeie stă prin pădure şi fuge după alta ca să o scape de la un rău ce i-a venit din lipsa cuiva. Are vreun duşman de aproape, aşa cum nu ştiu eu ce se întâmplă acuma dacă nu-i corect omul. Stă mirată, priveşte după copilul ei. E disperată... ţine ceva în mână, un copil învelit în ceva. E copilul ei. Nu ştiu ce o să se întâmple". în cadrul acestei povestiri cu o temă anxiogenă, ca de altfel şi în cadrul altora pe

care le-a imaginat bolnava, sesizăm printre **factorii de eşec adaptativ** fanteziile nestructurate, ideile de persecuţie, care se pot generaliza în cadrul unor teme de persecuţie, precum şi **factori de labilitate afectiva,** cum sunt tristeţea, disperarea care generează anxietatea, iar **din punct de vedere formal,** realizarea „pe mărite" a istorioarei şi introducerea altor personaje.

Pe lângă **ideile şi temele de persecuţie,** exemplificate mai sus, din analiza şi interpretarea istorioarelor T.A.T. ale acstei bolnave mai desprindem şi alte **trăsături paranoide** menţionate si de Rapaport şi Schafer), cum sunt:

— **Teme** de **bănuială, de** neîncredere. Astfel, la
a 7 GF întâlnim o asemenea r . . ' . - . ..l-uiu* ei o
■bă că art r'teţr cu cirevs... ţi,, si nu face un rău?
?ni greşesc în z;u , ;- azi. Nu se întâmplă nimic".

— **Critici** moralizatoare. De exemplu, la **planşa 5:**
rO femeie vine să se uite ia camera ei şi vede aranjată propria
'■-*i* r.iobilă. Poate o caută cineva între timp şi ea se uită cum
mă uit eu. Simte necaz. înainte a avut greutăţi ca mine, că
eu nu m-am băgat în familia altuia, mi-am făcut de rând,
n-am vrut omul altuia. Nu ştiu ce se va întâmpla".

Observam şi în cazul proiecţiei directe, nedeghizate, din această poveştire că **trasaturile paranoide** sunt împletite cu **factorii de labilitate afectivă** şi cu **factorii de eşec adaptativ** menţionaţi mai sus, semne ale psihozei grave care este **schizofrenia. Alte semne caracteristice psihozei** întâlnite în istorioarele bolnavei 8.E. sunt:

— **Perseverarea unor fraze stereotipe referitoare la dragoste, la morala,** în cadrul diverselor povestiri T.A.T.
De exemplu: „O femeie şi un om... o iubire de dragoste...";
„...un om stă cu mâinile... se gândeşte la iubire..."; „...că eu
nu m-am băgat in familia altuia, mi-am văzut de rând, n-am

vrut omul altuia..."; „...aşa cura nu ştiu eu ce se întâmplă acuma dacă nu-i corect omul...".

— **Sentimente de culpabilitate cu reacţii depresive.**
Astfel, la bolnava S.E. întâlnim proiectarea unor asemenea semne psihopatologice în povestiri, ca, de exemplu: „... A fost copilul unei femei. L-a dat la şcoală şi el s-a dus să înveţe. Poate nu au fost mulţumiţi..." (planşa 1); „... Fata a făcut un rău şi plânge, se sfarmă..." (planşa 3 GF).

— **Lipsa deznodământului povestirii sau deznodă mânt incert.** Este un semn psihopatologic întâlnit în toate povestirile T.A.T. ale bolnavei S.E. Analiza deznodămintelor povestirilor imaginate de bolnavă ne relevă lipsa de încredere în sine, labilitatea afectivă, imposibilitatea de a-şi coordona existenţa singură, trebuinţa acută de sprijin. Iată câteva exemple de deznodăminte: „...va putea învăţa dacă îl ajută părinţii şi e sănătos, să-i dea cineva un sfat."; „...o s-o ajute, poate că o nenorocire o să se întâmple."; „...au nevoie unul de altul. Mai târziu s-or despărţi dacă nu se împacă." Iar la numeroase planşe apare în mod stereotip în locul deznodământului, expresia: „nu ştiu ce se va întâmpla", care relevă incertitudinea, nesiguranţa bolnavei, sentimentul de insecuritate.

Analiza formei povestirilor, după cum rezultă şi din exemplele date, ne arată că acestea sunt la limita unor istorioare - unele fiind abia schiţate. Toate povestirile sunt stângace, dezorganizate, incoerente, cu un stil confuz, sunt realizate de multe ori „pe sărite", subiectul intrând direct în scena dramatică a povestirii, proiectându-şi stările afective, conflictele, fragmentând tema acesteia şi pierzând firul logic. Toate acestea sunt semne grave ale perturbării personalităţii subiectului, îndeosebi în sfera afectivităţii, dar şi a intelectului. Tipul de organizare a povestirilor T.A.T. este „univoc-biunivoc", iar mecanismele utilizate în construirea lor se bazează frecvent pe proiecţia directă, nedeghizată, dovedind caracterul sărac al arsenalului defensiv al bolnavei S.E.

Rezultatele obţinute prin T.A.T. relevă, deci, conţinutul psihic al personalităţii psihotice a subiectului S.E., îmbogăţind datele examenului psihiatric, şi **confirma diagnosticul de schizofrenie.** Totodată, se confirmă ipoteza că disfuncţiile socio-afective din familia bolnavei au contribuit la cronicizarea

schizofreniei. Acest lucru se sprijină pe faptul că T.A.T.-ul a pus in evidentă trăirea exacerbată de către bolnavă a unor insatisfacţii afective, cu stări de anxietate, de insecuritate, de tristeţe şi reacţii depresive accentuate legate, în multe povestiri, de relaţiile neadecvate din familie şi cu individul cu care a avut cei doi copii şi care, conform anchetei sociale, a părăsit-o. Datele obţinute prin **Testul tematic de apercepţie** ne dau indicaţii asupra necesităţii unei psihoterapii individuale şi a psihoterapiei familiei bolnavei, pentru a se evita exacerbarea delirului paranoid şi instalarea inversiunii afective

8. CALITĂŢI ŞI LIMITE ALE T.A.T.-ULUI

"în general - scrie M. Roşea (1971, p. 102) - există la nespecialişti părerea că aplicarea testelor - a celor de personalitate, ca şi a altora - ar aduce soluţia multora din problemele critice ale practicii. Onestitatea profesională a psihologului cere o prezentare cât mai exactă şi mai obiectivă a posibilităţilor şi a limitelor metodelor standardizate de cunoaştere a psihicului uman".

Testul tematic de apercepţie este un instrument util pentru **studierea trebuinţelor, emoţiilor, sentimentelor, dorinţelor, conflictelor, atitudinilor faţă de persoanele apropiate sau faţa de alte persoane. Aceasta probă proiectivă relevă, de asemenea, stări psihice şi**

conţinuturi psihice neconştientizate de subiect. E. Stern (1950) arată că T.Â.T.-ul este nu numai „un auxiliar ştiinţific" preţios, ci şi un mijloc diagnostic de primă importanţă tn psihologia aplicată şi mai ales în psihologia clinică. Acolo unde apar tulburări afective, probleme relaţionale, tulburări de comportament etc, **Testul tematic de apercepţie** este mai mult decât necesar pentru relevarea cauzelor acestora, a intensităţii lor şi pentru luarea unor măsuri profilactice cu scopul evitării exacerbării tulburărilor, precum şi pentru indicarea unor măsuri terapeutice (îndeosebi psihoterapeutice). Acest test ne permite să ne apropiem de înţelegerea problemelor subiectului, întrucât ne dă informaţii utile privind personalitatea şi experienţa sa de viaţă şi ne arată în ce direcţie trebuie să ne îndreptăm investigaţiile, prin utilizarea şi a altor teste psihologice sau a altor metode. De multe ori, T.A.T.-ul dă în scurt timp mai multe informaţii despre personalitatea subiectului decât poate da observarea comportamentului acestuia timp de mai multe ore sau chiar zile (M. Cristescu, 1972).

D. Anzieu (1973) consideră **Testul tematic de «percepţie** ca fiind util în studierea motivaţiei, a intereselor şi a trebuinţei de realizare, ceea ce s-a demonstrat, de altfel, experimental. Astfel, W.J. Atkinson şi McClelland (1953) au

procedat la investigarea cu ajutorul T.A.T.-ului a trei motive specifice diferite: **motivaţia succesului** determinată de **nevoia de realizare (n Ach); motivaţia afilierii** determinată de **nevoia de afiliere (n Aff)** şi **motivaţia puterii** determinată de **nevoia de putere (n Pow),** toate trei găsindu-se în lista trebuinţelor elaborată de Murray, respectiv în lista .forţelor interne" surprinse prin T.A.T. şi care, prin interrelaţiile cu „presiunile externe", relevă dinamica motivaţională a individului. Legat de dinamica motivaţională trebuie subliniat rolul relaţiilor interpersonale în procesul producerii sau susţinerii unor schimbări ale motivelor persoanelor participante la interacţiune, ceea ce prin T.A.T. se poate surprinde tocmai datorită interpretării relaţiilor dintre trebuinţele eroului (eroilor) şi „presiunile externe", acestea din urmă fiind de fapt trebuinţele persoanelor din anturajul în care se găseşte eroul povestirilor (subiectul care se proiectează).

Conform trebuinţelor, intereselor şi scopurilor proprii, omul caută sâ stabilească anumite relaţii interpersonale, în cadrul cărora doreşte sâ primească de la cei din jur un anumit - -ˡᵒ reacţie si să recunoască la ace-tⁱa anumite o^/ucuiarităţi care să constituie mijloace de satisfacere a trebuinţelor sale. Tocmai de aceea, de exemplu, schimbările TiOtiveior în sensul unei mai bune integrări socioculturale au mai multe şanse să se producă într-o atmosferă în care individul (respectiv, eroul din povestirile T.A.Ţ.) „se simte în mod călduros şi sincer sprijinit şi respectat de ceilalţi deci se simte ca o persoană capabilă să se autocunoască şi să-şi u.recţioneze propriul comportament viitor" (McClelland, W inter, 1969, p. 75).

în viaţa cotidiană, fiecare om încearcă să-i cunoască pe cei din jur, sâ-i „descifreze" cu un sistem propriu de evaluare, format în experienţa anterioară în funcţie de structura propriei personalităţi şi de istoria sa de viaţă. Acest lucru se petrece şi în „perceperea" personajelor din istorioarele T.A.T. şi în interpretarea a ceea ce simt şi gândesc acestea, precum şi în imaginarea acţiunilor acestor personaje de către subiectul examinat. Se ştie că fiecare persoană are un **stil** al sau de a-i percepe pe cei din jur. In domeniul relaţiilor interpersonale, **stilurile** sunt forme de fixare a acestor relaţii în funcţie de motivaţie şi rol (M. Argyle, 1967). Aceste stiluri,

care, după opinia noastră, pot fi surprinse în câteva caracteristici ale lor şi prin interpretarea T-A.T.-ului, sunt:

a) **stilul afiliativ,** individul fiind caracterizat printr-o
b) trebuinţă de afiliere puternică, manifestând dorinţă de aderare
c) la grup, deschidere spre relaţii sociale şi dorinţă de împărtăşire
d) a experienţei personale de viaţă;
e) **stilul dependent,** caracterizat printr-o puternică
f) trebuinţă de sprijin, prin dependenţa de alte persoane, prin
g) tendinţa de a se lăsa îndrumat şi condus permanent, de a fi
h) ocrotit, de a lăsa hotărârile şi acţiunile pe seama altora;
i) **stilul dominant,** persoana caracterizându-se prin
j) tendinţa de a conduce, de a

organiza, de a lua hotărâri, decizii
k) şi de a avea iniţiative, deci printr-o puternică trebuinţă de
l) dominare şi de realizare.

Trebuinţele, emoţiile, sentimentele şi atitudinile individului influenţează şi **stilul apreciativ** al acestuia. **Stilul apreciativ** cuprinde într-o unitate funcţională emoţia-cogniţia-atitudinea, reprezentând o manieră personală de evaluare şi de interpretare a evenimentelor realităţii care prezintă aspecte divergente. Deci, stilul apreciativ reprezintă o expresie a intersectării dinamice a vectorilor afectivi, cognitivi şi atitudinal aoţioriali în comportamentul curent de percepere, înţelegere şi evaluare a evenimentelor (S. Marcus, A. Cătina, 1981). Or, **Testul tematic de apercepţie** ne oferă - alături de alte probe consacrate (proba recunoaşterii emoţiei după film, după fotografii; diferenţiatorul semantic al lui Osgood etc.) - şi informaţii utile privind stilul apreciativ al subiectului. Aceasta, deoarece şi prin T.A.T. se pot realiza proiectarea şi dezimplicarea acelor calităţi ce pun obiectul percepţiei - în sens larg - în relaţie cu subiectul, precum şi a acelor determinări care conferă semnificaţii în raport cu ce se aşteaptă şi ce poate primi subiectul în registrul său motivaţional-afectiv.

Intensitatea motivelor unei persoane este reflectată atât de frecvenţa cu care ea se gândeşte la categoria particulară de stimuli care îi definesc motivul, cât şi de intensitatea reprezentărilor. Conceperea comportamentului motivat ca funcţie a variabilelor reprezentărilor şi ideilor a condus la problema modalităţilor de relevare a gândurilor individuale determinate de anumite trebuinţe şi a posibilităţii de corelare a acestora cu comportamentul previzibil, **Testul tematic de apercepţie** este considerat un instrument care poate fi utilizat

în acest scop. Dar, desigur, după cum am văzut când am vorbit despre interpretarea rezultatelor obţinute prin T.A.T., problema predicţiei comportamentului real al subiectului pe baza informaţiilor obţinute cu această probă proiectivă trebuie privită cu rezervele cuvenite.

Limitele psihometrice ale T A.T. ului trebuie privite în contextul particularităţilor validării testelor proiective. M.D. Ainsworth (1951) a enunţat câteva reguli fundamentale în acest domeniu. Testele proiective nu explorează o variabilă unică, ci descriu o persoană în termenii unei scheme dinamice de variabile, ele însele în intercorelaţie. Un test proiectiv impiică transformarea unei mase de date calitative (răspunsuri libere ale subiectului în raport cu stimulii-standard) într-o formă manipulabilâ; înainte de a le putea nota cantitativ trebuie să se distingă categoriile fundamentale după care ele sunt cotate. într-adevăr, fiecare sistem de interpretare a **Testului tematic de apercepţie** se bazează pe un sistem de clasificare a răspunsurilor care, la rândul său, nu capătă valoare decât prin interpretarea pe care o suscită. Or, valoarea unei clasificări ţine mai mult de fidelitate decât de validitate (D. Anzieu, 1973, p. 239).

1) **Fidelitatea** unui test de personalei = •>* r< are defini ■ _L 'ntâi prin acord între diferiţi examinatori care analizează *. interpretează protocoalele, lucrând separat. Această definiţie presupune, evident, competenţa .interpreţilor", respectiv, gradul de experienţă necesar şi simţul clinic al psihologului care examinează cu acest test. Dar acordul diferiţilor cercetători privind semnificaţia datelor obţinute prin T.A.T. este influenţat de **insuficienta standardizare a sistemului de analiză şi de interpretare.** Fidelitatea interexaminatori este extrem de diferită, obţinându-se coeficienţi de la 0,39 la 0,89. De asemenea, interpretările date de mai mulţi clinicieni au fost concordante doar la 50-75% dintre povestiri (după Freeman, 1936, citat de D. Anzieu, 1973).

Fidelitatea unui test se mai defineşte prin stabilitatea răspunsurilor subiectului la două examinări succesive, factorul „învăţare" fiind eliminat. Definită în acest mod, fidelitatea testelor proiective nu poate fi distinsă de sensibilitatea lor. Referindu-se la acest înţeles al fidelităţii, Murray apreciază că „răspunsurile la T.A.T. "reflectă dispoziţia schimbătoare, cât şi situaţia de viaţă prezentă a subiectului;

noi nu putem deci aştepta de la acest test un înalt grad de fideUtate, deşi marea mas» a conţinutului pune in relief tendinţe şi trăsături relativ constante* (H. Murray, 1950, p. 23; s.n.). La rândul său, Tomkins (1947, citat de D. Anzieu, 1973) arată că, de fapt, concordanţa între două protocoale succesive la T.A.T. variază, între altele, în ftoncţie de stabilitatea personalităţii subiecţilor; fidelitatea poate atinge coeficienţi de 0,90, dar scade la 0,46 în cazul adolescenţilor aflaţi în plină dezvoltare afectivă, şi mult mai jos în cazul nevroticilor — înainte şi după psihoterapie. De altfel, în cazurile patologice metoda testării-retestării este valabilă în mai mică măsură din cauza modificărilor care au loc în sfera personalităţii odată cu progresul bolii, sau datorită reechilibrărilor care apar sub influenţa terapiei medicamentoase şi a psihoterapiei.

2) **Sensibilitatea.** Pentru un test proiectiv sensibilitatea rezidă în capacitatea testului de a releva, în funcţie de importanţa în structura personalităţii, diversele trăsături care o caracterizează. S-a presupus că din analiza povestirilor T.A.T. s-ar deduce aspecte esenţiale, stabile ale personalităţii (în primul rând trebuinţele şi atitudinile), dar cercetările experimentale au dovedit că tematica şi conţinutul istorioarelor sunt simţitor influenţate de experienţe recente, fără repercusiuni de durată asupra personalităţii. Or, se ştie că un mijloc de a verifica dacă un test proiectiv posedă o sensibilitate bună ar fi să se vadă dacă el reflectă, în consens cu teoria psihologică, schimbările fundamentale care survin în personalitate odată cu vârsta, cu boala sau cu circumstanţele excepţionale. Dacă schimbarea indusă în personalitate nu este decât temporară sau parţială, protocolul testului relevă o structură intactă a personalităţii, cu excepţia - în unele cazuri - a unu sau două aspecte. In această perspectivă au fost făcute cercetări experimentale. Astfel, în cursul examinării cu **Testul tematic de apercepţie,** L. Bellak (1947) a dat subiecţilor aflaţi sub hipnoză ordinul de a se simţi agresivi când se vor deştepta, terminând apoi aplicarea T.A.T.-ului începută înainte de hipnoza şi întreruptă la mijlocul aplicării. Compararea celor două jumătăţi ale testului arată persistenţa caracteristicilor principale ale personalităţii subiecţilor şi o creştere a tendinţelor agresive, care însă nu este statistic semnificativă. Ceea ce variază de la un subiect

la altul este mai ales mânuirea agresivităţii: unul o exteriorizează, altul încearcă mai ales un sentiment de culpabilitate etc.

O altă cercetare a lui Bellak a fost realizată într-o situaţie excepţionala. Este vorba de aplicarea T.A.T.-ului unor nazişti condamnaţi la moarte în procesul de la Nurnberg. Istorioarele T.A.T. au relevat, pe de o parte, sentimente de eşec în obiectivele majore ale vieţii şi angoasă în faţa

sfârşitului iminent, iar pe de altă parte un număr mare de factori care reprezentau, într-adevăr, trăsături caracteristice personalităţii acestor nazişti. Din toate acestea rezultă că probarea sensibilităţii testelor proiective se poate face şi prin testarea gradului de influenţă pe care un eveniment sau o anumită situaţie deosebită o exercită asupra personalităţii.

3) **Validitate*** testelor proiective poate fi vizată fie prin metoda corelaţiei cu un criteriu extern, fie pe baza predicţiei comportamentului. Compararea rezultatelor obţinute prin testele proiective cu datele anamnestice, autobiografice, cu examenul psihiatric etc. a devenit clasică.

Oberholzer (după Anzieu, 1973) face o interpretare .oarba" a protocoalelor T.A.T. ale unor polynezieni şi ale unor i-dieni din America de Nord (Navaho şi Hopi), descriind .personalitatea de bază" a acestor popoare cu aceeaşi precizie ca şi etnologii care au efectuat observaţii şi anchete la faţa locului.

Alţi autori au ajuns de asemenea la concluzia că validitatea T.A.T.-ului este satisfăcătoare. Astfel, Harrison găseşte o corespondenţă în 75% din cazuri între datele obţinute prin T.A.T. şi datele clinice (după P. Pichot, 1950). Urmărind aspectele diferenţiatoare pentru normali şi mai multe grupuri psihiatrice, A. Ritter şi D.L. Eron (1952) au aplicat **Testul tematic de «percepţie** unui grup de psihonevrotici spitalizaţi, unor schizofreni spitalizaţi şi unui grup de control, subiecţii fiind omologaţi sub aspectul vârstei, nivelului educativ, nivelului intelectual şi al situaţiei familiale. **Sau** comparat următoarele aspecte (fiecare în parte şi în diferite combinaţii): distorsiunea perceptivă, nivelul de interpretare, deznodământul, temele, tonul emoţional. Dintre subiecţii grupei de control 40% au răspuns la o anumită imagine cu aceaşi temă, cu acelaşi ton emoţional şi au elaborat acelaşi deznodământ. Diferenţierea cea mai semnificativă din

punct de vedere statistic între grupul normal şi grupele de anormali s-a obţinut atunci când s-au combinat toate aspectele enumerate mai sus. Unii autori arata însă că, în privinţa unor criterii care ar releva nevroze, stabilite cu T.A.T., trebuie să manifestam prudenţă, întrucât semnele care la acest test proiectiv diferenţiază subiecţii nevrotici de cei sănătoşi pot apărea şi la indivizii cu "un statut socio-economic scăzut care nu sunt nevrozaţi (Anzieu, 1973).

Validitatea predictivă a T.A.T.-ului, ca de altfel şi a altor probe proiective, trebuie privită cu prudenţă. In acest sens, amintim existenţa unor cercetări care relevă corelaţii negative între predicţia făcută cu T.A.T. şi reuşita şcolară şi profesională, reuşita la examene, raporturile cu profesorii, raporturile cu superiorii etc. Genest (1968) apreciază că validitatea metodelor proiective în raport cu conduita profesională nu a putut fi niciodată stabilită în afara cazurilor anormale. Deci, predicţia comportamentului subiectului pe baza T.A.T.-ului trebuie privită cu prudenţă, deoarece cu ajutorul acestei metode proiective nu putem sesiza totalitatea personalităţii în dinamica sa. De altfel însuşi Murray a sintetizat cel mai bine valoarea şi limitele **Testului tematic** de **apercepţie.** El a subliniat faptul că un interpret serios antrenat, cu o bună pregătire psihologică şi cu cunoştinţe psihanalitice, precum şi cu o bogată experienţă clinică, poate obţine cu ajutorul T.A.T.-ului informaţii importante despre impulsurile, trebuinţele, emoţiile, complexele şi conflictele subiectului. Dar, scrie Murray (1950, p. 18-l9), „concluziile la care analiza povestirilor T *A.T.* permite să se ajungă trebuie considerate doar ca bune «ghiduri», ca ipoteze de lucru, care vor fi verificate prin alte metode, şi nu ca lucruri dovedite... T.A.T.-ul nu oferă decât 20 de mici eşantioane ale gândirii subiectului. A considera că acesta oferă în mod invariabil osatura întregii personalităţi este un optimism nejustificat".

9. ANEXE

FIŞA DE COTARE I IDENTITICAREA CU EROUL (EROII)
(dupăH.Murray)

Numele şi prenumele subiectului.

Vârsta Profesiunea

Numărul]
Eroul (eroii) cu care se identifică subiectul

Criterii de bază pentru caracterizarea eroului:

Superioritate □
Inferioritate □
Criminalitate □
Anomalie mentală □
însingurare Q
Izolare Q
Dependenţă □
Calităţi de şef □
Dispoziţie spre ceartă □

Observaţii:

Serial
Seria all-a

didentttk

FIŞA DE COTARE II
MOBILURILE, TENDINŢELE ŞI SENTIMENTELE EROILOR (STĂRILE INTERIOARE ŞI EMOŢIILE)
(după H. Murray)

FIŞA DE COTARE III
FORŢELE CE PROVIN DIN MEDIU
(PRESIUNILE EXTERNE)
(după H. Murray)

Numele şi prenumele subiectului.
Vârsta Profesiunea

Numele şi prenumele subiectului.
Vârsta Profesiunea

Numărul planşei
Mobilurile, tendinţele şi sentimentele eroilor (stările interioare şi emoţiile):
Supunerea □
Trebuinţa de realizare CU
Agresiune emoţională şi verbală □
Agresiune materială şi socială □
Agresiune materială şi antisocială O
Distrucţie □
Dominare □
Agresiune contra propriei persoane Q

Numărul planşei.
Forţele ce provin din mediu (presiunile externe):

Afiliaţie asociativă □
Afiliaţie emoţională □
Agresiune emoţională şi verbală □
Agesiune materială şi socială □
Agresiune materială şi antisocială □
Distrugerea bunurilor eroului □

PIŞA DE COTARE IV CONŢINUTUL POVESTIRILOR TJLT.

PIŞA DB ANALIZA A TJLT.
(dupâ V. Shentoub, 1981, 1987)

Numele şi prenumele subiectului.
Vârsta Profesiunea

Numărul planşei
Numărul istorioarelor '
Rezumatul (tema) istoriei (istorioarelor)

Acţiuni:
• Realizate:
- trecute
- prezente
- viitoare

• **Gândite:**
- trecute
- prezente
- viitoare

- Verbale:
- trecute
- prezente
- viitoare

Fără acţiune (simplă descriere).

Refuz __•

Deznodământul:
- Concluzii (+/-/ o)
- Concluzii (M.p./M.e.)
- reuşite:

(P/t/î) (M.p./M.e.) (P/t/î) (M.p./M.e.)
Pari deznodământ

Legendă: + = pozitivă; - = negativă; o = neutră
M.p. = mijloace proprii; M.e. = mijloace exterioare p = parţială; **t** = totală; î = îndoielnică

Numele şi prenumele,
Data examinării
Profesia
Nivel de şcolarizare
Vârsta

FACTORII SERIEI A **(RIGIDITATE)**
(A.O. CONFUCTUALIZAREINTRA-PERSONALA) A. 1. 1. Istorii construite aproape de tema banală.

2. Recurge la referinţe literare, culturale, la vis.
3. Integrare a referinţelor sociale şi de simţ comun.

A.2.

1. Descrieri detaliate cu acroşaj (sprijin) pe Dd şi Ban
2. (sau mai rar evocate, inclusiv a expresiilor şi posturilor).
3. Justificarea interpretărilor prin aceste Dd.
4. Precauţii verbale.
5. îndepărtare temporo-spaţială.
6. Precizii cifrice.
7. Ezitări între interpretări diferite.
8. Oscilaţii între expresii de agresivitate şi de apărare.
9. Meditare.
10. Anulare.
10. Elemente de tipul formaţiei reacţionale (curăţenie,
11. ordine, ajutor, datorie, economie etc).
12. Tăgăduire.
13. Insistare pe fictiv.
14. Intelectualizare (abstracţie, simbolizare, titlul dat
15. istorioarei în raport cu conţinutul manifest).
16. Schimbare bruscă a direcţiei în cursul istorioarei
17. (însoţita sau nu de pauză în discurs).
18. Izolarea elementelor sau a personajelor.
19. Dd evocat şi neintegrat.
20. Accent pus pe conflictele intra-personaie._
21. Afecte exprimate prin mimică.
22.

10.

FACTORII SERIEI B (LABILITATE)
(B.O. CONFLICTUAUZAREINTER-PERSONALĂ)
B. 1. 1. Istorioară construită în jurul unei fantezii personale.

2. Introducerea unor personaje care nu figurează
3. în imagine.
4. Identificări suple, flexibile şi difuze.
5. Expresii verbalizate ale afectelor, nuanţate, modulate
6. prin stimuli.

B.2.
1. Intrare directă în povestire.
2. Istorioară pe sărite. Fabulaţie îndepărtată de imagine.
3. Accent pus pe relaţiile interpersonale. Povestire în dialog.
4. Expresii verbalizate ale unor afecte puternice sau exagerate.
5. Gust pentru dramă, teatralism.
6. Reprezentări contrastante, alternanţă între stări emoţionale opuse.
7. Dus şi întors între dorinţe contradictorii. Sfârşitul povestirii relevă realizarea magică a dorinţei.
8. Exclamaţii, digresiuni, comentarii, aprecieri personale.
9. Erotizarea relaţiilor, pregnanta tematicii sexuale şi/sau de simbolism transparent.
10. Ataşament pe Dd narcisice (valenţe pozitive sau negative;.
11. Instabilitate în indicaţii. Ezitare asupra sexului personajelor.
12. Accent pus pe o tematică a stilului: a merge, a alerga, a spune, a evita etc.
13. Prezenţa temelor de frică (teamă), catastrofa, vertij etc. într-un context dramatizat.

FACTORII SERIEI C (INHIBIŢIE)
| Pj.
1. Timp de reacţie lung şi/ sau pauze în timpul povestirii.
2 Tendinţă generală la restricţie.
3. Anonimatul personajelor.
4. Conflicte neexprimate.
5. Povestiri banalizate excesiv, impersonale.
6. Necesitatea de a pune întrebări. Tendinţa spre refuz.
7. Refuz.

7. Evocarea de elemente anxiogene urmate sau precedate de opriri ale discursului. (F). 1. Sprijinirea strânsă de conţinutul manifest.

2. Accent pus pe cotidian, pe factual, actual, concret.
3. Accent pus pe „a face".
4. Apel la normele exterioare.
5. Afecte de circumstanţă.

(N). 1. Accent pus pe încercări subiective (non-relaţionale).

2. Referinţe personale sau autobiografice.
3. Afect titlu.
4. Postură semnificativă a afectelor.
5. Accent pus pe calităţile senzoriale.
6. Insistenţă pe repetarea limitelor şi a contururilor.
7. Relaţii speculative.
8. Punerea în imagine.

(M). 1. Accent pus pe o tematică de peirdere, de suport, de sprijin.

2. Idealizarea obiectului (valenţe pozitive sau negative).
3. Schimbări bruşte.

FACTORII SERIEI D (COMPORTAMENT)

D. 1. Agitaţie motrică. Mimică şi/sau expresii corporale.

2. întrebări, cerinţe exprimate examinatorului.
3. Critica materialului şi/sau a situaţiilor.
4. Ironie, derâdere.
5. Trage cu ochiul examinatorului.

FACTORII SERIEI E (EMERGENŢA ÎN PROCESELE PRIMARE)

E. 1. Perceperea de Dd rare sau *bizare*.

2. Justificări arbitrare plecând de la aceste Dd.
3. False percepţii.
4. Percepţii de obiecte dezmembrate, îmbueâtăţite
5. (şi/sau de obiecte deteriorate sau de personaje bolnave,
6. cu malformaţii).
7. Percepţii senzoriale.
8. „Scotomizarea" obiectelor manifeste.
9. Confuzii de identitate („telescopage" des roles).
10. Instabilitatea obiectelor.
11. Dezorganizarea secvenţelor temporale.
10. Perseverare.
11. Inadecvarea temelor la stimul: Fabulaţii în afară
12.

10.

:ţii, simbolism ermetic.

12. Expresii „crude", brutale, legate de tematici sexuale
13. sau agresive.
14. Expresii ale afectelor şi/sau ale reprezentărilor
15. masiv legate de o oarecare problematică (ca
16. incapacitatea, deznodământul, reuşita, megalomania,
17. frica, moartea, destrucţia, persecuţia etc).
18. Tulburări verbale, de expresie sintactică (tulburări
19. ale sintaxei).
20. Discurs vag, nedeterminat, imprecis.
21. Asocieri prin consonanţă sau contiguitate,
22. vorbire incoerentă.
23. Asociaţii scurte.
24. Proiecţie
25. Percepţia greşită a obiectelor.
26. Căutarea arbitrară a intenţionalităţii imaginii
27. şi/sau a fizionomiei sau atitudinilor.
28. Suprapunerea obiectului.

1. PROCEDEE PREZENTE

Tip 3. **(Lizibilitate** - MU 1)

Predominanţa factorilor
■ Apărări masive, afecte masive (pline de fantasme subiacente

3. IPOTEZA PRIVIND ORGANIZAREA STRUCTURALA
Luarea în seamă a elementelor diferenţiale următoare:
- natura conflictului;
- natura angoasei;
- tipul de relaţii ale obiectului dominant, stadiul
- de fixări-regresii dominante;
- modalităţi defensiv-dominante.
-

-

Cf

Cn

2. EVALUAREA MODALITĂŢILOR DE FUNCŢIONARE MINTALA

Tip 1. **(Lizibilitate** +)

- Procedee suple, flexibile şi variate
- Prezenţa factorilor A1 - B1
- Afecte nuanţate
- Istorii structurate
- Rezonanţă fantasmatică

Tip 2. (Lizibilitate ±)

- Predominanţa factorilor A2 şi/sauB2 şi/ sau C şi/sau D
- Producţia alterată prin mecanismele puse în lucru, care permit o degajare parţială (impact fantasmatic subiacent)

BIBLIOGRAFIE

ABT, L.E., BELLAK, L, *Projective Psychology,* **New** York, Knopf, 1950.
AINSWORTH, D. M., *Some proUems ofvalidation of projective techmques,* Brit. J. Med. Psychoi., 1951,24,15l-l61.
ALLFORT, G.W', *Structura şi dezvoltarea personalităţii,* Bucureşti, E.D.P., 1981.
ANASTASI, A., *Fields of Applied Psychology,* New York, McGraw-Hill, 1964.
• ANZIEU, D., *Problemes poses par la validation des techniques .projectives,* Bul. Psychoi., 1952,6, numero special, 63-79.
ANZIELCD., *Les methodes projectives,* Paris, P.U.F., 1973.
ARGYLE, M., *The Psychology of Interpersonal Behaviour,* I cndon, Penguin Books, 1967.
ARNOLD, M.B., *The T.A.T. as a Projective Method,* în P Semeor.cff (rd.), "Personality Assessment", New

York, Penguin BOOKS, 19~0,
AR ON, B:, *A Manual for Analysis of the T.A.T.,* Berkeley, Willis E. Berg, 1949.
ATKINSON, J.W., *Motivatwnal determinants of risk-laking behaviour,* în J.W. Atkinson (ed.), "Motives in Fantasy, Action and Society. A Method of Assesement and Study", New York, D. van Nostrand Company Inc., 1966.
BATY, M. A., DREGER, R.M., *A comparison ofthree methods of record T.A.T. protocols,* Journal of Clinical Psychology, 1975,**31,** p. 348.
• BELLAK, L., *Guidcpour l 'interpretation du T.A. T.,* Paris, Centre de Psychologie Appliquee, 1954.
BELLAK, L., *A Guide to the Interpretation ofTA. T.,* New York, Psychological Corporation, 1947.
BELLAK, L., *The T.A.T. and CA. T. in Clinical Use,* New York, Grune and Stratton, 1954.
BELIAK, L., BELLACK, S.S., *TheChildren's Apperception Test.* New York, C.P.C., 1949.
BENASSY-CHAUFFARD, C, *L'emploi du T.A.T. en psychologie differentielle. Nouvelle methode de correction,* Ann. Psychoi., 1951, **50, 603-618.**

BOULANGER-BALLEYGUIER, G., *Lapersonalitedes enfants* ***normaux et caracteriels a travers le test d'aperception C.A.T.,*** **Paris,** C.N.R.S., 1960.
BRELET, *?., A propos du nartissisme dans le T.A. T,* Psychologie' francaise, 26,1,1981, 24-38.
BRELET, F., *T.A. T. et narcissisme, perspectives dynamiques et* *economiques,* Psychologie francaise, numero special "Techniques Projectives II", 28, 2,1983,119-l23
• BRELET, F., *Le T.A. T. Fantasme et situation projective,* Paris, Dunod, 1986. CHABERT, C, *Modalites du fonctionnement psychique des adolescents ă travers le Rorschach et le T.A. T,* Psychologie francaise, numero special "Techniques Projectives II", 28,2,1983,187-l94.
CHABERT, C, *Rorschach et T.A. T.: antinomie et complemen-**tarite,* Psychologie francaise, numero special "Cinquantenaire du T.A.T.", 32, 3,1987,14l-l44.
CHABERT, C, *La psychopatologie ă l'epreuve du Rorschach,* Paris, Dunod, 1987.
• CRISTESCU, M., *Implicaţii metodologice în prelucrarea datelor obţinute prin intermediul testului T.A.T.,* Comunicări la Conferinţa Naţională de Psihologie, Bucureşti, 1968.
CRISTESCU, M, *Testul T.A. T. şi tulburările de comportament,* v ^osmovici (coord.), "Metode pentru cunoaşterea personalităţii , privire specială la elevi", Bucureşti, E.D.P., 1972.
CRONBACH, L.J., *Essential of Psychological Testing,* New | urk. Harper & Row, 1970.
CSIRSZKA,*)., A beUleszkedes diagnosztikcd vizşgMata a Thematic Apperception Test modositott ertekelesevel,* MTA, Pszirhol6giai Tanulmânyot, voi. XI 1970.
DANA, R.H., *Thematic Apperception Test,* în C.S. Newmark (ed.) "Major Psychological Assessment Instruments", Boston, Allyn &Bacon, 1985,89-l34.
DANA, R.H., *Thematic Apperception Test Used with* *Adolescents,* în A.I. Rabin (ed.), "ProjectiveTechniques for Adolescents and Children", New York, Springer, 1986,14-36.
ENĂCHESCU, C., *Elemente de psihologie proiectivă.* Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1973.
FREUD, A., *Le Moi et Ies mecanismes de defense.* Paris, P.U.F., 1949.
FREUD, S., *Pulsions et destin des pulsions,* în "Meta-psvchologie". Paris, Gallimard (coli Idees), 1968,1l-44.

FREUD, S., *Introduction ă la psychanalyse,* Paris, Petite Bibliotheque Payot, 1965.
FREUU S., *Le Moi etla&M* "Essais de psychanah/se". Paris, Petite Bibliotheque Payot, 1981,22l-275.
GORI, R., POINSO, Y., *Approche psychdhupiistique du TJL.T.,* Bull. Psychol., 1970-l971,24,12-l5,713-717.
HAYNAL, A., *Sur le probleme de points de contact entre la*
i ^ d P i l h r i
g g ^ de l'enfant, 1969,2,537-
HARRISON, R., *Thematic Aperception Methods,* în B.B. Wolman (ed.), "Handbook of Clinical Psychology", New York, McGraw-Hill, 1965.
HENRY, W.E., FARLEY, *}., The validity of the Thematic Apperception Test in study of adolescent personality,* Psychological Monographs, 1959,73,17.
HOLT, R.R., *Formal Aspect of the T.A. T, a neglected resource,* Journal of Projective Techniques, 1958,22 (2), 163-l72.
• HOLT, R.R., *The nature ofT.A.T. stories as a cognitive product,* în Kagan & Lesser, "Con temporar ies Issues in Apperceptive Methods", New York, Ch. Thomas Publ. edit, 1%1.
HOLT R.R., *Methods in Clinical Psychology,* voi. I, *Projective* *Assessment,* New York, Plenum Press, 1978.
KAGAN, J., *Thematic Apperceptive Techniques xvith Children,* în A. Rabin & M. Haworth (ed.)., "Projective Techniques with Children", New York, Grune & Stratton, 1960,105-l29.
KARON,B.P., *TheThernaiicApperception* Tcs*,înRabia Al (ed.), "Assessment with projective techniques", New York, Springer, 1981.
KELLY, G., *The Psychology of Personal Constructs,* New York, Norton, 1955.
LAPLANCHE, *J.,* PONTALIS, J.B., *Vocabulaire de psychanalyse,* Paris, P.U.F., 1967.
LAZARUS, R.S., *The Stress and Coping Paradigm,* în C. Eisdorfer (ed.), "Models for Clinical Psychopathology", Prentice Hali, Englewood Cliffc, New Jersey, 1981.
LAZARUS, R.S., FOLKMAN S., *The Concept of Coping.* în A. Monat, R. Lazarus, "Stress and Coping: An Anthology", New York, Columbia University Press, 1991,189-207.
MAMALI, C, *Balanţă motivaţională şt coevotufie,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981
MARCUS, S., CĂTINA, A., *Stilun apreciative.* Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1980.

***MK^£A.M..M«anismepsihicedemdortglanmcoiutitadestres,* Teză de doctorat. Universitatea "Babeş-Bofyai", Cluj-Napoca, 1995.**

MCCLELLAND, D.C, ATKINSON, J.W., CLARK, R.S.,
LOVVELL, EL, *TheAchievement Motive,* New York, The Free *Press,* 1969. MORGAN, CD., MURRAY, H. A., *A methodjbr imestigating phantesies: The Thematic Apperception Test,* Archives of Neurobgy and PSychiatry, 1935,34,289-306.
• MURRAY, H.A., *Techniques for a systematic investigatori of fantasy,* Joum. Psychol., 1937,3,115-l20.
MURRAY, H.A., *Expioratton of Personality,* New York, Oxford University Press, 1938.
• MURRAY, H.A., *Thematic Apperception Test,* Cambridge, Harvard University Press, 1943. Tradus în Ib. franceză de G. Meunier "Manuel du Thematic Aperception Test", Paris, Ed. Centre de Psychol. AppUquee, 1950.
OBRZUT, J.E., BOLIEK, CA., *Thematic Approaches to Personality Assessment vrith CMdren and Adolescent,* în Knoff H. (ed.), "The Assessment of Child and Adolescent personality", New York, Guilford Press, 173-l98,1986.
OBRZUT, J.E., CUMMINGS, J.A., *The projecHve approach to personality assessments: An analysis of thematic picture techniques,* School Psychology Review, 1983,12,414-420.
OMBREDANE, A., *Lediagnostic du caractere.* Paris, P.U.F., 1949.
OMBREDANE, A., *Distinction et mise en place des aspects de la projection.* Bull. de Psychol., 1962,6, numero special, 55-62.
PICHOT, P., *Les methodes d'investigation de la personalite,* în H. Pieron (red.), "Trăită de psychologie appliquee", tome 2, Paris, P.U.F., 1950.
• PIOTROWSKI, Z.A., *A new evaluation ofthe T.A.T.,* Psycho-analytical Review, XXXVII (2), 1950,10l-l27.
PREDA, V., *Testul Tematic de Apercepţie,* în "îndrumător psihodiagnostic', voi. n, Cluj-Napoca, Universitatea "Babeş-Bolyai", 1976.
RAPAPORT, D., *Diagnostic Psychological Testing,* voi. 2, Chicago, Yearbook, 1946.
RAPAPORT, D., *Projectives techniques and the theory of thinking,* Journal of Projective Technique, 16 (3), 269-275.
RAPAPORT, D., GILL, M., SCHAFER, R., *Diagnostic Psychological Testing,* New York, Internationa] University Press, 1968.
RAUSCH DE TRAUBENBERG, N., *Avant-propos,* Psychologie francaise, Techniques projectives II, 28 (2), 1983,98-99.
RTITER. A-, ERON, L.D., *The use of the Thematic Apperception Test to differentiate normal from abnormal groups,* Journ. Abn. Soc. Psvchol., 1952,47,147-l54. 128
ROŞCA, M., *Valoarea şi limitele metodelor de diagnostic al personalităţii,* Revista de psihologie, 1971,1,99-l02
ROŞCA, M., *Metode de psihodiagnostic,* Bucureşti, ED.P., 1972
SCHAFER, R., *Projective Testing and Psychoanalysis,* New York, International University Press, 1967.
SHAPIRO, D., *Neurotic Styles,* New York, Basic Books, 1965.
SHENTOUB, *V.,Conflicts et structure dans le TA.T. chez l'enfant,* Rev. neuropsychiatrie Enf., 1963,11,5-6,305-310.
SHENTOUB, V., *Introduction theoriqueala methode du T.A.T.,* Bulletin de Psychologie, 26,305,10-l1,1972-l973,582-602
SHENTOUB, V., SHENTOUB, S. A., *Contribution ă la recherche de la validation du T.A. T.-.fewile dedepouillement,* Rev. Psychol. appll., 1958,8,4,275-341.
SHENTOUB, V., SHENTOUB, S. A., *Recherche experimentale et clinique du theme "Banal" dans le T.A.T.,* La psichiatrie de l'enfant, 1961,2-3,405-424.
SHENTOUB, V., DEBRAY, R., *Contribution du T.A.T. au diagnostic diffbrentiel entre normal et pathologique chez l'enfant,* La psychiatrie de l'enfant, 1969,12,1.
SHENTOUB, V., DEBRAY, R., *Fondaments theorique du processus T.A.T.,* Bull psychol., 1970-l971,24,12-l5,897-908.
SHENTOUB, V. et all., *Manud d'utilisation du TA T. Approche psychanalytique,* Paris, Dunod, 1990.
• SNYDERS, G., *Contribution ă une etude critique des testes de projection,* Enf ance, 1952,5,76-89.
SNYDERS, G., ■ Y *a-t-il un bon usage du TA.T. ?',* Enfance, 1966,1,49-69.
STERN,E.,UtestdAperceptimThematiquedeMurray-TA.T., Neuchatel, Delachaux et Niestle, 1950.
• TAKALA, M. (ed.), *Psychosodal concepts and the interpretation ofinterpersonal situations. Some developmental studies,* Jyvaskylă, Univ. ofjyvaskylă,1977.
VASS, L., *Studiul diagnostic al integrării socialela dan cu T.A T,* Lucrare de diplomă - coordonator B. Zorgo, Universitatea din Clu]-Napoca, 1973.
WHITELEY, J.M., *A methodjbr assessing adaplative ego functioning using the Thematic Apperception Test,* Journal of Experimental Education, 1966,34,3,l-21.
WORCHEL, F.F., DUPREE, J.L., *Projective Storytelling Techniques,* în CR. Reynolds, R.W. Kamphaus (ed.), "Handbook of Psychological and Educaţional Assessment of Children", The Guilford Press, New York, London, 1990.

I.S.B.N. 973-9074-34-0